

Πανεπιστήμιο Κρήτης
Φιλοσοφική Σχολή
Τμήμα Φιλολογίας
Π.Μ.Σ Γλωσσολογία

Μεταπτυχιακή Εργασία Β΄ κύκλου

*«Η εκμάθηση της ελληνικής ως Γ2 σε διαλεκτόφωνο περιβάλλον από
αλβανόφωνους ομιλητές/τριες : Ζητήματα φωνοτακτικών
περιορισμών»*

Χριστίνα Μουσγά

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Ιωάννα Κάπα

Ρέθυμνο, 2023

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Εισαγωγή.....	2
2. Γλωσσική κατάκτηση και Γλωσσική Εκμάθηση.....	5
2.1 Γλωσσική Κατάκτηση.....	5
2.2 Γλωσσική Εκμάθηση.....	7
3. Τεμαχιακή φωνολογία της αλβανικής και της ελληνικής γλώσσας.....	12
3.1 Η φωνολογία της αλβανικής γλώσσας.....	13
3.2 Συλλαβική δομή και φωνοτακτικοί περιορισμοί της αλβανικής.....	14
3.3 Η φωνολογία της ελληνικής γλώσσας.....	23
3.3.1 Διαγλωσσικές στρατηγικές αποφυγής της πραγμάτωσης της ακολουθίας NC [έρρινο+άηχο αποφρακτικό].....	27
3.4 Συλλαβική δομή και φωνοτακτικοί περιορισμοί της ελληνικής.....	29
3.5 Ομοιότητες και διαφορές αλβανικής και ελληνικής γλώσσας.....	35
3.6 Ελληνικές γλωσσικές ποικιλίες στις περιοχές μόνιμης εγκατάστασης των αλβανόφωνων ομιλητών και ομιλητριών.....	36
3.6.1 Βασικά φωνολογικά χαρακτηριστικά βορείων ιδιωμάτων.....	38
3.6.2 Βασικά φωνολογικά χαρακτηριστικά κρητικής διαλέκτου.....	39
4. Πειραματικός σχεδιασμός.....	41
4.1 Μέθοδος συλλογής δεδομένων.....	42
4.2 Απομαγνητοφώνηση, καταγραφή και φωνητική ανάλυση των δεδομένων μέσω του λογισμικού Praat.....	43
4.3 Δείγμα.....	43
5. Περιγραφή και ανάλυση δεδομένων.....	45
5.1 Η Θεωρία του Βέλτιστου (Optimality Theory).....	46
5.2 Συμπλέγματα [έρρινο+ηχηρό στιγμικό] στο εσωτερικό της λέξης.....	47
5.3 Η μετατροπή των τριβόμενων συμφώνων σε στιγμικά σύμφωνα.....	55
5.4 Το πολυπαλλόμενο [r].....	63
5.5 Περιπτώσεις επιρροής της γεωγραφικής γλωσσικής ποικιλίας.....	64
5.6 Ιεράρχηση Περιορισμών.....	76
6. Συμπεράσματα.....	78
Βιβλιογραφία.....	81
Παραρτήματα.....	86

Περίληψη

Στόχος της συγκεκριμένης μεταπτυχιακής εργασίας είναι η μελέτη γλωσσικών δεδομένων από ενήλικες αλβανόφωνους ομιλητές/τριες που ήρθαν στη Ελλάδα σε ηλικία όπου η κρίσιμη περίοδος για τη γλωσσική κατάκτηση είχε πια εκπνεύσει. Από τα γλωσσικά δεδομένα, τα οποία προέρχονται από την καταγραφή φυσικού καθημερινού λόγου, προκύπτει ότι οι συγκεκριμένοι ομιλητές έχουν κατακτήσει ως μητρική γλώσσα (Γ1) τα αλβανικά μιας και την κρίσιμη περίοδο βρισκόταν σε αλβανόφωνο περιβάλλον και σε κάποιο στάδιο της ενήλικης ζωής τους λόγω μετανάστευσης ήρθαν σε επαφή με τα ελληνικά (Γ2). Ωστόσο, επειδή και η ίδια η ελληνική γλώσσα αποτελείται από διάφορες ετερόνομες προς σε αυτή διαλέκτους, θα εξεταστεί και το διαλεκτικό περιβάλλον στο οποίο οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες ήρθαν σε επαφή και έμαθαν τα ελληνικά. Γι' αυτό και οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες που έχουν καταγραφεί είναι εγκατεστημένοι σε δύο διαφορετικές γεωγραφικές περιοχές: στην Πρέβεζα (βόρειο ιδίωμα) και στο Ρέθυμνο (κρητική διάλεκτος). Αυτό έχει ως στόχο να δούμε τον βαθμό της επιρροής της διαλέκτου στους εισαγόμενους τύπους (υποκείμενη δομή) των ομιλητών/τριων. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, στόχος είναι παρατηρήσουμε ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των δύο συστημάτων ελληνικής-αλβανικής καθώς και ποια είναι η υποκείμενη δομή των συγκεκριμένων αλβανόφωνων ομιλητών/τριων. Επιπλέον, σημαντική θα είναι και η ερμηνεία των διάφορων φωνολογικών φαινομένων που προέκυψαν. Η επεξεργασία όλων αυτών των γλωσσικών δεδομένων έγινε με το λογισμικό Praat που εκτός από τη φωνητική μεταγραφή, θα συνεισφέρει και στον ακριβή προσδιορισμό των φθόγγων με βάση το μήκος του ηχητικού κύματος σε συνάρτηση με τον χρόνο. Τέλος, για την ερμηνεία και την περιγραφή τους εφαρμόστηκε η Θεωρία του Βέλτιστου (Optimality Theory) όπου θέτοντας τους κατάλληλους περιορισμούς θα παρατηρήσουμε πως εξάγεται από τη βαθιά δομή στην επιφανειακή ο βέλτιστος εξαγόμενος τύπος.

1. Εισαγωγή

Η έρευνα της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας βασίστηκε σε αλβανόφωνους ομιλητές και ομιλήτριες όπου ήρθαν και εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα στην ενήλικη περίοδο της ζωής τους. Οι συγκεκριμένοι πληροφορητές έχουν ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά: μητρική γλώσσα (Γ1) τα αλβανικά, ανήκουν στη μέση ηλικία (30-60 χρονών) και ήρθαν σε επαφή με τα ελληνικά (Γ2) σε νεανική ηλικία (17- 23 χρονών). Έχοντας αυτά τα χαρακτηριστικά των πληροφορητών ως ανεξάρτητες μεταβλητές και μέσω της ηχογράφησης του αυθόρμητου φυσικού τους λόγου, συγκεντρώθηκε ένα σώμα (corpus) δεδομένων όπου φαίνεται η επιρροή της μητρικής τους γλώσσας αλλά και της διαλεκτικής ποικιλίας στην εκμάθηση των ελληνικών.

Στο κεφάλαιο 2, ξεκινάμε με το θεωρητικό πλαίσιο γύρω από την γλωσσική κατάρκτηση και τη γλωσσική εκμάθηση μιας γλώσσας. Στόχος είναι να διακρίνουμε αυτές τις δύο έννοιες και να καταλήξουμε αν οι συγκεκριμένοι πληροφορητές/τριες βρίσκονται σε στάδιο κατάρκτησης της γλώσσας-στόχου ή σε στάδιο εκμάθησης. Στη συνέχεια, θα προσδιορίσουμε ποια είναι η υποκείμενη δομή των αλβανόφωνων ομιλητών/τριων και αν αυτή επηρεάζεται από την μητρική τους γλώσσα. Τέλος, θα εστιάσουμε στα λεγόμενα γλωσσικά «λάθη» των αλβανόφωνων ομιλητών στη γλώσσα στόχο (τα ελληνικά) και θα εξηγήσουμε τον λόγο παραγωγής τους καθώς και πως ερμηνεύεται η γλωσσική ποικιλία που παρουσιάζουν. Σε αυτό θα μας βοηθήσουμε τρεις θεωρίες, τις οποίες και θα εφαρμόσουμε, την *Υπόθεση της Διαγλώσσας* (Selinker, 1972), την θεωρία του Βέλτιστου (Optimality Theory) σύμφωνα με τους Prince & Smolensky 1993, McCarthy & Prince 1993, 1994, 1995 α/β, 1999, καθώς και την θεωρία των Παράλληλων Γραμματικών (Tzakosta, 2004).

Στο κεφάλαιο 3, θα δούμε αναλυτικά την φωνολογία τόσο της αλβανικής όσο και της ελληνικής γλώσσας. Επιπλέον, θα γίνει αναφορά στη συλλαβική δομή των δύο γλωσσών καθώς και των φωνοτακτικών τους περιορισμών. Αυτό είναι πολύ σημαντικό γιατί γνωρίζοντας τα χαρακτηριστικά της κάθε γλώσσας, μπορούμε να εστιάσουμε στα κοινά τους χαρακτηριστικά, στις διαφορές τους καθώς και τι επιτρέπεται στη κάθε γλώσσα. Με αυτόν τον τρόπο, θα εξετάσουμε τον βαθμό επιρροής των αλβανικών αλλά και των ελληνικών στον λόγο των ομιλητών/τριων. Ακόμη, στο κεφάλαιο 5 παρατίθενται τα χαρακτηριστικά από γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες που υπάρχουν στον ελλαδικό χώρο. Ωστόσο, θα εστιάσουμε περισσότερο στο βόρειο ιδίωμα στη περιοχή της Πρέβεζας αλλά και στη κρητική διάλεκτο που ομιλείται στο δυτικό τμήμα της Κρήτης (Ρέθυμνο). Στόχος είναι να δούμε τα χαρακτηριστικά που έχει το κάθε τοπικό ιδίωμα και αν κάποιο από αυτά τα χαρακτηριστικά τα συναντάμε στον λόγο των αλβανόφωνων ομιλητών/τριων. Με αυτόν τον τρόπο, εξετάζουμε την επιρροή της γεωγραφικής ποικιλίας στην εκμάθηση των ελληνικών. Στο κεφάλαιο 4, γίνεται αναφορά σε όλο τον πειραματικό σχεδιασμό. Αναφέρονται αναλυτικά τα χαρακτηριστικά των πληροφορητών (φύλο, ηλικία, τόπος καταγωγής κ.ά.) καθώς και οι συνθήκες ηχογράφησης. Επιπλέον, θα παρουσιαστεί ο τρόπος με τον οποίο εκμαιεύτηκαν τα συγκεκριμένα γλωσσικά δεδομένα αλλά και η χρήση στην πειραματική ανάλυση του λογισμικού Praat.

Στο κεφάλαιο 5, παρουσιάζονται όλα τα γλωσσικά δεδομένα που εντοπίστηκαν στον λόγο των αλβανόφωνων ομιλητών και ομιλητριών. Στην πρώτη υποενότητα, γίνεται αναφορά στη Θεωρία του Βέλτιστου (Optimality Theory), η οποία είναι το θεωρητικό μοντέλο που θα μας βοηθήσει στην ανάλυση των γλωσσικών δεδομένων. Οι τρεις υποενότητες που ακολουθούν παρουσιάζουν τρεις περιπτώσεις όπου φαίνεται η επιρροή των αλβανικών στην εκμάθηση των ελληνικών. Οι περιπτώσεις αυτές είναι τα συμφωνικά συμπλέγματα έρρινο και ηχηρό στιγμικό, ορισμένα τριβόμενα, ραχιαία

σύμφωνα που τα πραγμάτων ως κλειστά, ραχιαία σύμφωνα και το πολυπαλλόμενο /t/. Σε αυτές τις υποενότητες γίνεται διεξοδική περιγραφή των φαινομένων, τον λόγο πραγμάτωσης τους καθώς και σε ποιες γλώσσες του κόσμου απαντώνται. Στην πέμπτη υποενότητα, θα δούμε αν και πόσο το τοπικό γεωγραφικό ιδίωμα έχει επηρεάσει την εκμάθηση των ελληνικών εξετάζοντας τους αλβανόφωνους ομιλητές/τριες με βάση τον τόπο εγκατάστασης τους αφού μαθαίνουν τα ελληνικά από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο ζουν. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την ιεράρχηση των περιορισμών στη γραμματική των συγκεκριμένων αλβανόφωνων ομιλητών δείχνοντας το στάδιο εκμάθησης στο οποίο βρίσκονται.

Στο κεφάλαιο 6 ολοκληρώνεται η εργασία με τα συμπεράσματα της έρευνας όπου θα γίνει μια σύνοψη των ερωτημάτων που τέθηκαν σε όλα τα κεφάλαια της εργασίας με τις αντίστοιχες απαντήσεις. Στη συνέχεια, ακολουθεί η βιβλιογραφία στην οποία βασίστηκα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης μεταπτυχιακής εργασίας, η οποία είναι χωρισμένη σε ξενόγλωσση και ελληνόγλωσση. Στο τέλος, υπάρχει το παράρτημα όπου αναγράφονται όλα τα γλωσσικά δεδομένα που συγκεντρώσα. Βλέπουμε τον κάθε ομιλητή ή ομιλήτρια ξεχωριστά όπου παρουσιάζονται τα γλωσσικά του δεδομένα αρχικά ταξινομημένα με βάση τις περιπτώσεις που διακρίναμε στην εργασία ενώ στη συνέχεια αναγράφονται κι τα υπόλοιπα γλωσσικά δεδομένα, τα οποία δεν κατατάσσονται σε κάποια κατηγορία αλλά βοηθούν στο να έχουμε μια συνολική εικόνα για το τι ακριβώς πραγμάτωσαν. Στο σημείο αυτό, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά όλους τους ανθρώπους που με βοήθησαν για την υλοποίηση της συγκεκριμένης εργασίας. Αρχικά, ξεκινώ από την επόπτρια της εργασίας μου την κυρία Ιωάννα Κάππα, καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Κρήτης, που με την καθοδήγηση και τις συμβουλές της κατάφερα να εκπονήσω με επιτυχία την συγκεκριμένη εργασία. Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους διδακτορικούς φοιτητές του Πανεπιστημίου Κρήτης Μαρία Γάτσου, Κατερίνα Ηλιοπούλου, Θοδωρή Λυριωτάκη, Ειρήνη Πλουμίδα, Αναστάσιο Πουλιδάκη, οι οποίοι μέσα από επικοινωνιακές συζητήσεις με βοήθησαν στο να διευρύνω την έρευνα μου. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά και όλους τους αλβανόφωνους ομιλητές και ομιλήτριες, οι οποίοι δέχθηκαν να συμμετάσχουν στην έρευνα μου και μου έδωσαν την ευκαιρία να επεξεργαστώ τα γλωσσικά τους δεδομένα.

2. Γλωσσική κατάκτηση και Γλωσσική Εκμάθηση

Στο κεφάλαιο αυτό, θα γίνει αναφορά σε δύο βασικές έννοιες, που είναι ευρύτερα γνωστές τόσο στη γλωσσολογική όσο και στη μη γλωσσολογική κοινότητα. Η βάση των συγκεκριμένων εννοιών ξεκινάει από μια σειρά ερωτημάτων. Ένα από αυτά τα ερωτήματα σχετίζεται με το «τι σημαίνει ότι κάποιος μιλάει μια γλώσσα ή δύο γλώσσες»; Σημαίνει ότι είναι φυσικός ομιλητής της συγκεκριμένης γλώσσας ή των συγκεκριμένων γλωσσών, ή τις έχει κατακτήσει σε μια μεταγενέστερη ηλικιακή φάση; Αν μια γλώσσα μαθαίνεται σε μια μεταγενέστερη ηλικιακή φάση μπορεί να υπάρξει πλήρης εκμάθηση; Αυτά είναι κάποια από τα ερωτήματα που ξεκινήσαν και στη συγκεκριμένη εργασία μετά τη μελέτη των γλωσσικών δεδομένων αλβανόφωνων πληροφορητών/τριών, οι οποίοι μιλούσαν την αλβανική γλώσσα από τη στιγμή που γεννήθηκαν μέχρι την ενήλικη ζωή τους. Λόγω μετανάστευσης, βρέθηκαν στην Ελλάδα και ήρθαν πρώτη φορά σε επαφή με μια δεύτερη γλώσσα, την ελληνική. Το ερώτημα που δημιουργείται είναι αν αυτά τα άτομα μάθανε την ελληνική γλώσσα ή αν την έχουν κατακτήσει πλήρως όπως τη μητρική τους. Για να δοθεί μια απάντηση, θα διαχωρίσουμε στις υποενότητες που ακολουθούν τη γλωσσική κατάκτηση και τη γλωσσική εκμάθηση και βάσει των διαφόρων θεωριών θα υποστηρίξουμε σε ποια από τις δύο έννοιες κατάσσεται η περίπτωση των αλβανόφωνων ομιλητών/τριων της έρευνας.

2.1 Γλωσσική Κατάκτηση

Η γλωσσική κατάκτηση είναι μια διαδικασία, η οποία ξεκινάει από τη στιγμή που γεννιέται ένα παιδί ή ακόμα και πριν τη γέννηση του (Brauer et al., 2013) που σχετίζεται με την αντιληπτικότητα (Jackendoff, 1993, 2007) και δείχνει τον τρόπο με τον οποίο το παιδί κατακτά στη συνέχεια τα διάφορα γλωσσικά επίπεδα της γλώσσας του περιβάλλοντος που είναι εκτεθειμένο, δηλαδή η γλωσσική κατάκτηση σχετίζεται με την κατάκτηση της πρώτης γλώσσας (Γ1) από τα παιδιά. Τα ερωτήματα γύρω από την κατάκτηση της γλώσσας περιστρέφονται από το τί ακριβώς συνιστά τη γνώση της γλώσσας, πως αναπτύσσεται αυτή η γνώση και πως η ίδια χρησιμοποιείται.

Η θεωρία που απάντησε στα περισσότερα από αυτά τα ερωτήματα που αναφέρθηκαν παραπάνω ήταν αυτή του Chomsky (1957, 1965, 1986), ο οποίος διατύπωσε τις θεωρητικές του θέσεις για τον εγγενή μηχανισμό της γλωσσικής κατάκτησης. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, η γλωσσική κατάκτηση νοείται σαν μια έμφυτη και μη συνειδητή μαθησιακή διαδικασία. Ο έμφυτος αυτός μηχανισμός ενεργοποιείται από τη στιγμή που γεννιέται το παιδί και η έναρξη της διαδικασίας ξεκινάει από την Καθολική Γραμματική (ΚΓ). Η Καθολική Γραμματική περιλαμβάνει ένα σύνολο από θεμελιώδεις γλωσσικές αρχές και παραμέτρους. Οι αρχές είναι γενετικά προδιαγεγραμμένες και σχετίζονται με ένα σύνολο κοινών ιδιοτήτων όλων των γλωσσών ενώ οι παράμετροι ορίζουν σύνθετα διαφοροποιητικά χαρακτηριστικά

των γλωσσών εξηγώντας την μεταξύ τους ποικιλία. Ο Chomsky (2004) υποστηρίζει ότι η Καθολική Γραμματική ενεργοποιείται από έναν έμφυτο μηχανισμό της γλωσσικής κατάκτησης μέσω του οποίου κατά την γλωσσική αναπτυξιακή πορεία, το παιδί φιλτράρει τα πρωτογενή γλωσσικά δεδομένα του περιβάλλοντός του με στόχο τη μετάβαση στην τελική φάση που είναι η κατάκτηση της μητρικής ή της πρώτης γλώσσας. Μέσα από την συγκεκριμένη θεωρία, μπορούμε να δούμε όλα τα στάδια της γλωσσικής κατάκτησης από τα οποία περνάει το παιδί και να παρατηρήσουμε πότε ξεκινάει και πότε ολοκληρώνει τη κατάκτηση του κάθε γλωσσολογικού επιπέδου.

Μια βασική προϋπόθεση για τη γλωσσική κατάκτηση είναι η υπόθεση της κρίσιμης περιόδου (Critical Period Hypothesis). Σύμφωνα με τον Lenneberg (1967), το εύρος της ηλικίας για τη γλωσσική ανάπτυξη ξεκινά από τη στιγμή που γεννιέται ένα παιδί και φτάνει ως την ηλικία των 12 ετών, διότι σε αυτή την κρίσιμη περίοδο λαμβάνει χώρα η πλευρίωση (lateralization) του εγκεφάλου του παιδιού που ολοκληρώνεται με την αρχή της εφηβείας. Μεταγενέστερες έρευνες υποστήριξαν ότι η πλευρίωση του εγκεφάλου ολοκληρώνεται αρκετά πιο νωρίς, περίπου στην ηλικία των 5 ετών (Krashen 1973, Witelson 1987). Αυτό σημαίνει ότι η κατάκτηση μιας γλώσσας πρέπει να συντελείται εντός μιας συγκεκριμένης ηλικιακής περιόδου. Στη συγκεκριμένη εργασία, υιοθετείται η άποψη ότι η κρίσιμη περίοδος όπου το παιδί κατακτά τη μητρική του γλώσσα ή μια δεύτερη γλώσσα είναι μέχρι την ηλικία των 12 ετών. Ο λόγος που υιοθετείται η συγκεκριμένη άποψη είναι γιατί σύμφωνα με τους Singleton & Ryan (2004) είτε από νευρολογικής φύσεως έρευνες είτε από μελέτες παιδιών με Σύνδρομο Down ή παιδιών αποκλεισμένων από γλωσσικά ερεθίσματα στα πρώτα στάδια ζωής τους, έδειξαν ότι η κατάκτηση των γλωσσικών επιπέδων καθυστερεί και αρχίζει σε μεταγενέστερη ηλικία. Όσον αφορά την κατάκτηση της δεύτερης γλώσσας σύμφωνα με τους Singleton & Ryan (2004) όλα τα γλωσσικά επίπεδα μπορούν να κατακτηθούν σε μεταγενέστερη ηλικία με εξαίρεση το φωνολογικό επίπεδο, στο οποίο για να γίνει η πλήρης κατάκτηση του πρέπει να υπάρχουν γλωσσικά ερεθίσματα από την δεύτερη γλώσσα μέχρι τη ηλικία των 12 ετών όπου ξεκινάει η εφηβεία. Στην συγκεκριμένη εργασία, θα ασχοληθούμε με το φωνολογικό επίπεδο επομένως η άποψη αυτή θα αποδειχθεί στη συνέχεια από γλωσσικά δεδομένα της έρευνας.

Αφού διαπιστώσαμε ότι η γλωσσική κατάκτηση σχετίζεται με έναν έμφυτο μηχανισμό που ενεργοποιείται από την στιγμή που γεννιέται το παιδί και έρχεται σε επαφή με τα γλωσσικά ερεθίσματα της γλώσσας του περιβάλλοντος που είναι εκτεθειμένο, θα δούμε τι συμβαίνει με τη κατάκτηση φωνολογικού τομέα. Η κατάκτηση του φωνολογικού επιπέδου από το παιδί ξεκινάει από τον 6 μήνα της ζωής του ενώ η φωνητική του παραγωγή έχει ξεκινήσει ήδη από τη στιγμή της γέννησης του με τη μορφή του κλάματος, του βήχα και στη συνέχεια του βαβίσματος (Penner, 2000). Κατά τη διάρκεια της φωνολογικής κατάκτησης, η ενδιάμεση αναπτυξιακή φάση

χαρακτηρίζεται από έντονη γλωσσική ποικιλία, δηλαδή ο ίδιος εισαγόμενος τύπος πραγματώνεται από το παιδί ακόμα και την ίδια ημέρα με πολλαπλές φωνητικές πραγματώσεις, οι οποίες δεν μπορούν να μας δώσουν μια ξεκάθαρη εικόνα για το τι πραγματικά έχει κατακτήσει το παιδί. Σύμφωνα με την άποψη της γενετικής φωνολογίας (Chomsky & Halle 1968), η γλωσσική ποικιλία στους εξαγόμενους τύπους οφείλεται στη λειτουργία φωνολογικών κανόνων, οι οποίοι μεταβάλλουν την επιφανειακή αναπαράσταση (surface form) των υποκείμενων τύπων (underlying forms).

Αυτό που πρέπει να επισημανθεί ολοκληρώνοντας την συγκεκριμένη ενότητα είναι ότι η γλωσσική κατάκτηση δεν σχετίζεται μόνο με μια γλώσσα. Σύμφωνα με την Cook (2002, 2005), αν το παιδί από τη στιγμή που γεννιέται έρχεται σε επαφή με γλωσσικά ερεθίσματα από δύο γλώσσες, τότε κατακτά και τις δύο γλώσσες ταυτόχρονα αν φυσικά τα γλωσσικά ερεθίσματα που δέχεται γίνονται από την στιγμή της γέννησης ως την ηλικία των 12 ετών δηλαδή μέσα στο χρονικό διάστημα της κρίσιμης περιόδου. Σύμφωνα με την White (1989), όταν ένας ομιλητής κατακτά δύο γλώσσες μέσα στο χρονικό περιθώριο της κρίσιμης περιόδου χαρακτηρίζεται ως δίγλωσσος ομιλητής (bilingual speaker). Η ιδανική περίπτωση διγλωσσίας είναι και οι δύο γλώσσες να κατακτούνται ως μητρικές/πρώτες και να είναι ισοδύναμες στο επίπεδο του φυσικού ομιλητή. Ωστόσο, τα εμπειρικά δεδομένα έχουν δείξει ότι κάτι τέτοιο συμβαίνει σε σπάνιες περιπτώσεις ενώ το σύνηθες είναι η δεύτερη γλώσσα να υπερτερεί έναντι της άλλης. Ωστόσο, βασική προϋπόθεση είναι το παιδί να δεχθεί ερεθίσματα από μια δεύτερη γλώσσα στο σχολείο, από ένα άλλο μέρος μετανάστευσης κ.ά. εντός της κρίσιμης ηλικιακής περιόδου.

2.2 Γλωσσική Εκμάθηση

Ως γλωσσική εκμάθηση ορίζεται ως η διαδικασία κατά την οποία ένας ομιλητής μαθαίνει μια ή δύο γλώσσες μετά την ηλικία των 12 ετών, δηλαδή μετά την κρίσιμη περίοδο. Αυτό είναι και το σημείο στο οποίο διαφέρει η γλωσσική κατάκτηση από τη γλωσσική εκμάθηση, με την πρώτη να συντελείται μέχρι την ηλικία των 12 ετών σύμφωνα με τον Lenneberg (1967), στην συγκεκριμένη εργασία. Επιπλέον, όταν αναφερόμαστε στην κατάκτηση μιας γλώσσας, η κατάκτηση αυτή στην πλειονότητα των περιπτώσεων είναι πλήρης. Αντίθετα, στη περίπτωση της εκμάθησης μιας γλώσσας όπως μας αποδεικνύουν και τα εμπειρικά δεδομένα, ο ομιλητής δεν μπορεί να φτάσει στο τελικό στάδιο και να κατέχει πλήρως τη γλώσσα-στόχο (Cook, 2002, 2005).

Η γλωσσική εκμάθηση στη συγκεκριμένη εργασία παρουσιάζεται καθώς οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες με μητρική/πρώτη γλώσσα την αλβανική ήρθαν σε επαφή με τη δεύτερη γλώσσα (Γ2), την ελληνική κατά ή μετά την ενηλικίωση τους. Επομένως, η περίπτωση των συγκεκριμένων ομιλητών/τριων εντάσσεται στα πλαίσια της γλωσσικής εκμάθησης καθώς η ηλικιακή περίοδος για τη γλωσσική κατάκτηση έχει

παρέλθει. Το βασικό κριτήριο για να διαφοροποιήσουμε πότε ένας ομιλητής κατακτά μια ή περισσότερες γλώσσες και πότε μαθαίνει μια ή περισσότερες γλώσσες εξαρτάται από την υπόθεση της κρίσιμης περιόδου. Αν ο ομιλητής έχει τα γλωσσικά ερεθίσματα από τη γλώσσα του περιβάλλοντος από τη στιγμή της γέννησης του μέχρι το αργότερο την ηλικία των 12 ετών αναφερόμαστε στη γλωσσική κατάκτηση μιας γλώσσας. Αν από εκεί και έπειτα, ένας ομιλητής δέχεται ερεθίσματα από άλλες γλώσσες τότε αναφερόμαστε στη γλωσσική εκμάθηση μιας ή περισσότερων γλωσσών.

Σύμφωνα με τους Lightbown & Spada (2013), οι ομιλητές που μαθαίνουν μια δεύτερη γλώσσα μπορεί να είναι είτε παιδιά στην εφηβική ηλικία περίπου 13-17 χρονών είτε να είναι ενήλικες. Παρόλο που και στις δύο περιπτώσεις ομιλητών έχει παρέλθει η κρίσιμη περίοδος, εμφανίζουν αρκετές διαφορές κατά τη διαδικασία εκμάθησης. Οι έφηβοι συνήθως μαθαίνουν μια δεύτερη γλώσσα στο σχολείο ή σε άλλες δομές εκπαίδευσης και παρόλο που η περίοδος για τη γλωσσική κατάκτηση έχει παρέλθει υπάρχουν περιπτώσεις όπου η συγκεκριμένη ομάδα ομιλητών μπορεί να πλησιάσει πολύ κοντά στη πλήρη εκμάθηση μιας δεύτερης γλώσσας. Σύμφωνα με τους Cook (2002, 2005), Lightbown & Spada (2013) και Polinsky & Scontras (2019), όσον αφορά τον χρόνο εκμάθησης, τα παιδιά μαθαίνουν πιο γρήγορα μια νέα γλώσσα και εστιάζουν σε όλα τα γλωσσικά επίπεδα. Από την άλλη, οι ενήλικες ομιλητές που μαθαίνουν μια δεύτερη γλώσσα είναι αρκετά δύσκολο να κατακτήσουν πλήρως τη γλώσσα-στόχο και ιδιαίτερα τον φωνολογικό τομέα. Επιπλέον, μαθαίνουν με μεγαλύτερη δυσκολία σε σχέση με τα παιδιά και κατά τη διάρκεια εκμάθησης εστιάζουν περισσότερο στο νόημα παρά στο τι είναι γραμματικά ορθό (grammatical accuracy). Τέλος, οι ενήλικες τις περισσότερες φορές μαθαίνουν μια δεύτερη γλώσσα από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, π.χ. σε περιπτώσεις μετανάστευσης, τα παιδιά των μεταναστών θα πάνε σε σχολεία για να μάθουν τη Γ2 και όχι οι ενήλικες που θα την μάθουν από τη δουλειά, τις κοινωνικές συναναστροφές κ.ά.

Ωστόσο, το βασικό ερώτημα είναι πως συντελείται η διαδικασία της γλωσσικής εκμάθησης; Από ποια στάδια περνάει ένας ομιλητής μέχρι να φτάσει σε μια κατάσταση πλήρους εκμάθησης; Σύμφωνα με την Cook (2002, 2005), κατά τη διάρκεια εκμάθησης μιας δεύτερης γλώσσας (Γ2) υπάρχουν τρία στάδια. Στο πρώτο στάδιο, υπάρχουν δυο ξεχωριστά συστήματα, το ένα είναι της μητρικής/ πρώτης γλώσσας (Γ1) και το άλλο της δεύτερης γλώσσας (Γ2) με την οποία έρχεται για πρώτη φορά σε επαφή ο ομιλητής. Στο δεύτερο στάδιο, συντελείται μια συγχώνευση των δύο αυτών συστημάτων όπου στον λόγο του ομιλητή εμφανίζονται τα λεγόμενα «λάθη» στη Γ2 καθώς η μητρική γλώσσα επηρεάζει την εκμάθηση της Γ2 ή το αντίστροφο. Στο τρίτο στάδιο, έχουμε την εκμάθηση της Γ2 σε πολύ υψηλό επίπεδο, σχεδόν σαν τη Γ1. Ένας ενήλικας ομιλητής που μαθαίνει μια γλώσσα θα παραμείνει στο δεύτερο στάδιο. Αυτό εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την επιρροή της Γ1 είτε από την αύξηση επιρροής της Γ2 ανάλογα με το γλωσσικό περιβάλλον. Για έναν ενήλικα είναι πολύ δύσκολο να

επιτευχθεί η εκμάθηση της φωνολογίας καθώς υπάρχουν δυσκολίες στη προφορά, στον τονισμό και στον ρυθμό. Επιπλέον, αντιμετωπίζει δυσκολίες με φωνήματα που δεν υπάρχουν στη μητρική γλώσσα αλλά υπάρχουν στην Γ2, με συμφωνικά συμπλέγματα που στη μια γλώσσα επιτρέπονται ενώ στη άλλη όχι ενώ πολλές φορές υπάρχουν διαφορές στην αντίληψη και στη παραγωγή των ήχων.

Μια θεωρία που υιοθετείται στην συγκεκριμένη εργασία με σκοπό να εξετάσουμε τα διάφορα στάδια που περνά ένας ομιλητής που μαθαίνει μια δεύτερη γλώσσα είναι η *Υπόθεση της Διαγλώσσας* (Selinker, 1972). Η διαγλώσσα είναι ένα σύστημα διακριτό και ανεξάρτητο τόσο από τη γλώσσα-αφετηρία (Γ1) όσο και από τη γλώσσα-στόχο (Γ2), δηλαδή είναι μια γραμματική η οποία διαφοροποιείται δυναμικά κατά τη διάρκεια της εκμάθησης μέχρι να προσεγγίσει ή να εξισωθεί (σε λίγες περιπτώσεις συμβαίνει αυτό) με τη γραμματική του φυσικού ομιλητή της γλώσσας-στόχου. Πλέον, η διαγλώσσα νοείται σαν μια σειρά από ενδιάμεσα, μεταβατικά γλωσσικά συστήματα. Τα συστήματα αυτά συνίστανται από στοιχεία τόσο της μητρικής όσο και της υπό εκμάθηση γλώσσας, χωρίς να ταυτίζονται αλλά παράλληλα αντικατοπτρίζουν τις διάφορες φάσεις εκμάθησης. Ανάλογα το στάδιο εκμάθησης, τα συστήματα αυτά ολοένα και εμπλουτίζονται με γλωσσικά στοιχεία ή παραμένουν στάσιμα. Σύμφωνα με τον Han (2003), η Διαγλώσσα σχετίζεται με το φαινόμενο της *απολίθωσης* (fossilization) των ενδιάμεσων γλωσσικών νοητών συστημάτων που ενεργοποιούνται από τη γλώσσα-αφετηρία (Γ1) για να φτάσουν οι ομιλητές στη γλώσσα-στόχο (Γ2). Τα νοητά συστήματα που εμπεριέχουν στοιχεία και από τις δύο γλώσσες μπορούν να βρίσκονται σε ένα προσωρινό στάδιο παύσης όσον αφορά την κατεύθυνση προς τη γλώσσα-στόχο ή μπορούν να εμφανίζουν στην επιφανειακή δομή γλωσσικούς τύπους και από τις δύο γλώσσες που δείχνουν να έχουν σταθεροποιηθεί προσωρινά ή και μακροπρόθεσμα. Μετά από αυτή τη σταθεροποίηση, μπορεί να μην υπάρχει ποικιλία όσον αφορά τους εξαγόμενους τύπους τους οποίους οι ομιλητές παρήγαγαν άλλοτε πιστά ως προς τη γλώσσα-αφετηρία και άλλοτε πιστά ως προς τη γλώσσα-στόχο. Επιπλέον, μπορεί να υπάρξει και μια αναδρομή σε δομές που παρήγαγαν πριν λίγο καιρό ή ακόμα να υπάρχει το φαινόμενο της παραλλαγής τύπων από μεταξύ της Γ1 και της Γ2.

Η Διαγλώσσα, σύμφωνα με τον Selinker (1972) είναι μια θεωρητική προσέγγιση η οποία υιοθετείται στην συγκεκριμένη εργασία καθώς μπορεί να δώσει απαντήσεις για τα στάδια εκμάθησης της δεύτερης γλώσσας καθώς και για το πόσο επηρεάζει η μητρική την υπό εκμάθηση γλώσσα. Άλλες δύο θεωρίες που θα βασιστούμε για να περιγράψουμε και να ερμηνεύσουμε στην παρούσα εργασία τις πραγματώσεις στα γλωσσικά δεδομένα των αλβανόφωνων ομιλητών στη Γ2 είναι η θεωρία των Παράλληλων Γραμματικών (Multiple Parallel Grammars, Tzakosta 2004) καθώς και η θεωρία του Βέλτιστου (ΘτΒ) (Optimality Theory, Prince & Smolensky 1993, McCarthy & Prince 1993, 1994, 1995 α/β, 1999). Σύμφωνα με τη ΘτΒ, οι

φωνολογικοί *εισαγόμενοι* τύποι (input) που έχει ένα παιδί από τη στιγμή που γεννιέται είναι τα φωνητικά εξαγόμενα του ενήλικα, ο οποίος θα του μεταδώσει και τα πρώτα του γλωσσικά ερεθίσματα. Στο αρχικό στάδιο της κατάκτησης όμως, οι περιορισμοί μαρκαρισμένης δομής κυριαρχούν στους περιορισμούς πιστότητας ($M \gg \Pi$) και γι' αυτό το λόγο πραγματώνονται μονο αμαρκάριστες δομές από τα παιδιά, ανεξάρτητα από τις μαρκαρισμένες δομές που (μπορεί να) υπάρχουν στον εισαγόμενο τύπο (επιφανειακό τύπο του ενήλικα). Στην πορεία της φωνολογικής ανάπτυξης οι πραγματώσεις των παιδιών προσεγγίζουν αυτές του ενήλικα και αυτό απορρέει από την επανιεράρχηση των αντιμαχόμενων περιορισμών μαρκαρισμένης δομής και πιστότητας (ενδεικτικά, βλ. Tesar & Smolensky, 1993, 1998).

Κατά τον ίδιο τρόπο, και οι ενήλικες που μαθαίνουν μια δεύτερη γλώσσα έχουν ως εισαγόμενους τύπους, τους γλωσσικούς τύπους που παράγουν ομιλητές/τριες της δεύτερης γλώσσας. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια παραγωγής οι εξαγόμενοι τύποι μπορεί να είναι «πιστοί» ως προς τους εισαγόμενους τύπους, ή να παρουσιάζουν «μια μεγάλη ποικιλία» ή «να διαφέρουν από αυτούς». Σε αυτή την περίπτωση, υπάρχει μια διαφορετική ιεράρχηση των περιορισμών πιστότητας και μαρκαρισμένης δομής εξαιτίας της επιρροής της Γ1. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να υπάρχει μεγάλη γλωσσική ποικιλία στους εξαγόμενους τύπους της δεύτερης γλώσσας, που άλλοτε ταυτίζεται με την υπό εκμάθηση γλώσσα και άλλοτε διαφέρει. Στο ερώτημα γιατί υπάρχει τόσο έντονη γλωσσική ποικιλία ως προς τους εξαγόμενους τύπους, απαντάει η θεωρία των Παράλληλων Γραμματικών (Tzakosta, 2004). Η συγκεκριμένη θεωρητική προσέγγιση μπορεί να ερμηνεύσει αυτή την γλωσσική ποικιλία, δηλαδή πως ένας ομιλητής μπορεί να επαναλαμβάνει ταυτόχρονα μια δομή που απέχει από τη γλώσσα στόχο αλλά και να ταυτίζεται με τη γλώσσα στόχο π.χ. η λέξη γάτες για τους αλβανόφωνους ομιλητές που μαθαίνουν την ελληνική στην ίδια συνομιλία την μια φορά να την εκφέρουν ως ['gates] και την άλλη ως ['γates].

Σύμφωνα με την Tzakosta (2004), η ποικιλία των διάφορων φωνητικών εξαγόμενων τύπων οφείλεται στην παράλληλη ενεργοποίηση διαφορετικών γραμματικών, δηλαδή διαφορετικών ιεραρχήσεων των περιορισμών, οι οποίες αναδύονται σχεδόν ταυτόχρονα στο σύστημα των συγκεκριμένων ενηλίκων ομιλητών. Εφόσον οι περιορισμοί μαρκαρισμένης δομής υπερισχύουν τους περιορισμούς πιστότητας, οι ενήλικες ακολουθούν διάφορα μονοπάτια προς την υπό εκμάθηση δεύτερη γλώσσα, ώστε να κατακτήσουν τη σωστή εκφορά της λέξης στη γλώσσα-στόχο. Οι γραμματικές που υιοθετούν οι ενήλικες ομιλητές εξαρτώνται από την φωνολογία της Γ1 (μητρικής γλώσσας), τις καθολικές αρχές καθώς και πόσο συχνά εμφανίζονται συγκεκριμένοι τύποι στη δεύτερη γλώσσα. Οι γραμματικές που εμπεριέχουν περισσότερα χαρακτηριστικά της γραμματικής της γλώσσας-στόχου ονομάζονται πυρηνικές γραμματικές (core grammars) και διατηρούνται περισσότερο χρονικό διάστημα στο σύστημα του ομιλητή. Από την άλλη, οι γραμματικές που

εμπεριέχουν λιγότερα χαρακτηριστικά της γλώσσας-στόχου ονομάζονται περιφερειακές γραμματικές.

Οι παραπάνω θεωρίες μας βοηθούν στο να ερμηνεύσουμε την γλωσσική ποικιλία που παρουσιάζεται στα δεδομένα ομιλητών καθώς και να δούμε μέσω των περιορισμών πως επηρεάζει την υποκείμενη δομή τους τα γλωσσικά ερεθίσματα της δεύτερης γλώσσας. Αυτή η γλωσσική ποικιλία σχετίζεται με τα λεγόμενα «λάθη» που παρατηρούνται στην εκμάθηση της δεύτερης γλώσσας. Ο Lado (1957) για τα γλωσσικά λάθη που παρατηρούνται κατά την γλωσσική εκμάθηση μιας δεύτερης γλώσσας διατύπωσε την *υπόθεση της αντιθετικής ανάλυσης* (Contrastive Analysis Hypothesis, (CAH). Υπάρχει μια βάση αντιθέσεων ανάμεσα στη μητρική και στην υπό κατάκτηση γλώσσα και προβλέπει ότι οι τύποι που είναι όμοιοι στις γλώσσες θα γίνουν πιο εύκολα αντικείμενο εκμάθησης. Αυτό προκύπτει και από τα εμπειρικά δεδομένα καθώς οι ομιλητές και οι ομιλήτριες θα μαθαίνουν εύκολα και πιο γρήγορα δομές που είναι κοινές και στη μητρική γλώσσα και στη δεύτερη ενώ μαθαίνουν με δυσκολία και πολλές φορές δεν το καταφέρνουν στο μέγιστο βαθμό να μάθουν δομές που είναι διαφορετικές από τη μια γλώσσα στην άλλη. Επιπλέον, όσον αφορά τη φωνολογία, οι ομιλητές για τη διευκόλυνση τόσο της κατάκτησης όσο και της εκμάθησης της Γ2 χρησιμοποιούν φωνολογικές διαδικασίες όπως: απλοποίηση συμφωνικών συμπλεγμάτων, επένθεση και αποβολή τεμαχίων ή συλλαβών, ανάπτυξη, αφομοίωση και ανομοίωση καθώς και συμφωνική αρμονία.

Επιπλέον, τα «λάθη» που παρατηρούνται στον λόγο των ενηλίκων που μαθαίνουν μια δεύτερη γλώσσα δείχνουν το στάδιο εκμάθησης σύμφωνα με τον Richards (1974) και όπως αναφέρθηκε και παραπάνω. Κάποια από αυτά τα «λάθη» ταυτίζονται με αυτά που κάνουν και τα παιδιά όταν μαθαίνουν μια ξένη γλώσσα μόνο που αυτά τα ξεπερνούν ενώ οι ενήλικες όχι. Σύμφωνα με την *υπόθεση της αντιθετικής ανάλυσης* (Lado, 1957), τα «λάθη» συχνά γίνονται από τους ομιλητές κατά τη διαδικασία μεταφοράς στοιχείων της Γ2 στην πρώτη μητρική τους γλώσσα (Γ1). Επιπλέον, μπορεί να προβλεφθούν αν γνωρίζουμε τις διαφορές που υπάρχουν στις δομές των δυο γλωσσών. Ακόμα, σημαντική είναι και η έννοια της αντίληψης για τους ομιλητές που μαθαίνουν μια δεύτερη γλώσσα. Σύμφωνα με τον Corder (1967), όταν ένας ομιλητής/τρια παράγει σωστά εκφωνήματα στη δεύτερη γλώσσα τότε επαναλαμβάνει κάτι που έχει ακούσει συνέχεια ενώ αν κάτι απέχει από τη γλώσσα-στόχο αντιλαμβάνεται το λάθος απλώς δεν βρίσκεται ακόμα σε στάδιο που να το έχει μάθει πλήρως. Όταν παράγουν εκφωνήματα που διαφέρουν από τη γλώσσα στόχο τότε υποθέτουμε ότι οι ομιλητές αντιλαμβάνονται τις διαφορές μεταξύ της Γ1 και της Γ2 απλά δεν μπορούν να τις παράγουν. Τα «λάθη» από τη μια γλώσσα στη άλλη μπορούν να προβλεφθούν και με τη θεωρία των Πολλαπλών Γραμματικών (Tzakosta, 2004), καθώς ο ομιλητής με τις συνεχόμενες επανειληφθείσες των περιορισμών, χρησιμοποιεί δομές που στην Γ2 δεν είναι αποδεκτές αλλά είναι αποδεκτές στη Γ1.

Μέχρι να επαναπροσδιορίσει την ιεράρχηση των περιορισμών στην κάθε γλώσσα, διανύει ένα διάστημα με έντονη γλωσσική ποικιλία όπου περιλαμβάνονται στοιχεία και από τις δύο γλώσσες. Θα κατακτήσει τη γλώσσα-στόχο όταν θα υιοθετήσει τη γραμματική, που περιλαμβάνει τους περιορισμούς που ανταποκρίνονται στη Γ2.

3. Τεμαχιακή φωνολογία της αλβανικής και της ελληνικής γλώσσας

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο, θα παρουσιάσουμε το φωνολογικό και φθογγικό σύστημα, τη συλλαβική δομή και τους φωνοτακτικούς περιορισμούς της αλβανικής και της ελληνικής γλώσσας. Στην εργασία, θα αναφερθούμε μόνο στη φωνολογία καθώς η έρευνα και η καταγραφή των γλωσσικών δεδομένων επικεντρώνεται σε αυτόν τον τομέα. Στην υποενότητα 3.1, θα αναφερθούμε στο φωνολογικό και φθογγικό σύστημα της αλβανικής γλώσσας ενώ στην υποενότητα 3.2 στη συλλαβοποίηση και στους φωνοτακτικούς περιορισμούς που υπάρχουν στην αλβανική γλώσσα. Από την άλλη στην υποενότητα 3.3, παρουσιάζεται το φωνολογικό και φθογγικό σύστημα της ελληνικής γλώσσας. Στόχος των συγκεκριμένων αναφορών είναι να δούμε διεξοδικά τα φωνολογικά και φωνητικά χαρακτηριστικά και των δύο γλωσσών: η αλβανική που είναι η μητρική/πρώτη γλώσσα των πληροφορητών ενώ η ελληνική είναι η δεύτερη γλώσσα που έρχονται σε επαφή. Με αυτόν, τον τρόπο θα εντοπίσουμε τις ομοιότητες και τις διαφορές της κάθε γλώσσας ώστε να μπορέσουμε να κάνουμε ορισμένες προβλέψεις για το ποιες φωνολογικές πραγματώσεις θα μάθουν με ευκολία οι αλβανόφωνοι στην ελληνική και ποιες θα δυσκολευτούν να τις πραγματώσουν. Όσον αφορά την συλλαβική δομή των δύο γλωσσών, δεν θα γίνει αναφορά σε υπερτεμαχιακά χαρακτηριστικά καθώς από τα γλωσσικά δεδομένα που συλλέχθηκαν από τη έρευνα πεδίου θα ασχοληθούμε με κάποιες περιπτώσεις συμφωνικών συμπλεγμάτων. Επομένως, στις δύο πρώτες υποενότητες γίνεται αναφορά στη φωνολογία και στη συλλαβική δομή της αλβανικής γλώσσας, στις υποενότητες 3.3 και 3.4 γίνεται αναφορά στη φωνολογία και στη συλλαβική δομή της ελληνικής γλώσσας. Τέλος, στην υποενότητα 3.6 θα παρουσιαστούν τα βασικά φωνολογικά χαρακτηριστικά /φαινόμενα των βορείων ιδιωμάτων και της κρητικής διαλέκτου, διότι οι αλβανόφωνοι ομιλητές/-τριες από τους οποίους συλλέχθηκε το γλωσσικό υλικό, έχουν μόνιμο τόπο εγκατάστασης, από τότε που ήλθαν την Ελλάδα και έμαθαν την ελληνική γλώσσα, τις περιοχές όπου ομιλούνται οι παραπάνω ποικιλίες της ελληνικής. Με βάση την περιγραφή στις παραπάνω ενότητες θα μπορέσουμε να ερμηνεύσουμε στη συνέχεια (βλ. κεφ. 5), για παράδειγμα ποιον λόγο οι αλβανόφωνοι ομιλητές όταν μιλούν ελληνικά, πραγματώνουν συμφωνικά συμπλέγματα της Γ1, τα οποία είναι μη αποδεκτά στην ελληνική γλώσσα (Γ2) ή πιθανώς να έχουν στη Γ2 φαινόμενα των παραπάνω ιδιωμάτων.

3.1 Η φωνολογία της αλβανικής γλώσσας

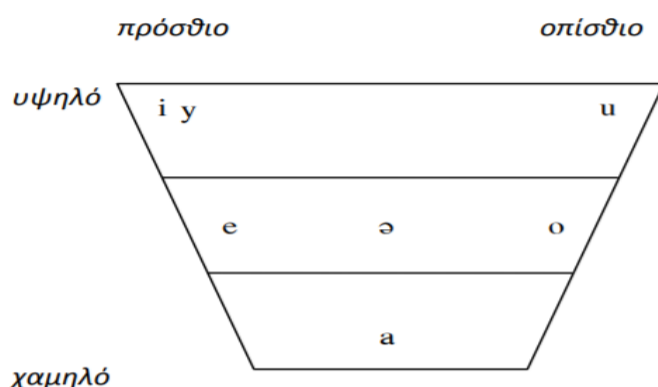
Η αλβανική γλώσσα ανήκει στην ινδοευρωπαϊκή οικογένεια γλωσσών και εμφανίζει αρκετές ομοιότητες με άλλους γειτονικούς λαούς των Βαλκανίων που ανήκουν στην ίδια οικογένεια. Όσον αφορά την κατάταξη της στην ινδοευρωπαϊκή οικογένεια γλωσσών, αποτελεί μια δική της ξεχωριστή κατηγορία καθώς οι μελετητές δεν μπορούσαν να την εντάξουν σε μια μεγαλύτερη οικογένεια όπως για παράδειγμα η βαλτοσλαβικές γλώσσες. Αυτό συμβαίνει γιατί η αλβανική γλώσσα διαθέτει ορισμένα ξεχωριστά χαρακτηριστικά που δεν απαντώνται σε άλλες γλώσσες, γι' αυτό και δεν μπορούμε να την κατατάξουμε σε μια ευρύτερη υποκατηγορία της ινδοευρωπαϊκής οικογένειας. Στη συγκεκριμένη εργασία, θα ασχοληθούμε μόνο με το φωνολογικό επίπεδο. Στον πίνακα 1, που ακολουθεί, παρουσιάζεται το φθόγγικό σύστημα των συμφώνων της αλβανικής, σύμφωνα με τον Λέγγερη (2013). Οριζόντια αναγράφονται οι διαχωρισμοί των φθόγγων όσον αφορά τον τόπο άρθρωσης: διχειλικά, χειλοδοντικά, οδοντικά, φατνιακά, μετα-φατνιακά, ουρανικά, υπερικά και γλωττιδικά. Από την άλλη, στην κάθετη στήλη οι φθόγγοι διαχωρίζονται με βάση τον τρόπο άρθρωσης: κλειστά, έρρινα, πολυπαλλόμενα, μονοπαλλόμενα, τριβόμενα, πλευρικά προσεγγιστικά και προστριβόμενα. Τα φωνήματα των συμφώνων της αλβανικής είναι στο σύνολο τους 29. Αρκετά από αυτά αντιστοιχούν και στην ελληνική γλώσσα αλλά τις ομοιότητες και τις διαφορές των δύο γλωσσών θα τις αναφέρουμε στην υποενότητα 3.5 ώστε να έχουμε μια σφαιρική αντίληψη για το τι συμβαίνει στις δύο γλώσσες. Επιπλέον, θα πρέπει να επισημανθεί ότι η αλβανική δεν διαθέτει συμφωνικούς φθόγγους, οι οποίοι να βρίσκονται σε συμπληρωματική κατανομή (αλλόφωνα) όπως στην περίπτωση της ελληνικής που θα δούμε στην υποενότητα 3.3. Ο κάθε φθόγγος έχει φωνηματική σημασία και όλοι οι φθόγγοι διαφοροποιούν τις σημασίες των λέξεων.

Πίνακας 1. Οι συμφωνικοί φθόγγοι της αλβανικής γλώσσας (Λέγγερης, 2013: 7)

	ΤΟΠΟΣ ΑΡΘΡΩΣΗΣ											
	Διχειλικά		Χειλο- δοντικά	Οδοντικά	Φατνιακά	Μετα- φατνιακά	Ουρανικά	Υπερικά	Γλωττιδικά			
ΤΡΟΠΟΣ ΑΡΘΡΩΣΗΣ												
Κλειστά	p	b			t	d		c	ɟ	k	g	
Έρρινα		m				n			ɲ		ŋ	
Πολυπαλλόμενα						r						
Μονοπαλλόμενα						ɾ						
Τριβόμενα			f	v	θ	ð	s	z	ʃ	ʒ		h
Πλευρικά προσεγγ.						l	ɫ					
Προστριβόμενα						ts	dz	tʃ	dʒ			

Στον σχήμα 1 που ακολουθεί, αποτυπώνεται το σύστημα των φωνηέντων της αλβανικής. Στο φωνητικό τραπέζιο, τα επτά φωνήεντα της αλβανικής είναι τοποθετημένα κατά προσέγγιση στον φωνηεντικό χώρο. Ο φωνηεντικός χώρος λειτουργεί ως μια αναπαράσταση της στοματικής κοιλότητας και κινείται σε δύο άξονες: τον κάθετο άξονα που αντιπροσωπεύει αν το φωνήεν είναι υψηλό, μεσαίο ή χαμηλό και τον οριζόντιο άξονα που αντιπροσωπεύει αν το φωνήεν που βρίσκεται μέσα στη στοματική κοιλότητα είναι πρόσθιο, οπίσθιο ή κεντρικό. Ξεκινώντας από κάτω προς τα επάνω έχουμε το χαμηλό κεντρικό /a/, τα τρία μεσαία: το πρόσθιο /e/, το κεντρικό ə (=ə/) και το οπίσθιο /o/. Τα τρία υψηλά φωνήεντα της αλβανικής είναι τα πρόσθια /i/ και /y/ καθώς και το οπίσθιο /u/. Τα /y/, /o/ και /u/ είναι ταυτόχρονα και στρογγυλά ενώ τα υπόλοιπα φωνήεντα του τραπέζιου είναι μη στρογγυλά. Αυτό που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι το κεντρικό /ə/ παρουσιάζει αρκετή ποικιλία ως προς τις πραγματώσεις του ανάλογα με τη διάλεκτο του ομιλητή της αλβανικής (βλ Λέγγερης, 2013: 13)

Σχήμα 1. Το φωνηεντικό σύστημα της αλβανικής γλώσσας (Λέγγερης, 2013: 13)

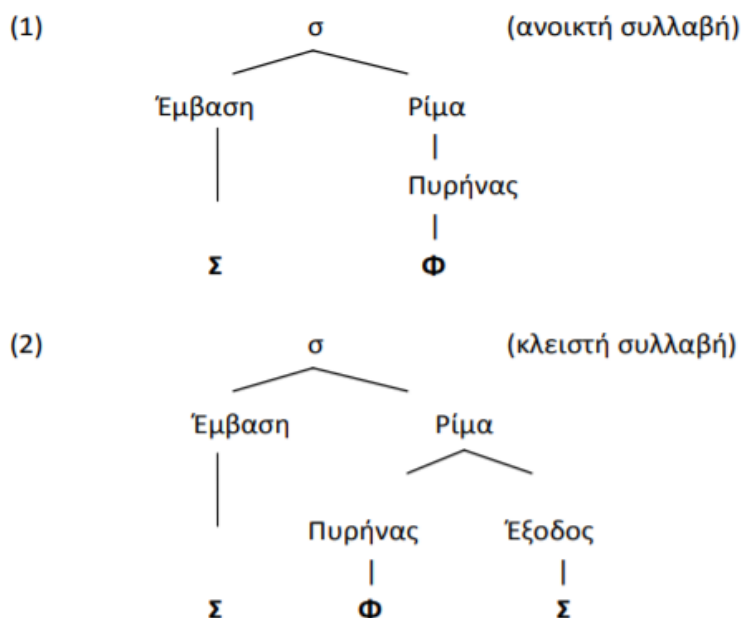

3.2 Συλλαβική δομή και φωνοτακτικοί περιορισμοί της αλβανικής

Σύμφωνα με την Kappa (2013), η συλλαβή αποτελεί ένα απαραίτητο φωνολογικό συστατικό για την οργάνωση της λέξης καθώς οι φθόγγοι που παράγονται από έναν ομιλητή συγκροτούνται μέσα σε ομάδες σχηματίζοντας μεγαλύτερες μονάδες (units). Μια από αυτές τις μονάδες είναι και η συλλαβή, όπως είναι η λέξη, η φράση κ.ά. Ο ρόλος της συλλαβής αποτελεί μεγάλο θέμα συζήτησης στον τομέα της φωνολογίας. Σύμφωνα με τους Chomsky & Halle (1968), η έννοια της συλλαβής δεν έχει επίσημη αναγνώριση. Ωστόσο, μεταγενέστερες έρευνες της γενετικής φωνολογίας, η συλλαβή θεωρείται ως βασική έννοια για την κατανόηση της φωνολογικής δομής. Αυτό βασίζεται στο γεγονός ότι πολλές φωνολογικές διαδικασίες έχουν ένα πεδίο εφαρμογής το οποίο είναι μεγαλύτερο από φθόγγο και μικρότερο από λέξη. Επιπλέον, οι φωνοτακτικοί περιορισμοί όπως για παράδειγμα τα συμφωνικά συμπλέγματα που

επιτρέπονται σε μια γλώσσα, μπορούν να εφαρμοστούν στο πεδίο της συλλαβής. Παρακάτω, θα γίνει αναφορά μόνο στο κομμάτι της τεμαχιακής φωνολογίας και όχι στα υπερτεμαχιακά χαρακτηριστικά καθώς σύμφωνα με τα γλωσσικά δεδομένα θα ασχοληθούμε μόνο με τα ίδια τα φωνολογικά τεμάχια.

Σύμφωνα με τον Kurylowicz (1948), η συλλαβή έχει μια εσωτερική ιεράρχηση: την έμβαση (onset) και τη ρίμα (rhyme). Η έμβαση είναι το αρκτικό σύμφωνο (ή σύμφωνα) της συλλαβής και ανάλογα με τη γλώσσα, η παρουσία της είναι προαιρετική. Η ρίμα περιλαμβάνει τον πυρήνα (nucleus) που είναι το υποχρεωτικό στοιχείο της συλλαβής και αυτό που μπορεί να φέρει τον τόνο. Τη θέση του πυρήνα καταλαμβάνει συνήθως ένα φωνήεν αν και σε ορισμένες γλώσσες, τη θέση αυτή μπορεί να πάρει ένα υγρό ή ένα έρρινο σύμφωνο ακόμα και ένα ημίφωνο σε συνδυασμό με ένα άλλο φωνήεν. Επομένως, αν δεν υπάρχει ο πυρήνας δεν μπορεί να σχηματιστεί και η συλλαβή. Η ρίμα έχει ένα ακόμη συστατικό την έξοδο (coda) που είναι προαιρετικό ανάλογα με το τι επιτρέπεται σε μια γλώσσα. Οι συλλαβές που δεν έχουν έξοδο ονομάζονται ανοιχτές συλλαβές ενώ οι συλλαβές που διαθέτουν σύμφωνο ή σύμφωνα σε θέση εξόδου ονομάζονται κλειστές συλλαβές. Παρακάτω ακολουθούν δύο σχήματα με την αναπαράσταση μιας ανοιχτής συλλαβής και μιας κλειστής συλλαβής σύμφωνα με την Kappa (2013:52).

Οι τέσσερις απλοί συλλαβικοί τύποι είναι ο ΣΦ, δηλαδή σύμφωνο στην έμβαση και πυρήνας, ο Φ δηλαδή μόνο ο πυρήνας, ο ΣΦΣ που διαθέτει έμβαση-πυρήνα- έξοδο και ο ΦΣ όπου έχουμε πυρήνα και σύμφωνο σε έξοδο. Ο καθολικός και αμαρκάριστος τύπος είναι η συλλαβή ΣΦ. Αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι ο συλλαβικός τύπος ΣΦ εμφανίζεται σε συχνότητα στα φωνολογικά συστήματα όλων των γλωσσών,

κατακτάται γρήγορα από τα παιδιά και δεν εμπίπτει στις διάφορες μεταβολές. Οι συλλαβές που αποτελούνται μόνο από ένα Φ ή από ΦΣ θεωρούνται μαρκαρισμένες συλλαβικές δομές καθώς με βάση φωνολογικά κριτήρια θα έπρεπε να αποφεύγονται. Αν κάποια γλώσσα διαθέτει τη συλλαβή ΦΣ σύμφωνα με τους Clements & Kayser (1983: 28-29), τότε διαθέτει και τις άλλες. Τα σύμφωνα που επιτρέπονται σε θέση έμβασης ή εξόδου ποικίλουν ανάλογα με τη γλώσσα. Για παράδειγμα, τα αλβανικά επιτρέπουν σε θέση έμβασης από ένα μέχρι τέσσερα σύμφωνα ενώ σε θέση εξόδου επιτρέπονται από ένα μέχρι τρία σύμφωνα.

Η κατανομή των τεμαχίων σε συλλαβές και σε υποσυλλαβικά συστατικά δεν είναι αυθαίρετη. Οι καθολικές αρχές και οι περιορισμοί σε κάθε γλώσσα συμβάλλουν στη διαδικασία κατανομής των φθόγγων και η διαδικασία αυτή ονομάζεται συλλαβοποίηση. Ο τρόπος με τον οποίο χωρίζουμε τους φθόγγους σε συλλαβές εξαρτάται από ορισμένες καθολικές αρχές όπως η αρχή της ακολουθίας της ηχητικότητας (Jerpersen, 1904), η αρχή της μέγιστης έμβασης (Kahn, 1976), ο περιορισμός της εξόδου (Blevins, 1995) κ.ά. Για τα αλβανικά, δεν θα επεκταθούμε σε όλους τους περιορισμούς που αφορούν τη συλλαβική δομή. Αυτό που μας ενδιαφέρει είναι όπως αναφέρθηκε παραπάνω τα σύμφωνα που επιτρέπονται σε θέση έμβασης και εξόδου δημιουργώντας με αυτόν τον τρόπο σύνθετα συμφωνικά συμπλέγματα. Δεν θα αναφερθούμε σε υπερτεμαχιακά χαρακτηριστικά (π.χ. τόνος κ.ά) άλλα όσον αφορά τη συλλαβή θα εξετάσουμε πόσα σύμφωνα επιτρέπονται σε θέση έμβασης και πόσα σε θέση εξόδου.

Σύμφωνα με τον Memushaj (2010), η αλβανική γλώσσα περιλαμβάνει και τους τέσσερις συλλαβικούς τύπους που αναφέρθηκαν παραπάνω. Όσον αφορά τους φωνολογικούς περιορισμούς, η έμβαση στην αλβανική γλώσσα μπορεί να δεχθεί από ένα έως 4 σύμφωνα ενώ σε θέση εξόδου από ένα έως 3 σύμφωνα. Αυτή η διατύπωση αποτυπώνεται στο σχήμα 2 που ακολουθεί (Kappa, 2013: 59) όπου αποτυπώνεται το μέγιστο συλλαβικό σχήμα για την αλβανική γλώσσα. Το Φ αποτελεί τον πυρήνα της συλλαβής. Τα Σ1, Σ2, Σ3 και Σ4 στα αριστερά, αποτυπώνουν τον αριθμό των συμφώνων που μπορούν να τεθούν σε θέση της έμβασης, ενώ στην δεξιά πλευρά τα Σ1, Σ2 και Σ3 αποτυπώνουν τον αριθμό των συμφώνων που επιτρέπονται σε θέση εξόδου.

Σχήμα 2. Το μέγιστο συλλαβικό σχήμα της αλβανικής (Kappa, 2013: 59)

(Σ ₁)(Σ ₂)(Σ ₃)(Σ ₄)	Φ	(Σ ₁)(Σ ₂)(Σ ₃)
Έμβαση		Έξοδος

Η συλλαβοποίηση στη αλβανική γλώσσα σύμφωνα με τον Memushaj (2010), βασίζεται σε δύο αρχές: την *Αρχή της Μεγιστοποίησης της Έμβασης* (AME) καθώς και

στον νόμο της καλής συλλαβικής επαφής. Σύμφωνα με την AME (Kahn, 1976), μπορούν να τεθούν όσο το δυνατόν περισσότερα σύμφωνα σε θέση έμβασης της συλλαβής. Από την άλλη, σύμφωνα με τον νόμο της καλής συλλαβικής επαφής (Vennemann, 1972), μια συλλαβή s_1 και μια συλλαβή s_2 έχουν καλή συλλαβική επαφή όταν το σύμφωνο σε που βρίσκεται σε θέση εξόδου της s_1 είναι μικρότερης συμφωνικής ισχύος, όπως είναι ένα υγρό ή έρρινο σύμφωνο, από το σύμφωνο της έμβασης στην επόμενη συλλαβή s_2 (στιγμικό ή τριβόμενο). Αυτό γίνεται κατανοητό αν λάβουμε υπόψη την κλίμακα ηχητικότητας για την αλβανική γλώσσα όπου σύμφωνα με τον Dodi (2004), η κλίμακα ξεκινά από τα λιγότερο ηχητικά σύμφωνα που είναι τα άηχα στιγμικά και τα άηχα τριβόμενα. Στη συνέχεια, ακολουθούν τα ηχηρά κλειστά και τα ηχηρά τριβόμενα και έπονται με την ακόλουθη σειρά τα έρρινα και τα υγρά σύμφωνα καθώς και τα ημίφωνα. Ψηλά στη κλίμακα ηχητικότητας βρίσκονται τα ψηλά φωνήεντα (i, y και u), τα μεσαία φωνήεντα (e, ə και o) ενώ το χαμηλό φωνήεν /a/ είναι το πιο ηχηρό φώνημα της κλίμακας. Λαμβάνοντας υπόψη την συγκεκριμένη κλίμακα, γίνεται κατανοητό ότι τα συμπλέγματα που επιτρέπονται στην αλβανική γλώσσα επηρεάζονται από αυτή τη συνθήκη, π.χ. ένα συμφωνικό σύμπλεγμα [στιγμικό + υγρό] είναι αποδεκτό καθώς τα στιγμικά είναι χαμηλά στη κλίμακα ηχητικότητας ενώ τα υγρά σε ένα υψηλότερο επίπεδο. Επίσης, η αλβανική είναι μία γλώσσα με προτίμηση στις ανοικτές συλλαβές στο εσωτερικό της λέξης (Dodi 2004, Xhaferaj 2018).

Οι πίνακες που ακολουθούν παρουσιάζουν τα συμφωνικά συμπλέγματα που επιτρέπονται στην αλβανική γλώσσα στην αρχή, στο μέσον και στο τέλος της λέξης. Οι πίνακες 2, 3 και 4 παρουσιάζουν τα συμφωνικά συμπλέγματα που επιτρέπονται σε θέση έμβασης. Ο πίνακας 2 παρουσιάζει τα διμελή συμφωνικά συμπλέγματα με τους συνδυασμούς ως προς το τρόπο άρθρωσης ενώ στη δεξιά πλευρά διατυπώνονται ορισμένα παραδείγματα από την αλβανική γλώσσα όπου επιβεβαιώνουν τους φωνοτακτικούς περιορισμούς. Στο μέσον του πίνακα, βλέπουμε τα ίδια τα συμφωνικά συμπλέγματα που παρατηρούνται στις λέξεις της αλβανικής. Στον πίνακα 3, παρατηρούμε τα τριμελή συμφωνικά συμπλέγματα που είναι αποδεκτά στη θέση της έμβασης της συλλαβής στην αρχή της λέξης, ενώ στον πίνακα 4 τα τετραμελή συμφωνικά συμπλέγματα που παρουσιάζονται σε θέση έμβασης στην αρχή της λέξης. Είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι στην αρχή της λέξης είναι επιτρεπτά ορισμένα διμελή συμφωνικά συμπλέγματα, τα οποία όπως φαίνεται από τον πίνακα 6 μπορούν να έχουν είτε ίδια ηχητικότητα, π.χ. [tk], είτε αντίστροφη ηχητικότητα, όπως [τριβόμενο +στιγμικό] [sp, st, sk], ή [έρρινο+ομοργανικό στιγμικό] π.χ. [nd, ηg, mb].

Πίνακας 2. Διμελή συμφωνικά συμπλέγματα στην αρχή λέξης (Karra, 2013: 103-132)

Τρόπος άρθρωσης	Συμφωνικά Συμπλέγματα	Παραδείγματα
[στιγμικό + υγρό]	pl/bl, pr/br, tr/dr kl/gl, kr/gr, kr/gr	[pla.kə] γριά [bli.də] φίμωτρο [kli.θmə] κραυγή [gli.nə] άργιλος [krək] ξέχειλα [gremtʰ] γάτζος [kreʰt] ολόκληρος [gru.rə] σιτάρι [pra.pθl] ανάστροφος [bre.gdet] ακροθαλασσιά [trə.nda.fil] ρόδο [dra.pər] δρεπάνι
[στιγμικό + έρρινο]	tm, tʰm, tʰn, tʰŋ	[tmer] τρόμος [tʰme.ndur] ψυχοπαθής [tʰna.ty.rim] νόθευση [tʰŋe.rə.zor] απάνθρωπος
[στιγμικό + τριβόμενο]	ps, ks, pj/bj, tj/dj, tʰj, tʰf	[psi.ka.na.list] ψυχαναλυτής [kse.no.fob] ξενοφοβικός [pjertas] λόξα [bje.ra.fat] κακότυχος [tje.cul] κρεμμύδι [djer] χέρσα γη [tʰje.ra] σκίσιμο [tʰfa.rə.do] οτιδήποτε
[στιγμικό + στιγμικό]	tk, tʰk	[tku.rje] συστολή [tʰka] έτσι και έτσι
[τριβόμενο + υγρό]	fl/vl, fr/ vr	[flak] εκτοξεύω [vle.rə] αξία [fre.gul] κλωνάρι [vrəp] τρέξιμο
[τριβόμενο + έρρινο]	sn, sm/zm	[snaʰper] ελεύθερος σκοπευτής [smat] βλαστός [zma.ðim] μεγένθυση
[τριβόμενο + στιγμικό]	sp, st, sk,	[spiltʰ] ακτίνα τροχού

	fc, ʃt, ʃc, ʒb, ʒd κ.ά	[stap] ραβδί [ska.məs] φτωχός [fciɹ] γείτονας [ʃte.mət] κωφάλαλος [ʃci.ptar] Αλβανός [ʒbi.rim] τρύπημα [ʒdeh] ξεμεθώ
[τριβόμενο + τριβόμενο]	sf/zv, sj, zj, fj/vj, θj/ðj, ff, ʃθ	[sfi.də] πρόκληση [zvjerdh] κιτρινίζω [sjelʃəm] ευγενικός [zjar] φωτιά [fja.lə] λέξη [vje.tər] παλιός [θjeʃtə] γνήσιος [fʃe.hur] κρυμμένος [ʃθu.rje] χαλάρωση
[έρρινο + υγρό]	ml, mr	[mlysh] λούτσος [mre.tʰə]
[έρρινο +ομοργ. Στιγματικό]	nd, ηg, ɲ, nd ³ , mb	[nder] τιμή [ηga.se] επειδή [ɲe.ʃur] πυκνά [nd ³ e.həs] θερμαντικός [mba ⁱ] κρατώ

Πίνακας 3. Τριμελή συμφωνικά συμπλέγματα στην αρχή της λέξης (Karra, 2013: 103- 132)

Τρόπος άρθρωσης	Συμφωνικά Συμπλέγματα	Παραδείγματα
[έρρινο+ ομοργ. στιγματικό + υγρό]	ndr, ηgr, mbr, mbl	[ndrə.cəs] διορθωτής [ηgry.sur] σούρουπο [mbret] βασιλιάς [mbla.tə] πρόσφορο
[έρρινο+ ομοργ. στιγματικό +τριβομ.]	ndj, dʒj, mbj	[ndje.ləs] μελισσοβότανο [dʒjer] βγάζω [mbjel] σπέρνω
[s + στιγματικό+ υγρό]	str/ zbr, ʃtr, ʃpr, skl, ʒgr κ.ά	[stra ^{tʰ} ə] σακίδιο [zbrəz] αδειάζω [ʃtrat] κρεβάτι

		[[p̥rehi] συνήθεια [skle.pə] τσίμπλα [zgrlo.kim] αποδέσμευση
[s + στιγμικό+ τριβομ.]	ʃp̥j, ʃt̥j	[[p̥je.gim] εξήγηση [[t̥jeləs] ανέμη
[s + τριβομ. + υγρό]	ʃfr, ʃfl, ʒvl	[[f̥re ⁱ] ξεσπώ [[f̥letim] ξεφύλλισμα [ʒvle.ɾə.sim] υποτίμηση
[στιγμικό + τριβομ. + τριβομ.]	kθj	-
[τριβομ. + τριβομ. + τριβόμ.]	zv̥j	-

Πίνακας 4. Τετραμελή συμφωνικά συμπλέγματα στην αρχή της λέξης (Kappa, 2013: 103- 132)

Τρόπος άρθρωσης	Συμφωνικά Συμπλέγματα	Παραδείγματα
[προστρ. + έρρινο + ομοργ. στιγμ. +υγρό]	t̥nd, ʃndr	[t̥ndryk] ξεσκουριάζω [[ʃndrit] λαμποκοπώ
[τριβομ. + έρρινο + ομοργ. στιγμ.+ υγρό]	zmbr, t̥mbr	[zmbrops] ακυρώνω [t̥mdreh] ξεζεύω

Πίνακας 5. Αντιεραρχικά συμφωνικά συμπλέγματα στην αρχή της λέξης (Kappa, 2013: 103- 132)

Τρόπος άρθρωσης	Συμφωνικά Συμπλέγματα	
[τριβόμενο+στιγμικό]	sp, st, sk	Αντίστροφη ηχητικότητα
[τριβόμενο +τριβόμενο]	sf, zv, sj, ʃθ	Όμοια ηχητικότητα
[στιγμικό + στιγμικό]	tk, t̥k	Όμοια ηχητικότητα
[έρρινο + ομοργ. στιγμικό]	nd, mb, ηg	Αντίστροφη ηχητικότητα

Στους πίνακες 6, 7, 8 και 9 που ακολουθούν, παρατηρούνται τα συμφωνικά συμπλέγματα στο μέσον και στο τέλος της λέξης. Στους πίνακες 6 και 7, αναγράφονται τα διμελή και αντίστοιχα τα τριμελή συμφωνικά συμπλέγματα που επιτρέπονται στο μέσον της λέξης. Αντίθετα, στους πίνακες 8 και 9 παρουσιάζονται διεξοδικά τα συμφωνικά συμπλέγματα σε θέση εξόδου συλλαβής. Στον πίνακα 9, αναγράφονται τα διμελή συμφωνικά συμπλέγματα σε θέση εξόδου ενώ στον 9 τα τριμελή. Η αναφορά στο ποια συμφωνικά συμπλέγματα επιτρέπονται σε διάφορες θέσεις της συλλαβής γίνονται καθώς στη συνέχεια θα δούμε ότι οι αλβανόφωνοι ομιλητές και ομιλήτριες της

αλβανικής κατά την παραγωγή λέξεων στην ελληνική γλώσσα εκφέρουν συμπλέγματα τα οποία δεν είναι αποδεκτά στην ελληνική.

Πίνακας 6. Διμελή συμφωνικά συμπλέγματα στο μέσον της λέξης (Karra, 2013: 103- 132)

Τρόπος άρθρωσης	Συμφωνικά Συμπλέγματα	Παραδείγματα Παραδείγματα
[στιγματικό + υγρό]	pl, bl, tl, kl, gl, pr, kr, br, kr, dr, gr, gr	[ʃu.pla.kə] μπάτσος [si.klet] σκοτούρα [bre.glu.mə] ποταμιά [pu.pri.cem] ανατριχιάζω [a.krep] σκορπιός [pe.le.gri.naz] προσκύνημα
[στιγματικό + έρρινο]	pn, tn, t ^s n, t ^s ɲ, kn, gn, dm, gm, t ^s m	[var.gmal οροσειρά
[στιγματικό + τριβόμενο]	ps, bs, bv, pθ, bj, dj, ks, gz, kf, kθ, kj, tf, t ^s f, bʒ, bʃ	[pɾapθl] ανάστροφος [vde.kje] θάνατος
[στιγματικό + στιγματικό]	pt, bt, kt, kd, gt, gd, tp, tk, dk	[ku.pto.nim] καταλάβαμε [ko.btar] επιζήμιος [ba.kter] βακτήριο [tre.gtar] έμπορος [bre.gdet] ακτή
[τριβόμενο + υγρό]	vl, sl, fr, vr, ʃl	[a.fru.ar] εγκάρδιος
[τριβόμενο + έρρινο]	sn, zn, ʃn, θm, sm, zm, ʃm, ʒn	[bre.zni] γενιά [fo. ʃnə] μωρό [kli.θmə] κραυγή [da.smə] γάμος [de.ʃmor] μάρτυρας
[τριβόμενο + στιγματικό]	sp, ʃp, st, ʃt, ʒd, zg, sc, zʃ, ʃk, ʒg, ʃc, ft, fk, vg fc, vʃ, θt, ht	[pə.ʃty ¹] φτύνω [cy.sci] λοστός [ba. ʃki] δημαρχείο [pe. ʃcir] πετσέτα [ɣu.ftə] πόλεμος [d ³ u.fkə] φούντα [hi.θte] ρίχνω

[τριβόμενο + τριβόμενο]	sf, zv, fθ, sj, fj, fs, fj, vj, fj, vj	[bre.zvə.nə] δύστυχη γυναίκα [pri. fje] βλάβη [pu.no.fja] δουλεύω [ho.vʃəm] ορμητικός [si.vjet] εφετός
[έρρινο + έρρινο]	Mn	
[έρρινο + ομοργαν. στιγμικό]	nd, nt ^s , nd ³ , mb, ηg, ηj	[bre.nda] εντός [zu.zi. ηgə] σκαραβαίος [be.ηje] κιτρινοπούλα [za.mbak] κρίνος [d ³ a.nd ³ ar] ατίθασος

Πίνακας 7. Τριμελή συμφωνικά συμπλέγματα στο μέσον της λέξης (Karra, 2013: 103- 132)

Τρόπος άρθρωσης	Συμφωνικά Συμπλέγματα	Παραδείγματα Παραδείγματα
[έρρινο + ομοργ. στιγμικό + υγρό]	ηgr, ndr, mpr, mpl	[ci.ndra] εκατοντάδες
[έρρινο + ομοργ. στιγμικό +τριβ.]	ndj, ndʒ, ηks, mbj	[ma.ra.me.ndje] ζάλη [ðe.mbjε] πόνος
[s + στιγμικό + υγρό]	spr, ʃpr, str, ʃtr, skr, ʃkr	[və.ʃtro ⁱ] παρατηρώ [bu.kur. ʃkrim] καλλιγραφία
[s + τριβόμ. + υγρό]	ʃfl, zvɫ, ʃfr	-
[τριβόμ. + στιγμικό + τριβόμενο]	ʃtj	[kə. ʃtje.le] κάστρο
[στιγμικό +τριβομ. + στιγμικό]	bst, bsk, kst, ksk, ksp	-

Πίνακας 8. Διμελή συμφωνικά συμπλέγματα στο τέλος της λέξης (Karra, 2013: 103- 132)

Τρόπος άρθρωσης	Συμφωνικά Συμπλέγματα	Παραδείγματα
[υγρό + στιγμικό]	lp, lt, lk, lc, rp, rk, rc, rb κ.ά	[turp] ντροπή [zvarg] παρατείνω [ku.merc] δασμός

[υγρό + τριβομ.]	lf, ls, rf, rθ κ.ά	[zarf] φάκελος
[υγρό + έρρινο]	lm, rm, rn	[ʃkelm] κλωτσιά
[έρρινο + στιγμικό]	mp, nt, ηk, ηc, nd, ηg	[lind] γεννιέμαι [dʒuŋg] καμπούρα
[έρρινο + τριβομ.]	ns, nz, nθ, mf, mθ, mʃ	-
[τριβομ. + στιγμικό]	ht, ft, fk, vg, ft ^s , st, zg, ʃt κ.ά	[pa.biʃt] κολοβός
[τριβομενο + τριβόμενο]	fʃ	
[τριβόμενο + έρρινο]	Zm	
[στιγμικό + τριβόμενο]	pθ, ps, kθ	[skrapθ] είδος φιδιού [pɾaps] αποκρούω [flanikhθ] κοτέτσι
[στιγμικό + στιγμικό]	tk, t ^s k	[bretk] ιερόν οστούν [ko t ^s k] κόκαλο
[στιγμικό + έρρινο]	Tm	-

Πίνακας 9. Τριμελή συμφωνικά συμπλέγματα στο τέλος της λέξης (Καρρα, 2013: 103- 132)

Τρόπος άρθρωσης	Συμφωνικά Συμπλέγματα	Παραδείγματα Παραδείγματα
[υγρό + στιγμικό + τριβομ.]	rɣs	-
[έρρινο +στιγμικό + τριβομ.]	ηks, ηkθ, ηgθ	-
[έρρινο + στιγμικό + υγρό]	mbl	[ʃembɫ] παράδειγμα
[υγρό + στιγμικό + στιγμικό]	rkt	-
[έρρινο + στιγμικό + στιγμικό]	ηkt	-

3.3 Η φωνολογία της ελληνικής γλώσσας

Η ελληνική γλώσσα ανήκει και αυτή, όπως και η αλβανική που αναφέρθηκε στην προηγούμενη ενότητα 3.2 στην ινδοευρωπαϊκή οικογένεια γλωσσών. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι και τα ελληνικά δεν εντάσσονται σε κάποια ευρύτερη υποκατηγορία της ινδοευρωπαϊκής οικογένειας. Αντίθετα, αποτελούν σαν γλώσσα μια ξεχωριστή υποκατηγορία της ινδοευρωπαϊκής οικογένειας μιας και παρουσιάζει χαρακτηριστικά, τα οποία δεν απαντώνται σε άλλες γλώσσες των Βαλκανίων. Σε αυτό το κεφάλαιο, θα ασχοληθούμε μόνο με το φωνολογικό σύστημα της ελληνικής με σκοπό να έχουμε μια σφαιρική εικόνα για τη γλώσσα και στη συνέχεια να γίνει διεξοδική αναφορά στις ομοιότητες και στις διαφορές της αλβανικής και της ελληνικής γλώσσας. Τα ελληνικά στη συγκεκριμένη έρευνα είναι η γλώσσα-

στόχος, όπου οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες προσπαθούν να φτάσουν στη πλήρη εκμάθηση. Γι' αυτόν τον λόγο και παρουσιάζονται τα λεγόμενα γλωσσικά «λάθη» εκμάθησης.

Σύμφωνα με τον Λέγγερη (2013), ο πίνακας 10 που ακολουθεί, παρουσιάζει τους τους συμφωνικούς φθόγγους της κοινής νέας ελληνικής (ΚΝΕ) και όχι των διάφορων διαλεκτικών ποικιλιών. Οριζόντια παρουσιάζεται η κατανομή των συμφώνων με βάση τον τόπο άρθρωσης: διχειλικά, χειλοδοντικά, οδοντικά, φατνιακά, ουρανικά και υπερωικά. Στο κάθετο μέρος η κατανομή των συμφώνων γίνεται με βάση τον τρόπο άρθρωσης: κλειστά, έρρινα, πολυπαλλόμενα, μονοπαλλόμενα, τριβόμενα, πλευρικά προσεγγιστικά και προστριβόμενα. Τα σύμφωνα που βρίσκονται αριστερά είναι άηχα όταν παράγονται ενώ όσα βρίσκονται στα δεξιά είναι ηχηρά. Το ζήτημα που τίθεται είναι αν όλοι αυτοί οι φθόγγοι έχουν φωνηματική αξία στην ελληνική.

Πίνακας 10. Οι συμφωνικοί φθόγγοι της ελληνικής γλώσσας (Λέγγερης, 2013: 18)

	ΤΟΠΟΣ ΑΡΘΡΩΣΗΣ											
	Διχειλικά		Χειλοδοντικά		Οδοντικά		Φατνιακά		Ουρανικά		Υπερωικά	
ΤΡΟΠΟΣ ΑΡΘΡΩΣΗΣ												
Κλειστά	p	b			t̪	d̪	t	d	c	ʃ	k	g
Έρρινα		m		ɱ		ɲ		n		ɲ		ŋ
Πολυπαλλόμενα								r				
Μονοπαλλόμενα								ɾ				
Τριβόμενα			f	v	θ	ð	s	z	ç	ʝ	x	ɣ
Πλευρικά προσεγγ.								l		ʎ		
Προστριβόμενα								ts	dz			

Οι φθόγγοι που βρίσκονται στη στήλη με τα ουρανικά δεν έχουν φωνηματική αξία στην ελληνική γλώσσα αλλά αποτελούν αλλόφωνα άλλων φωνημάτων. Οι ουρανικοί φθόγγοι πραγματώνονται στα ελληνικά μόνο σε περιβάλλοντα πρόσθιων φωνηέντων:

- (α) Όταν μετά από ένα υπερωικό σύμφωνο ακολουθεί ένα πρόσθιο φωνήεν (i, e) ή ημίφωνο. Συγκεκριμένα: το [c] όπως στη λέξη *κήπος* ['ciɾos] είναι αλλόφωνο του φωνήματος /k/ και το [ʃ] όπως στη λέξη [ʝemi] *γκέμι* είναι αλλόφωνο του φωνήματος /g/. Τα υπερωικά τριβόμενα σύμφωνα /x/ και /ɣ/ έχουν τα αλλόφωνα [ç] και [ʝ] αντίστοιχα, όπως [ʝeri] *χέρι* και [ʝi'riɾo] *γυρίζω*.
- (β) Σε ορισμένες γλωσσικές ποικιλίες όπως της Ανατολικής Κρήτης ή της Πάτρας (Kappa, 2015), το ουρανικό αλλόφωνο του έρρινου /n/ και του πλευρικού /l/, πραγματώνονται ως [ɲ] και [ʎ] αντίστοιχα όταν βρίσκονται πριν από το υψηλό

πρόσθιο φωνήεν /i/, π.χ. *Νίκος* [ˈni.kos], *λύκος* [ˈli.kos]. Επομένως, τα [ɲ] και [ʎ] είναι ελεύθερες ποικιλίες. Τα ουρανικά αλλόφωνα [ɲ] και [ʎ] πραγματώνονται υποχρεωτικά στην ΚΝΕ, όταν μετά από έρρινο /n/ ή πλευρικό /l/ ακολουθεί ένα άτονο πρόσθιο υψηλό φωνήεν και ένα ακόμη φωνήεν π.χ. *νιάτα* /nia.ta/ ως [ˈɲa.ta], *λιώμα* /ˈlio.ma] ως [ˈʎo.ma].

Ένα άλλο ζήτημα που προκύπτει στην ελληνική είναι τα κλειστά ηχηρά [b], [d] και [g]. Η διχογνωμία ξεκινά με το αν οι συγκεκριμένοι φθόγγοι αντιπροσωπεύουν φωνήματα ή είναι φωνητικές πραγματώσεις μιας ακολουθίας από ένα έρρινο και ένα άηχο κλειστό συγκεκριμένα των /Np/, /Nt/ και /Nk/. Σύμφωνα με τους Householder et al (1964), Σετάτος (1974), Arvaniti & Joseph (2000) τα ηχηρά κλειστά αποτελούν φωνήματα της ελληνικής καθώς η παρουσία τους είναι εμφανής σε δάνειες λέξεις όπως ρομπότ [roˈbot], σνόμπ [ˈsnob] κ.ά. Σύμφωνα με νεότερες έρευνες (π.χ. Kappa, 1995), τα ηχηρά κλειστά σε αυτά τα δάνεια προσαρμόζονται και πολλές φορές προφέρονται προερρινοποιημένα π.χ. [ˈroːmˠbot], [ˈsnoːmˠb] κ.ά. Ένα βασικό κριτήριο για να καταλήξουμε αν τα ηχηρά κλειστά είναι φωνήματα ή όχι αποτελεί το γεγονός ότι η φωνολογική ανάλυση στηρίζεται σε όσο το δυνατό λιγότερα φωνήματα, δηλαδή στη φωνολογική υποκείμενη δομή πρέπει να υπάρχουν λίγα φωνήματα (Newton 1961, 1972, Philippaki-Warbuton 1970, Χαραλαμπίδης et al. 1992). Σύμφωνα με την προηγούμενη άποψη, η υποκείμενη δομή αυτών των φθόγγων είναι Nɕ, δηλαδή /Np/, /Nt/ και /Nk/ και στην επιφανειακή δομή πραγματώνονται ως [b, d, g] αντίστοιχα. Στην παρούσα εργασία υιοθετούμε την άποψη ότι τα [b, d, g] δεν έχουν φωνηματική αξία και πραγματώνονται στην ελληνική με ποικιλία είτε ως προερρινοποιημένα ή ως ηχηρά στιγμικά στη καθημερινή γλώσσα των ομιλητών (για στατιστική ανάλυση της ποικιλίας στην πραγμάτωση, βλ. Μικρός, 1999) (βλ. παρακάτω την υποενότητα 3.3.1. για τις διαγλωσσικές στρατηγικές αποφυγής της πραγμάτωσης της ακολουθίας Nɕ [έρρινο+άηχο αποφρακτικό]).

Άλλη μια περίπτωση συμφώνων που έχει αποτελέσει αντικείμενο συζήτησης είναι η περίπτωση των προστριβόμενων [ts] και [dz]. Το ερώτημα που τίθεται είναι αν οι συγκεκριμένοι προστριβόμενοι φθόγγοι είναι φωνήματα ή συμφωνικό σύμπλεγμα στην υποκείμενη δομή. Σύμφωνα με τους Tzakosta & Vis (2009), υπάρχουν τέσσερα πιθανά σενάρια. Αρχικά, το πρώτο σενάριο είναι να θεωρήσουμε ότι τα [ts] και [dz] είναι ένα συμφωνικό σύμπλεγμα που απαρτίζεται από ένα άηχο κλειστό και ένα άηχο τριβόμενο σύμφωνο στη πρώτη περίπτωση ενώ στη δεύτερη περίπτωση από ένα ηχηρό κλειστό και ηχηρό τριβόμενο σύμφωνο. Το δεύτερο σενάριο είναι τα [ts] και [dz] να είναι τεμάχια της υποκείμενης δομής, έχουν φωνηματική αξία και ως προς τον τρόπο άρθρωσης κατατάσσονται στα προστριβόμενα. Η τρίτη περίπτωση είναι τα [ts] και [dz] να είναι ένα σύνθετο σύμπλεγμα που απαρτίζεται από ένα κλειστό και ένα τριβόμενο σύμφωνο που από τα δύο υπερισχύει το κλειστό και η αναπαράσταση του είναι η

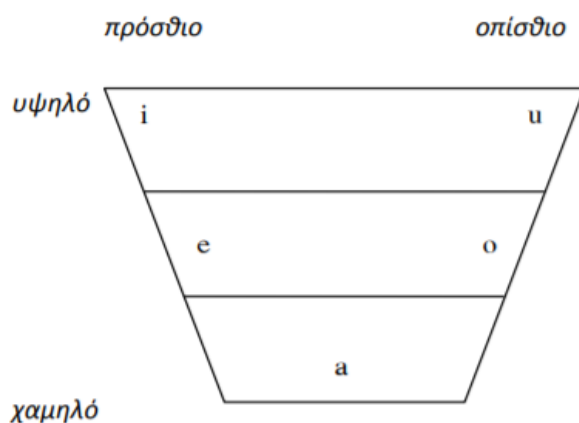
ακόλουθη [t^s] και [d^z]. Η τελευταία περίπτωση είναι τα [ts] και [dz] να είναι μια ιδιαίτερη περίπτωση κλειστών φωνημάτων. Η επικρατέστερη άποψη και αυτή που υιοθετείται στην συγκεκριμένη εργασία σύμφωνα με τους Tzakosta & Vis (2009), τα /ts/ και /dz/ είναι φωνήματα καθώς δεν μπορούν να διασπαστούν κατά την πραγμάτωση τους από ένα φωνήεν ενώ παράλληλα και μορφολογικά δεν χωρίζονται. Ακόμη, σύμφωνα με τους Fourakis et al (2003), έχει διαπιστωθεί και πειραματικά ότι τα /ts/ και /dz/ έχουν φωνηματική αξία. Πιο συγκεκριμένα, στο πείραμα υπολογίστηκε η διάρκεια του [s] μεμονωμένα αλλά και σε συμπλέγματα [s + στιγμικό] / [στιγμικό + s] σε πραγματώσεις ενηλίκων ομιλητών τυπικής ανάπτυξης στη κοινή νέα ελληνική. Το πείραμα έδειξε ότι σε περιπτώσεις [στιγμικό + s] δηλαδή στα [ts] και [dz], η διάρκεια ήταν μικρότερη σε σχέση με την περίπτωση [s + στιγμικό]. Αυτό μας αποδεικνύει ότι στη πρώτη περίπτωση τα συμπλέγματα λειτουργούν ως φωνήματα καθώς έχουν μικρή διάρκεια όπως κάθε φώνημα. Όταν η διάρκεια μεγαλώνει τότε μεσολαβεί ο συνδυασμός δυο ξεχωριστών φωνημάτων π.χ. [ps].

Η τελευταία προβληματική περίπτωση της ελληνικής είναι το ημίφωνο [j] αν τελικά έχει φωνηματική αξία ή όχι. Αρχικά, δεν πρέπει να το μπερδεύουμε με τον ουρανικό φθόγγο [ʝ] καθώς το ημίφωνο παράγεται λίγο πιο χαμηλά από το σύμφωνο [ʝ] και λίγο πιο ψηλά από το φωνήεν [i]. Σύμφωνα με την Baltazani et al (2016), το ημίφωνο συμβάλλει στην ουρανικοποίηση των αλλόφωνων που αναφέρθηκαν παραπάνω καθώς συνενώνεται με το σύμφωνο-στόχο. Για παράδειγμα, στην λέξη *μαλλιά* η αρχική φάση της φωνητικής πραγμάτωσης είναι [ma.'lja]. Στη συνέχεια, το ημίφωνο συνενώνεται (συγχωνεύεται) με το υγρό σύμφωνο [l] και προκύπτει το αλλόφωνο του [ʎ], [ma.'ʎa]. Γι' αυτό τον λόγο, το ημίφωνο [j] δεν έχει φωνηματική αξία καθώς απορροφάται από τον σύμφωνο στο οποίο συμβαίνει η ουρανικοποίηση αλλά παράλληλα δεν μπορεί να θεωρηθεί ένα αλλόφωνο του πρόσθιου, υψηλού φωνήεντος /i/ καθώς το φώνημα [i] αποτελεί το έναυσμα για την ουρανικοποίηση ενώ το [j] απλώς αφομοιώνεται με το σύμφωνο που πρόκειται να ουρανικοποιηθεί. Αντίθετα, σύμφωνα με την Arvaniti (2007), το ημίφωνο είναι ένα ηχηρό τριβόμενο σύμφωνο και έχει φωνηματική αξία. Στην συγκεκριμένη εργασία, αναγνωρίζουμε μέσω του Praat την ύπαρξη του ημιφώνου καθώς υπάρχουν συγκεκριμένες συχνότητες που αποδεικνύουν την ύπαρξη του σε επίπεδο φωνητικής πραγμάτωσης αλλά όσον αφορά την υποκείμενη δομή δεν έχει τεμαχιακή αξία.

Όσον αφορά τα φωνήεντα η ελληνική διαθέτει ένα 5μελές φωνηεντικό σύστημα /a, e, i, o, u/. Παρατηρώντας την απεικόνιση των φωνηέντων στο φωνηεντικό τραπέζιο στο παρακάτω σχήμα, έχουμε το χαμηλό, κεντρικό φωνήεν /a/, το μεσαίο, πρόσθιο /e/ και το μεσαίο οπίσθιο /o/ καθώς και το υψηλό, πρόσθιο /i/ και το υψηλό, οπίσθιο /u/. Τα /o/, /u/ είναι ταυτόχρονα και στρογγυλά ενώ τα /a/, /e/ και /i/ είναι μη στρογγυλά. Με την αναφορά και στα φωνήεντα ολοκληρώνεται και η αναφορά στο φωνολογικό σύστημα της ελληνικής. Διαβάζοντας και το προηγούμενο κεφάλαιο

σίγουρα υπάρχουν ορισμένες ομοιότητες και διαφορές που μπορούμε εύκολα να εντοπίσουμε, όμως αυτές θα καταγραφούν αναλυτικά στην υποενότητα 3.5.

Σχήμα 3. Το φωνηεντικό σύστημα της ελληνικής γλώσσας (Λέγγερς, 2013: 25)

3.3.1. Διαγλωσσικές στρατηγικές αποφυγής της πραγμάτωσης της ακολουθίας NC [έρρινο+άηχο αποφρακτικό]

Επισημάνουμε ότι σε πολλές γλώσσες, όπως και στην ελληνική, δεν επιτρέπεται η ακολουθία από EPPINO+άηχο στιγμικό *[Nr, Nt, Nk], διότι στη γραμματική αυτών των γλωσσών κυριαρχεί ο περιορισμός μαρκαρισμένης δομής *NC (*[Nasal+voiceless obstruent]), δηλαδή δεν επιτρέπεται να πραγματοποιηθεί στην επιφανειακή δομή το συμφωνικό σύμπλεγμα [έρρινο+άηχο στιγμικό/αποφρακτικό] (βλ. Pater, 1999). Σε αυτές τις γλώσσες παρατηρούνται πέντε βασικές στρατηγικές προκειμένου να αποφευχθεί η πραγμάτωση ακολουθιών από [έρρινο+άηχο στιγμικό/αποφρακτικό], βλ. Pater (1999:273-283) και Kager (1999:83-87) για την θεωρητική ανάλυση των περιορισμών στις παρακάτω στρατηγικές.

Η πρώτη στρατηγική είναι να γίνει η *αποβολή έρρινου*. Πιο συγκεκριμένα όπως φαίνεται και στο παρακάτω σχεδιάγραμμα, στην υποκείμενη δομή υπάρχει ένα σύμπλεγμα έρρινο και άηχο αποφρακτικό και στην επιφανειακή δομή πραγματοποιείται μόνο το άηχο αποφρακτικό:

Αποβολή του έρρινου (Nasal Deletion)

Input: N₁ p₂

Output: Ø p₂

(Pater, 1999:276)

Μια τέτοια στρατηγική χρησιμοποιείται σε γλώσσες της Αφρικής όπως τα Σουαχίλι, η Βέντα αλλά και στην Kelantan διάλεκτο του Malay.

Ένας δεύτερος τρόπος για να μην παραβιαστεί ο περιορισμός *NC̥ είναι η *επένθεση*, π.χ. ινδονησιακά, έχουν. Σε αυτές τις περιπτώσεις, όταν υπάρχει συμφωνικό σύμπλεγμα έρρινο και άηχο αποφρακτικό μεσολαβεί ανάμεσα του ένα φωνήεν που το χωρίζει και η συλλαβή έχει τη μορφή ΣΦΣ. Αυτό συμβαίνει σε γλώσσες όπως φαίνεται και στο παρακάτω σχεδιάγραμμα, το έρρινο και το άηχο κλειστό παραμένουν ίδια στην υποκείμενη και στην επιφανειακή δομή με την διαφορά ότι στην επιφανειακή δομή προστίθεται και ένα φωνήεν.

Επένθεση (Epenthesis)

Input: N₁ p₂

Output: N₁ e p₂ (Pater, 1999:318)

Μια άλλη στρατηγική που χρησιμοποιείται ώστε να μην παραβιάζεται ο περιορισμός *NC̥ είναι η *ηχηροποίηση* του άηχου αποφρακτικού μετά το έρρινο. Αυτό το φαινόμενο εμφανίζεται σε γλώσσες όπως στα ελληνικά στην περίπτωση [έρρινου+άηχου στιγμικού], στις οποίες εφαρμόζεται η ηχηροποίηση του αποφρακτικού συμφώνου για να μην παραβιαστεί ο περιορισμός *NC̥ που είναι ανώτερος στην ιεράρχηση των περιορισμών στη γραμματική της γλώσσας. Στο σχεδιάγραμμα που ακολουθεί, παρουσιάζεται η διαδικασία της ηχηροποίησης του άηχου αποφρακτικού:

Ηχηροποίηση μετά από έρρινο (Post-nasal voicing)

Input: N₁ p₂ [- voice]

 | |
Output: N₁ b₂ [+ voice]

(Pater, 1999:324)

Τα ινδονησιακά, οι αυστραλιανές γλώσσες (όπως η Chamorro, η Malagasy), αφρικανικές γλώσσες και κάποιες διάλεκτοι των ελληνικών (όπως τα κυπριακά) χρησιμοποιούν μια κοινή στρατηγική για καταφέρουν να ικανοποιήσουν τον περιορισμό *NC̥. Αυτό έχει να κάνει με την *συγχώνευση τεμαχίων* στην επιφανειακή δομή δηλαδή την συγχώνευση του έρρινου με το άηχο αποφρακτικό σύμφωνο. Στο σχεδιάγραμμα που ακολουθεί φαίνεται η διαδικασία :

Συγχώνευση (Fusion)

Input: [+nasal] N₁ p₂ [-nasal]

 | |
 | |
 | |
Output: [+nasal] m_{1,2}

(Pater, 1999:315)

Η τελευταία περίπτωση που εφαρμόζεται είναι η *αποερρινοποίηση* (denasalization) κατά την οποία σε ένα σύμπλεγμα με έρρινο και άηχο αποφρακτικό, το έρρινο «χάνει» τον τρόπο άρθρωσης του (TPoA) και πραγματώνεται ως στιγμικό αφομοιώνοντας τον TPoA του επόμενου στιγμικού. Οι γλώσσες που χρησιμοποιούν αυτή τη στρατηγική, που φαίνεται και στο παρακάτω παράδειγμα είναι οι : Mandar στο νησί της Ινδονησίας Σουλαέζι, η Toba Batak στη βόρεια Ινδονησία και η Kaingang στη νότια Βραζιλία.

Αποερρινοποίηση (Denasalization)

Input [+nasal] N₁ p₂

| |

Output [-nasal] p₁ p₂

(Pater, 1999:320)

3.4 Συλλαβική δομή και φωνοτακτικοί περιορισμοί της ελληνικής

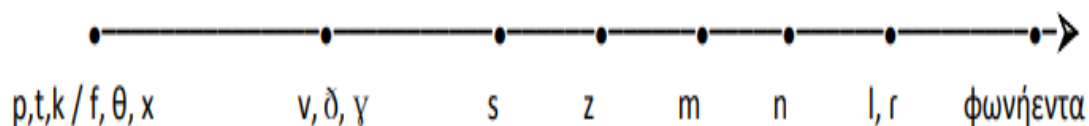
Στην υποενότητα αυτή θα γίνει αναφορά στη συλλαβική δομή και στους φωνοτακτικούς περιορισμούς της ελληνικής γλώσσας. Στην υποενότητα 3.2, έγινε διεξοδική αναφορά στο τι είναι η συλλαβή, ποια είναι τα συστατικά της, πως συλλαβοποιούμε μια λέξη και πως οι φωνοτακτικοί περιορισμοί επιδρούν πάνω σε αυτή. Όπως διατυπώθηκε και παραπάνω, η συλλαβοποίηση υπόκειται σε ορισμένες καθολικές αρχές. Μια άλλη καθολική αρχή είναι αυτή της κατευθυντικότητας (directionality) που ορίζει την κατεύθυνση της συλλαβοποίησης ανά γλώσσα. Σύμφωνα με την Kappa (1995), στα ελληνικά η κατευθυντικότητα της συλλαβής γίνεται από τα δεξιά προς τα αριστερά. Με άλλα λόγια, πρέπει πρώτα να καθοριστεί η ο πυρήνας και η έμβαση της συλλαβής και μετά η έξοδος. Όπως ακριβώς και στην αλβανική γλώσσα, η συλλαβοποίηση στα ελληνικά υπόκειται στην AME (Kahn, 1976) και στον νόμο της καλής συλλαβικής επαφής (Vennemann, 1972).

Στα ελληνικά, ένας βασικός περιορισμός είναι ο περιορισμός της εξόδου (Blevins, 1995) σύμφωνα με τον οποίο επιτρέπονται συγκεκριμένα σύμφωνα ως έξοδος μιας συλλαβής. Αρχικά, στην έμβαση επιτρέπονται μέχρι και τρία σύμφωνα ενώ στην έξοδο μόνο ένα σύμφωνο. Σε θέση έμβασης μπορούν να τεθούν όλα τα σύμφωνα της ελληνικής ακόμη και τα αλλόφωνα [c, ʝ, ɟ, j]. Τα σύμφωνα που επιτρέπονται σε θέση εξόδου είναι το [s] και [n] στο τέλος της λέξης. Μάλιστα, η περίπτωση του [n] στο τέλος της λέξης είναι πιο σπάνιο γιατί συνήθως παραλείπεται ή με το φωνήεν [e] δημιουργούν μια ανοιχτή συλλαβή, π.χ [ˈre.zu.n] – [ˈre.zu.ne] παίζουν -παίζουνε. Στο εσωτερικό της λέξης, σε θέση εξόδου επιτρέπονται μόνο τα υγρά σύμφωνα [l, r]. Για παράδειγμα, αν έχουμε τη λέξη άρμα [ˈar.ma] θα συλλαβοποιηθεί ως [ˈar.ma] καθώς επιτρέπεται το [r] ως έξοδος συλλαβής στο εσωτερικό της λέξης. Στην ελληνική δεν υπάρχουν συμπλέγματα σε έμβαση που να ξεκινούν με ένα υγρό και ένα έρρινο (*rm, *lm, *rn, *ln κ.ά.). Επιπλέον, αυτός ο χωρισμός ικανοποιεί την AME.

Σύμφωνα με την Κάππα (2002), η μορφολογία της ελληνικής επηρεάζει σε ορισμένες περιπτώσεις τον χωρισμό των φθόγγων σε συλλαβές. Για παράδειγμα, η λέξη *εκτόνωση* [ek'tonosi] μπορεί να έχει και δυο αποδεκτούς *διαχωρισμούς* [e.'kto.no.si] και [ek.'to.no.si]. Στην πρώτη περίπτωση, εφαρμόζονται οι φωνοτακτικοί περιορισμοί της γλώσσας όπου ο φθόγγος [k] σε συνδυασμό με το κλειστό [t] είναι ένα αποδεκτό συμφωνικό σύμπλεγμα για την έμβαση της συλλαβής. Στην δεύτερη περίπτωση, υπεισέρχεται η μορφολογία και το [ek] συλλαβοποιείται ως μια συλλαβή καθώς μορφολογικά αποτελεί ένα πρόθημα της λέξης. Σε τέτοιες περιπτώσεις υπάρχει ποικιλία στον τρόπο με τον οποίο χωρίζουν οι ομιλητές/τριες τις λέξεις σε συλλαβές. Για παράδειγμα, στην περίπτωση που έχουμε λέξεις όπως το *άσπρο* ['aspro] αν έχει μεσολαβήσει μια μορφολογική διαδικασία για να σχηματίσει σύμπλεγμα, τότε η λέξη χωρίζεται με τέτοιο τρόπο που να αρχίζει με ένα αποδεκτό σύμπλεγμα της ελληνικής και η λέξη θα συλλαβοποιηθεί ως ['a.spro]. Επιπλέον, αξίζει να αναφερθούμε στο γεγονός ότι στην ελληνική γλώσσα έχουν αφομοιωθεί αρκετές δάνειες λέξεις που χρησιμοποιούνται ευρέως στη καθημερινότητα των φυσικών ομιλητών της γλώσσας. Αυτές οι λέξεις παραβιάζουν κατά κάποιον τρόπο τους κανόνες συλλαβοποίησης. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι ανήκουν σε άλλη ομάδα γλωσσών. Τέτοιες λέξεις είναι το *μπάσκετ* ['ba.scet], [*tanks*] *τάνζ* κ.ά. όπου παρατηρείται να δέχονται σε θέση εξόδου παραπάνω από ένα σύμφωνο ή σύμφωνα τα οποία δεν είναι αποδεκτά στη συγκεκριμένη θέση.

Λαμβάνοντας υπόψη τους παραπάνω περιορισμούς καθώς και την κλίμακα ηχητικότητας που ακολουθεί, δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για τα αποδεκτά συμπλέγματα στην ελληνική γλώσσα. Σύμφωνα με την Kappa (1995), χαμηλά στην κλίμακα ηχητικότητας των ελληνικών είναι τα άηχα κλειστά και τριβόμενα. Ακολουθούν τα ηχηρά τριβόμενα, μετά το /s/, το /z/ και αμέσως μετά τα ένρινα /m,n/ καθώς και τα υγρά /l,r/. Τέλος, ψηλά στην κλίμακα ηχητικότητας κατατάσσονται τα φωνήεντα. Επομένως, για τον σχηματισμό συμφωνικών συμπλεγμάτων σε θέση έμβασης και στο μέσον της λέξης, τα σύμφωνα μεταξύ τους θα πρέπει να διατηρούν τη σωστή απόσταση ως προς την ηχητικότητα.

Σχήμα 4. Κλίμακα Ηχητικότητας ελληνικών (Kappa, 1995)

Παρακάτω ακολουθούν πίνακες όπου αναπαριστούν τα αποδεκτά συμφωνικά συμπλέγματα της ελληνικής στην αρχή και στο μέσον της λέξης. Στον πίνακα 11 αναγράφονται τα διμελή συμφωνικά συμπλέγματα που είναι αποδεκτά στην ελληνική

γλώσσα ως προς τον τρόπο άρθρωσης. Σε κάθε περίπτωση συμφωνικών συμπλεγμάτων ακολουθούν ενδεικτικά παραδείγματα. Ο πίνακας 12 περιλαμβάνει τα διμελή συμφωνικά συμπλέγματα στον μέσον της λέξης. Και στους δύο αυτούς πίνακες επικρατούν σχεδόν οι ίδιοι συνδυασμοί συμφωνικών συμπλεγμάτων όπως στιγμικό + υγρό, στιγμικό + έρρινο, στιγμικό +στιγμικό κ.ά. Στη συνέχεια, στον πίνακα 13 αναγράφονται να τριμελή συμφωνικά συμπλέγματα στη αρχή της λέξης ενώ στον πίνακα 14 τα τριμελή συμφωνικά συμπλέγματα στο μέσον της λέξης. Συγκριτικά, παρατηρούμε ότι τα τριμελή συμφωνικά συμπλέγματα είναι περισσότερα στο μέσον της λέξης από ότι στην αρχή. Τέλος, η τελευταία κατηγορία με δύο μόνο περιπτώσεις είναι τα τετραμελή συμφωνικά συμπλέγματα στο μέσον της λέξης (Πίνακας 16).

Πίνακας 11. Διμελή συμφωνικά συμπλέγματα στην αρχή λέξης (Karra, 2013: 103-132)

Τρόπος άρθρωσης	Συμφωνικά Συμπλέγματα	Παραδείγματα
[στιγμικό +υγρό]	pl, bl, kl, gl, pr, br, tr, dr, kr, gr	[ˈple.no] πλένω [ˈblu.za] μπλούζα [ˈkle.o] κλαίω [ˈbro.sta] μπροστά [gre.ˈmos] γκρεμός
[στιγμικό +έρρινο]	pn, kn, tm	[ˈtmi.ma] τμήμα [ˈkni.mi] κνήμη [pno.ˈi] πνοή
[στιγμικό + τριβόμενο]	ps, ps, kj, ks	[ˈpsa.no] πιάνω [ksi.ˈno] ξινό
[στιγμικό + στιγμικό]	pt, kt	[ˈpti.si] πτήση [kti.ˈpo] κτυπό
[τριβόμενο + υγρό]	fl, vl, θl, xl, Υl, fr, vr, θr, xr, θr, Υr	[ˈvle.po] βλέπω [ˈθla.si] θλάση [ˈxro.ma] χρώμα [Υri.ˈa] γριά [ˈθro.mos] δρόμος
[τριβόμενο + έρρινο]	θn, xn, zm	[θni.ˈtos] θνητός [ˈxno.to] χνώτο [ˈzmi.nos] σμήνος
[τριβόμενο + στιγμικό]	sp, st, zb, xt	[ˈspi.ti] σπίτι [sta.ˈfi.li] σταφύλι [ˈxte.na] χτένα

[έρρινο + έρρινο]	Mn	[mni.'mo.si.no] μνημόσυνο

Πίνακας 12. Διμελή συμφωνικά συμπλέγματα στο μέσον της λέξης (Karra, 2013: 103- 132)

Τρόπος άρθρωσης	Συμφωνικά Συμπλέγματα	Παραδείγματα
[στιγματικό +υγρό]	pl, bl, kl, gl, dl, pr, br, tr, dr, kr, gr	[ði.'plos] διπλός [e.'bla.stro] έμπλαστρο [a.'dli.a] αντλία [k'u.kla] κούκλα [e.'gli.ma] έγκλημα [a.pra.'ɣos] άπραγος [la.'bros] λαμπρός [ja.'tros] γιατρός [ma.kri.'a] μακριά [a.fu.'gra.zo.me] αφουγκράζομαι
[στιγματικό +έρρινο]	pn, bn, tn, kn, tm, dm, km	[e.'ksi.pnos] έξυπνος [e.'bne.o] εμπνέω [fa.'tni] φάτνη [te.'kno] τέκνο [a.'tmos] ατμός [si.'dmi.si] σύντμηση [a.'kmi] ακμή
[στιγματικό + τριβόμενο]	ps, pɣ, bj, ks, gz, kθ, kx, kð, kv	[o.'psi] όψη [e.'ksi] έξι [e.'gze.ma] έγκζεμα [e.kfo.'ra] εκφορά [e.kθe.si] έκθεση [e.kði.'ka.zo] εκδικάζω [e.kvo.'li] εκβολή κτλ
[στιγματικό + στιγματικό]	pt, kt	[li.'ptis] λήπτης [ði.'ktis] δείκτης
[τριβόμενο + υγρό]	fl, vl, θl, xl, ɣl, zl, fr, vr, θr, xr, ðr, ɣr, zr	[e.'kso.fi.lo] εξώφυλλο [vi.'vli.o] βιβλίο [a.θli.ma] άθλημα

		[o.'mi.xli] ομίχλη [e.la.'fros] ελαφρός [a. 'vros] αβρός [i.zro. 'i] εισροή
[τριβόμενο + έρρινο]	fn, vn, θn, δn, xn, zn, γn, vm, θm, δm, xm, zm	[ksa.fni.'ka] ξαφνικά [e.re.vna] έρευνα [te.xni] τέχνη [θe. 'zmos] θεσμός [a.ri.θmos] αριθμός [e.θni. 'kos] εθνικός κ.τ.λ
[τριβόμενο + στιγμικό]	sp, st, sk, ft, fp, xt	[a.vre.xtos] άβρεχτος [tsa.xpi.'na] τσαχπινιά [la.spi] λάσπη [a. 'sti.o] αστείο [a. 'skos] ασκός κ.τ.λ
[έρρινο + έρρινο]	mn	[li.mni] λίμνη
[τριβόμενο + τριβόμενο]	sf, zv, zV, sθ, sx, fθ, vδ, fx, fç, vJ, vV, xθ, Vδ	[a. 'sfa.li.a] ασφάλεια [a. 'zvos] ασβός [a.sθe.nis] ασθενής [a.sxo.'li.a] ασχολία [e.fxa.ri. 'sto] ευχαριστώ [mo.xθos] μόχθος κ.τ.λ.

Πίνακας 13. Τριμελή συμφωνικά συμπλέγματα στην αρχή της λέξης (Kappa, 2013: 103- 132)

Τρόπος άρθρωσης	Συμφων. συμπλέγματα	Παραδείγματα
[s + στιγμικό + υγρό]	spr, str, skr, spl, skl	[s'pro.xno] σπρώχνω [stra. 'tos] στρατός [skra.pas] σκράπας [skli. 'ros] σκληρός
[s + στιγμικό + έρρινο]	skn	[skni.pa] σκνίπα
[s + τριβόμενο + υγρό]	sfr	[sfra.'ji.ða] σφραγίδα
[τριβ. + στιγμ. + τριβ.]	fç	[fçaxno] φτιάχνω

Πίνακας 14. Τριμελή συμφωνικά συμπλέγματα στο μέσον της λέξης (Kappa, 2013: 103- 132)

Τρόπος άρθρωσης	Συμφωνικά Συμπλέγματα	Παραδείγματα

[s + στιγμικό + υγρό]	spr, str, skr, spl, skl	['a.spro] άσπρο ['a.stro] άστρο ['a.spla.xnos] άσπλαχνος ['pro.skru.si] πρόσκρουση
[s + στιγμικό + έρρινο]	spn	['ði.spni.a] δύσπνοια
[s + τριβόμενο + υγρό]	sfr, sθr, sxr, zvl	[e.'sxros] αισχρός ['o.sfri.si] όσφρηση [pro.svli.'me.nos] προσβλημένος
[s + τριβομ. + έρρινο]	sxn, sθm	['a. sθma] άσθμα ['i.sxnos] ίσχνος
[τριβ. + στιγμικό + υγρό]	ftr, fpr, fkr, xtr, fpl.fkl	['ra.ftra] ράφτρα ['e.fkra.to] εύκρατο [sfi.'ri.xtra] σφυρίχτρα ['e.fpla.stos] εύπλαστος
[τριβ.+τριβ.+έρρι./υγρ]	fxr, xθr, vvl, vvr, vzm, vvn, vvm, fθr	['e. fθra.fstos] εύθραυστος
[στιγμ. + στιγμ + υγρό]	ptr, ktr, kpl, kpr	['i.ktros] οίκτρος ['e.kpli.ksi] έκπληξη [e.'kpro.θe.smos] εκπρόθεσμος
[στιγμ. + τριβ. +υγρό]	kfr, kvr, kvl, kθr, kθl, kxr, kθr	['e.kfra.si] έκφραση [e.'kvra.zo] εκβράζω ['e.kθli.psi] έκθλιψη [e.kθro.'mi] εκδρομή [e.'kθro.ni.si] εκθρόνιση
[τριβ.+ στιγμ.+τριβ.]	ftç, fps, fks, stç	[a.'ftça] αφτιά ['a.fksi.si] αύξηση [a.no.'stça] ανοστιά
[τριβ.+ τριβ. + στιγμ/τριβ.]	fxt, fst, fsk, sθç, fsç	['e.fsçi.mos] εύσχημος

Πίνακας 15. Τετραμελή συμφωνικά συμπλέγματα στο μέσον της λέξης (Καρρα, 2013: 103- 132)

Τρόπος άρθρωσης	Συμφωνικά Συμπλέγματα	Παραδείγματα
[στιγμικό + s+ στιγμικό + υγρό]	kstr	[e.kstra.'ti.a] εκστρατεία

[τριβόμενο + s + stigmik;o + υγρό]	fspl, fstr	[e.fspla.'xni.a] ευσπλαχνία [a.'fstri.a] Αυστρία

3.5 Ομοιότητες και διαφορές αλβανικής και ελληνικής γλώσσας

Η υποενότητα 3.5, αποτελεί μια επισκόπηση των ομοιοτήτων και των διαφορών που έχουν τα αλβανικά με τα ελληνικά. Στόχος είναι να κατανοήσουμε τα σημεία στα οποία διαφέρουν οι δύο γλώσσες και με βάση τα «λάθη» στον λόγο των αλβανόφωνων ομιλητών/τριων να εντοπίσουμε τις επιρροές τους από την Γ1 τα αλβανικά αλλά και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν για την εκμάθηση της Γ2. Οι ομοιότητες και οι διαφορές που θα αναφερθούν αφορούν μόνο τον φωνολογικό τομέα μιας και συγκεκριμένη εργασία εστιάζει σε αυτόν. Ξεκινώντας από τις ομοιότητες στο φωνολογικό επίπεδο δεν εντοπίζονται αρκετές στις δύο γλώσσες. Το κοινό τους σημείο είναι ότι διαθέτουν ορισμένα κοινά φωνήματα και οι δύο. Εξετάζοντας τα ως προς τον τρόπο άρθρωσης τα διχειλικά σύμφωνα είναι κοινά και στις δύο γλώσσες, ειδικά αν κάποιος υποστηρίζει την άποψη ότι ο φθόγγος [b] έχει φωνηματική αξία έχει και μια επιπλέον ομοιότητα. Τα χειλοδοοντικά, τα οδοντικά και τα φατνιακά φωνήματα είναι κοινά και στις δύο γλώσσες με εξαίρεση ότι στα φατνιακά, η αλβανική γλώσσα διαθέτει το πολυπαλλόμενο /r/ και το πλευρικό /l/ που δεν υπάρχουν ως φωνήματα στην ελληνική. Στην ελληνική, το πολυπαλλόμενο ρωτικό [r] είναι δυνατόν να πραγματοποιεί ως ελεύθερη ποικιλία (Nicolaidis & Baltazani 2014), το δε πλευρικό /l/ μπορεί να πραγματώνεται ως υπερωικοποιημένο αλλόφωνο του /l/ στα βόρεια ιδιώματα, και είναι χαρακτηριστικό στην ποικιλία της Θεσσαλονίκης (Κάππα & Τοπιντζή, 2022).

Οι διαφορές των δύο γλωσσών όσον αφορά τα σύμφωνα ξεκινούν στα ουρανικά όπου στην ελληνική γλώσσα τα ουρανικά λειτουργούν ως αλλόφωνα άλλων φωνημάτων ενώ στην αλβανική έχουν φωνηματική αξία. Ακόμα, στην αλβανική γλώσσα δεν υπάρχουν τα υπερωικά τριβόμενα σύμφωνα /x/ και /ç/ που υπάρχουν στην ελληνική. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα όπως θα δούμε παρακάτω και από τα γλωσσικά δεδομένα, οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες κατά τη διάρκεια εκμάθησης των ελληνικών αντιμετωπίζουν δυσκολίες ως προς την πραγμάτωση των συγκεκριμένων συμφωνών και τα αντικαθιστούν με τα αντίστοιχα στιγμικά σύμφωνα όπως [k] και το [g] που διαθέτουν στην Γ1 τους, π.χ. *χαρτί* [kar'ti] και *γάλα* ['gala]. Η αλβανική δεν διαθέτει ούτε τα αντίστοιχα ουρανικά αλλόφωνα αυτών των φωνημάτων τα [ç] και [ʝ] αντίστοιχα, γι' αυτό και σε ελληνικές λέξεις όπως *χέρι* ['çeri] ή *γυμναστική* [ʝimnasti'ci] θα τις πραγματώσουν ['çerja] και [ʝimnasti'ci] αντίστοιχα, δηλαδή με ουρανικά στιγμικά σύμφωνα που έχουν στην μητρική τους γλώσσα. Επιπλέον, τα ελληνικά δεν διαθέτουν τα μεταφατνιακά φωνήματα της αλβανικής (/ʃ, ʒ, ʝ, ʒʝ/), τα οποία στην ελληνική πραγματώνονται ως αλλόφωνα, μόνο σε κάποιες γλωσσικές ποικιλίες του βόρειου ιδιώματος (π.χ. Baltazani et al. 2016).

Επομένως, όσον αφορά τα σύμφωνα η αλβανική δεν διαθέτει τα φωνήματα /x/ και /ʎ/, ούτε τα αντίστοιχα τους αλλόφωνα [ç] και [ʝ] κάτι που δυσκολεύει αρκετά στην εκμάθηση της ελληνικής. Από την άλλη, τα ουρανικά της αλβανικής έχουν φωνηματική αξία, διαθέτει τα μεταφατνιακά φωνήματα, το πολυπαλλόμενο /r/ και το πλευρικό /l/ που δεν υπάρχουν στην ελληνική. Αυτό καθιστά εξίσου δύσκολο στον ελληνόφωνο ομιλητή την εκμάθηση αλβανικών καθώς αρκετά φωνήματα δεν τα διαθέτει στο σύστημα του. Επιπλέον, η αλβανική διαθέτει και το γλωττιδικό /h/ το οποίο εξίσου δεν απαντάται στην ελληνική. Από την άλλη όσον αφορά τα φωνήεντα, η αλβανική διαθέτει επτά φωνήεντα ενώ η ελληνική πέντε. Αυτά τα πέντε είναι κοινά και στις δύο γλώσσες οπότε οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες δεν αντιμετωπίζουν προβλήματα στην εκμάθηση των φωνηέντων στην ελληνική. Τα δύο επιπλέον φωνήεντα της αλβανικής που δεν τα διαθέτει η ελληνική είναι το κεντρικό \ddot{e} (= /ə/) και το πρόσθιο, υψηλό, στρογγυλό /y/. Τέλος, σχετικά με το ημίφωνο [j] που όπως είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο στα ελληνικά δεν έχει φωνηματική αξία και θεωρείται αλλόφωνο του φωνήεντος /i/ στην αλβανική όμως έχει φωνηματική αξία και θεωρείται σύμφωνο.

Όσον αφορά τη συλλαβική δομή, παρατηρούνται αρκετές διαφορές μεταξύ των φωνητικής δύο γλωσσών. Αρχικά, ως προς τη θέση έμβαση η ελληνική επιτρέπει ως και τρία σύμφωνα ενώ η αλβανική ως και τέσσερα. Από την άλλη, στη θέση εξόδου η αλβανική επιτρέπει ως και τρία σύμφωνα σε οποιαδήποτε θέση της φωνολογικής λέξης (εσωτερικό και τέλος της λέξης) ενώ η ελληνική στο εσωτερικό της λέξης σε θέση εξόδου επιτρέπει μόνο τα υγρά σύμφωνα [l,r] και στο τέλος της λέξης τα [s,n]. Όσον αφορά συμπλέγματα σε θέση έμβασης υπάρχουν αρκετές ομοιότητες μεταξύ των δύο γλωσσών. Στα διμελή συμπλέγματα σε θέση έμβασης, η αλβανική διαθέτει συμπλέγματα με έρρινο + ομοργανικό στιγμικό π.χ. nd, mb, ηg, ηj και συμπλέγματα με έρρινο + υγρά π.χ. ml, mr τα οποία δεν επιτρέπουν οι φωνοτακτικοί περιορισμοί της ελληνικής. Από την άλλη, η ελληνική επιτρέπει διμελή συμπλέγματα με έρρινο+ έρρινο π.χ. mn κάτι που στην αλβανική δεν υφίσταται. Στα τριμελή συμπλέγματα σε θέση έμβασης, η αλβανική διαθέτει ορισμένα συμφωνικά συμπλέγματα τα οποία δεν επιτρέπουν οι φωνοτακτικοί κανόνες της ελληνικής: έρρινο+ομοργαν. στιγμικό+υγρά (mbr, ndr, mbl, ηgr), έρρινο + ομοργαν. στιγμικό + τριβόμενο (mbj, ndj, n dʝj), ένα στιγμικό με δύο τριβόμενα (kθj) και τρία τριβόμενα μαζί (zvj). Από την άλλη, οι φωνοτακτικοί περιορισμοί της ελληνικής επιτρέπουν τριμελή συμφωνικά συμπλέγματα τα οποία δεν επιτρέπονται στην αλβανική: s+ στιγμικό + έρρινο (skn, sprn) καθώς και στο εσωτερικό της λέξης συμφωνικά συμπλέγματα με s +τριβόμενο + έρρινο (sθm, sxn). Επομένως, παρατηρούμε και διαφορές ως προς τους φωνοτακτικούς περιορισμούς των δύο γλωσσών ώστε στην ανάλυση των δεδομένων να αντιληφθούμε την πραγματική υποκείμενη δομή των συγκεκριμένων αλβανόφωνων ομιλητών/τριων με Γ2 τα ελληνικά που εξετάζουμε.

3.6 Ελληνικές γλωσσικές ποικιλίες στις περιοχές μόνιμης εγκατάστασης των αλβανόφωνων ομιλητών και ομιλητριών

Σε αυτή την ενότητα γίνεται σύντομη αναφορά στα βασικά φωνολογικά χαρακτηριστικά των διαλεκτικών ποικιλιών που ομιλούνται στις περιοχές μόνιμης εγκατάστασης των αλβανόφωνων ομιλητών και ομιλητριών της παρούσας εργασίας, προκειμένου να διερευνήσουμε αν κατά την εκμάθηση, η γλωσσική ποικιλία της κάθε περιοχής, με τα ιδιαίτερα φωνολογικά της χαρακτηριστικά, επικρατεί έναντι της ΚΝΕ στις πραγματώσεις αλβανόφωνων ομιλητών και ομιλητριών (βλ. κεφάλαιο 5), που έμαθαν τα ελληνικά μόνο μέσα από τη συναναστροφή με το κοινωνικό περιβάλλον της περιοχής όπου εγκαταστάθηκαν. Δεδομένου ότι οι μισοί πληροφορητές κατοικούν στη Πρέβεζα και έχουν επιρροή από το βόρειο ιδίωμα, ενώ οι άλλοι μισοί μένουν στην περιοχή του Ρεθύμνου και έχουν επιρροή από την (δυτική) κρητική διάλεκτο, υποθέτουμε ότι οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες θα έχουν επηρεαστεί από τις τοπικές γλωσσικές ποικιλίες των περιοχών που έχουν εγκατασταθεί και πιθανώς θα έχουν τα φωνολογικά χαρακτηριστικά της ποικιλίας στις πραγματώσεις τους.

Σύμφωνα με τον Χατζιδάκι (1905), οι ελληνικές διάλεκτοι διακρίνονται ως προς τον *φωνηεντισμό* σε δύο μεγάλες ομάδες, τη βόρεια διαλεκτική ομάδα (βόρεια ιδιώματα) και την νότια διαλεκτική ομάδα (νότια ιδιώματα) με βάση δυο βασικά φωνολογικά φαινόμενα που παρατηρούνται στα βόρεια ιδιώματα: (α) την αποβολή των άτονων υψηλών φωνηέντων /i/ και /u/ και (β) την ανύψωση του άτονου /e/ σε [i] και του άτονου /o/ σε [u]. Ωστόσο, τα συγκεκριμένα φαινόμενα ποικίλουν ανάλογα με την περιοχή που συγκαταλέγεται στο βόρειο ιδίωμα. Για παράδειγμα, στη λέξη *ντουφέκι* [du'feci], σε μία περιοχή μπορεί να γίνεται η αποβολή του άτονου [u] με αποτέλεσμα να πραγματώνεται ως *ντφέκ* [dfek], ενώ σε μία άλλη περιοχή να αποβάλλεται μόνο το άτονο [i] και να πραγματώνεται ως [du.fek]. Αυτό συμβαίνει γιατί πολλές περιοχές που γεωγραφικά κατάσσονται στα βόρεια ιδιώματα δεν παρουσιάζουν όλα τα φαινόμενα με την ίδια συχνότητα. Αυτές οι περιοχές κατατάσσονται στα ημιβόρεια βόρεια ιδιώματα (Κοντοσόπουλος, 1983: 28). Τα ημιβόρεια ιδιώματα εμφανίζουν αποβολή του άτονου τελικού [i] και συχνά των άτονων [i] και [u] στο μέσον της λέξης αλλά όχι τη στένωση ή σπάνια μόνο τη στένωση όπως π.χ. το ιδίωμα της Νάουσας. Ορισμένες περιοχές που κατατάσσονται στα ημιβόρεια ιδιώματα είναι τα νησιά Σκύρος, Μύκονος, Λευκάδα καθώς και η Καστοριά, το ανατολικό τμήμα της Ανατολικής Θράκης, χωριά έξω από την Πρέβεζα κ.ά. Επομένως, οι συγκεκριμένοι κανόνες δεν είναι απόλυτοι απλά στα βόρεια ιδιώματα συμβαίνουν σε μεγάλη συχνότητα και σίγουρα με ορισμένες παραλλαγές ανάλογα τη περιοχή.

Στα νότια ιδιώματα δεν παρατηρούνται τα παραπάνω φαινόμενα των φωνηέντων (*νότιος φωνηεντισμός*) (Αττική, στα Επτάνησα, στην Πελοπόννησο, στην Κρήτη, στις Κυκλάδες και στα Δωδεκάνησα). Όμως και εντός αυτού του γεωγραφικού διαχωρισμού υπάρχουν εξαιρέσεις δηλαδή μια περιοχή που μπορεί να ανήκει στο νότιο

ιδίωμα να εμφανίζει χαρακτηριστικά του βόρειου ιδιώματος και να κατατάσσεται στα βόρεια ιδιώματα π.χ. Λευκάδα. Στο παρόν κεφάλαιο λοιπόν, θα ασχοληθούμε μόνο με τα χαρακτηριστικά που εμφανίζονται στα βόρεια ιδιώματα και στη κρητική διάλεκτο ώστε έχοντας εποπτεία των χαρακτηριστικών να εξετάσουμε αργότερα (κεφ. 5) αν απαντώνται στον λόγο των πληροφορητών.

3.6.1 Βασικά φωνολογικά χαρακτηριστικά βορείων ιδιωμάτων

Όταν αναφερόμαστε στον όρο βόρειο ιδίωμα σε καμιά περίπτωση δεν σημαίνει ότι όσες γεωγραφικές περιοχές εντάσσονται στο βόρειο ιδίωμα έχουν όλες τα ίδια χαρακτηριστικά. Τα δύο φαινόμενα που αναφέρθηκαν παραπάνω εμφανίζονται μεν σε όλα τα βόρεια ιδιώματα, τα χαρακτηριστικά όμως που θα δούμε στη συνέχεια εμφανίζονται σε ορισμένες γεωγραφικές περιοχές που απαντάται το βόρειο ιδίωμα. Στη συγκεκριμένη εργασία, δεν θα γίνει διεξοδική αναφορά για το τι συμβαίνει σε κάθε γεωγραφική ποικιλία του βόρειου ιδιώματος. Θα εστιάσουμε στα φωνολογικά χαρακτηριστικά του βόρειου ιδιώματος και πιο συγκεκριμένα όσα από αυτά παρουσιάζονται στο ιδίωμα της Πρέβεζας¹, για να δούμε αργότερα αν εντοπίζονται στον λόγο των πληροφορητών/τριων. Τα βασικά φωνολογικά χαρακτηριστικά του βόρειου ιδιώματος που παρουσιάζονται στα παρακάτω αριθμημένα παραδείγματα έχουν αντληθεί από τον Κοντοσόπουλο (2001).

Στην περιοχή της Πρέβεζας με βάση τη βιβλιογραφία και τους ομιλητές, τα φωνολογικά χαρακτηριστικά που απαντώνται είναι το 1, 2, 3 και 6. Όσον αφορά τα τρία πρώτα φωνολογικά χαρακτηριστικά τα συναντάμε με μεγαλύτερη συχνότητα στα χωριά της περιοχής της Πρέβεζας από ότι στο αστικό κέντρο της Πρέβεζας, όπου είναι εγκατεστημένοι οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες. Όσον αφορά το φαινόμενο στο 6 και αυτό συναντάται περισσότερο στα χωριά της περιοχής της Πρέβεζας και όχι στο αστικό κέντρο. Το φαινόμενο στο 4 απαντάται περισσότερο σε περιοχές της Μακεδονίας ενώ το 5 στις υπόλοιπες περιοχές τις Ηπείρου. Έτσι, από τα παρακάτω φωνολογικά φαινόμενα του βόρειου ιδιώματος εμείς αναμένουμε οι πληροφορητές/τριες να εμφανίζουν στον λόγο τους μόνο τις τέσσερις περιπτώσεις.

1. Αποβολή των άτονων υψηλών φωνηέντων /i/ και /u/.

Π.χ. KNE	Βόρειο Ιδίωμα	
[psi.'los]	[ps'los]	ψηλός
[pi.'ya.ði]	['pɣað]	πηγάδι
[ku.'ðu.ni]	['kðun]	κουδούνι
[yu.'ru.ni]	['ɣrun]	γουρούνι

2. Ανύψωση του άτονου /e/ σε /i/ και του άτονου /o/ σε /u/.

Π.χ. KNE	Βόρειο Ιδίωμα	
[xo.'ra.fi]	[xu'raf]	χωράφι

[ko.'ri.tsi]	[ku'rits]	κορίτσι
[pe.'ði]	[pi.'ði]	παιδί
[fe.'ga.ri]	[fi'gar]	φεγγάρι

3. Σίγαση του τελικού [i]

Π.χ. KNE	Βόρειο Ιδίωμα	
[pi.'γα.ði]	[pi.'γα.ð]	πηγάδι
[ɣu.'ru.ni]	[ɣrun]	γουρούνι

4. Τροπή των τριβόμενων [s] και [z] σε προστριβόμενα [ʃ] και [ʒ]

Π.χ. KNE	Βόρειο Ιδίωμα	
['spiti]	[ʃpit]	σπίτι
['trapeza]	[ʒrapeza]	τράπεζα

5. Η ανάπτυξη του συμφώνου [j] στην αρχή της λέξης πριν από το πρόσθιο φωνήεν [e].

Π.χ. KNE	Βόρειο ιδίωμα	
['e.nas]	[ʃe.nas]	ένας
['e.xo]	[ʃe.xu]	έχω

6. Η παρουσία του υψηλού πρόσθιου ημίφωνου [j] και του υψηλού οπίσθιου ημίφωνου [w].

Π.χ. KNE	Βόρειο Ιδίωμα	
['me.sa]	[mje.sa]	μέσα
['kse.ro]	[ksje.ru]	ξέρω
['ko.ka.lo]	[kwɔ.ka.lu]	κόκκαλο
['po.sa]	[pwɔ.sa]	πόσα

3.6.2 Βασικά φωνολογικά χαρακτηριστικά κρητικής διαλέκτου

Σύμφωνα με τον Κοντοσόπουλο (2001), οι γεωγραφικές ποικιλίες διακρίνονται σε ιδιώματα και διαλέκτους. Ιδίωμα θεωρείται η γλωσσική ποικιλία που έχει σχετικά μικρές αποκλίσεις από την κοινή νέα ελληνική και ένας μη ομιλητής του ιδιώματος μπορεί να αντιληφθεί τα διάφορα γλωσσικά χαρακτηριστικά. Από την άλλη, διάλεκτος θεωρείται η γλωσσική ποικιλία, η οποία αποκλίνει πολύ από την κοινή νέα ελληνική, χρησιμοποιείται καθημερινά από ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού μιας περιοχής και εμφανίζει ιδιαίτερα γλωσσικά χαρακτηριστικά που ένας μη ομιλητής της διαλέκτου δεν μπορεί να καταλάβει. Σύμφωνα με αυτή τη διαφοροποίηση, η γλωσσική ποικιλία που ομιλείται στην Κρήτη ονομάζεται κρητική διάλεκτος καθώς εκτείνεται σε μια μεγάλη γεωγραφική έκταση, χρησιμοποιείται από την πλειονότητα του πληθυσμού και ένας μη ομιλητής της κρητικής διαλέκτου πολλές φορές δεν μπορεί να αντιληφθεί αυτά τα οποία λέγονται.

Η κρητική διάλεκτος ποικίλει ανάλογα με την περιοχή. Γι' αυτό χωρίζεται σε δυτική και ανατολική. Στη δυτική συγκαταλέγονται οι περιοχές των νομών Χανίων και Ρεθύμνου ενώ στην ανατολική οι περιοχές των νομών Ηρακλείου και Λασιθίου. Ορισμένα γλωσσικά χαρακτηριστικά είναι κοινά σε όλες τις περιοχές ενώ άλλα εμφανίζονται αποκλειστικά και μόνο στη δυτική ή στην ανατολική περιοχή. Γι' αυτό εξάλλου υπάρχει και η συγκεκριμένη διαφοροποίηση. Εμείς θα ασχοληθούμε μόνο με τη περιοχή του Ρεθύμνου μιας και οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες είναι εγκατεστημένοι εκεί. Παρακάτω ακολουθούν ορισμένα γενικά φωνολογικά φαινόμενα (1-8) της κρητικής διαλέκτου, με τα αντίστοιχα παραδείγματα, που έχουν αντληθεί από την Κάππα (2015: 53-60). Αυτά που παρουσιάζονται στη περιοχή του Ρεθύμνου είναι όλες οι περιπτώσεις με εξαίρεση τη δεύτερη, η οποία εντοπίζεται στην Ανατολική Κρήτη. Επομένως, και σε αυτή τη περίπτωση αναμένουμε οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες που είναι εγκατεστημένοι στο Ρέθυμνο να έχουν επηρεαστεί κατά την εκμάθηση από αυτά τα χαρακτηριστικά.

1. Ιδιάζουσα πραγμάτωση, ως προς τον τόπο και τρόπο άρθρωσης των υπερωικών συμφώνων /k/, /ɣ/, /x/, /g/, όταν έπεται πρόσθιο φωνήεν [i] ή [e]. Τα /x/ και /g/ μετατρέπονται σε φατνοουρανικά [ɛ] και [z]. Το στιγμικό υπερωικό μετατρέπεται σε προστριβόμενο είτε ουρανικό είτε φατνο-ουρανικό.

KNE	Κρητική Διάλεκτος	
[e.çi]	[e.ɛi]	έχει
[ce. 'ros]	[ɛe. 'ros]~[te.ros]	καιρός

2. Ουρανικοποίηση του πλευρικού /l/ ,όταν βρίσκεται πριν το πρόσθιο, υψηλό φωνήεν [i], με αποτέλεσμα να πραγματώνεται ως [ɭ]. (Ανατολική Κρήτη)

KNE	Κρητική Διάλεκτος	
[xa.'li]	[xa.'ɭi]	χαλί
[li.kos]	[li.kos]	λύκος

3. Αφομοίωση ως προς τον τρόπο άρθρωσης:

[στιγμικό+τριβόμενο] → [τριβόμενο+τριβόμενο]

KNE	Κρητική Διάλεκτος	
[ma.tɕa]	[ma.θɕa]	μάτια
[ar.xo.'dja]	[ar.xo.'ðja]	αρχοντιά

4. Πραγμάτωση του ανακεκαμμένου προσεγγιστικού φθόγγου [ɹ] πριν από φωνήεντα [o], [a], [u] (σε ορισμένες περιοχές της Κρήτης, π.χ. Ανώγεια, Σφακιά).

KNE
[ne.'ro]

Κρητική Διάλεκτος
[ne.'ɣo] νερό

5. Τα ηχηρά στιγμικά [b, d, g] που παράγονται λόγω αφομοίωσης ως προς το λαρυγγικό χαρακτηριστικό της ηχηρότητας του προηγούμενου έρρινου φθόγγου, πραγματώνονται χωρίς προερρινοποίηση.

/n k/ → [g] [to go.pe.'lo] των κοπελιών

/n p/ → [b] [to be.ti.'no] των πετεινών

/n t/ → [d] [to 'dur.ko] των Τούρκων

6. Σε περίπτωση δύο διαδοχικών φωνηέντων [Φ_Φ] που δημιουργούν ένα χασμωδικό περιβάλλον, χρησιμοποιούνται επενθετικά σύμφωνα προκειμένου να γίνει άρση της χασμωδίας. [ɣ] [+οπίσθιο φωνήεν], [j] [+πρόσθιο φωνήεν]

Π.χ. **KNE**

Κρητική Διάλεκτος

[a.'e.ras]

[' a.je.ras]

αέρας

[a.'ku.o]

[a. ' ku.ɣo]

ακούω

7. Τάση για ανοιχτές συλλαβές

α) Σίγηση του τελικού [n] στη γενική πληθυντικού.

β) Διατήρηση του τελικού [n] όταν η επόμενη λέξη ξεκινά με φωνήεν.

γ) Προσθήκη του [e].

δ) Αποβολή συμφώνου σε έξοδο συλλαβή

KNE

Κρητική Διάλεκτος

α) [ton jer.ma.'non]

[to jer.ma. 'no]

των Γερμανών

β) [ton vosko ecino]

[to voskon ecinona] τον βοσκό εκείνο

γ) [tin θo'ro]

[tineθo'ro]

την θωρώ

δ) [an. 'θos]

[a. 'θos]

ανθός

8. Απλοποίηση συμφωνικών συμπλεγμάτων που αποτελούνται (α) από ηχηρό συριστικό τριβόμενο και έρρινο χειλικό και (β) από από 2 ηχηρά τριβόμενα και ένα υγρό.

KNE

Κρητική Διάλεκτος

α) [ftaz'menos]

[fta. 'me.nos]

φτασμένος

β) ['zevɣla]

[zevɣla]

ζεύγλα

4. Πειραματικός σχεδιασμός

Σε αυτό το κεφάλαιο, θα αναφερθούμε διεξοδικά στο πείραμα που διεξάχθηκε στους αλβανόφωνους πληροφορητές (ομιλητές και ομιλήτριες) με σκοπό την συλλογή

γλωσσικών δεδομένων από την δεύτερη γλώσσα τους που είναι τα ελληνικά. Ο λόγος που ζητήθηκε από τους πληροφορητές να τους καταγράψουμε μιλώντας ελληνικά είναι για να δούμε το στάδιο εκμάθησης που βρίσκονται όσον αφορά τη δεύτερη γλώσσα και να δούμε κατά πόσο επηρεάζει η φωνολογία της μητρικής τους γλώσσα τα αλβανικά την εκμάθηση των ελληνικών. Αρχικά, στην πρώτη υποενότητα 4.1 αυτού του κεφαλαίου θα αναφερθούμε στην μέθοδο που ακολουθήθηκε για να την συλλογή των γλωσσικών δεδομένων. Στην 4.2 θα δούμε αναλυτικά τα εργαλεία του πειράματος που μας βοήθησαν όχι μόνο να καταγράψουμε τα γλωσσικά δεδομένα αλλά και να επεξεργαστούμε. Στην τελευταία υποενότητα (4.3), παρουσιάσουμε το δείγμα, δηλαδή τους αλβανόφωνους πληροφορητές για να δούμε τα τυπικά τους χαρακτηριστικά (π.χ. ηλικία, φύλο, τόπος εγκατάστασης κ.α.) καθώς και τους λόγους επιλογής των συγκεκριμένων ομιλητών και ομιλητριών.

4.1 Μέθοδος συλλογής δεδομένων

Για να γίνει η συλλογή των συγκεκριμένων γλωσσικών δεδομένων από τους αλβανόφωνους ομιλητές και ομιλήτριες εφαρμόστηκε ένα πείραμα. Το πείραμα σχεδιάστηκε με σκοπό να εκμαιεύσουμε συγκεκριμένα γλωσσικά δεδομένα από τους αλβανόφωνους ομιλητές και ομιλήτριες. Ο κάθε ομιλητής έβλεπε στην οθόνη του υπολογιστή μια σειρά από εικόνες που αντιστοιχούσαν σε αντικείμενα, ζώα, επαγγέλματα, φυτά κ.ά., τα οποία συναντά στην καθημερινότητα του. Οι εικόνες ήταν συνολικά 200 χωρισμένες σε δύο αρχεία pdf. Οι διαστάσεις του ήταν 21x 29,7 cm και τα εικονιζόμενα αντικείμενα είχαν έντονους χρωματισμούς. Ο στόχος της προβολής των συγκεκριμένων εικόνων είναι ο πληροφορητής να λέει αυτό που απεικονίζεται στη εικόνα ή αυτό που νομίζει ότι απεικονίζεται στα ελληνικά. Σε περιπτώσεις που δεν γνώριζε το αντικείμενο της εικόνας δεν απαντούσε. Με αυτόν τον τρόπο μπορούμε να διακρίνουμε το στάδιο εκμάθησης του λεξιλογίου της ελληνικής γλώσσας στο οποίο βρίσκονται οι ομιλητές καθώς και τη επιρροή τους από τις δυο γλώσσες.

Εκτός από την προβολή των εικόνων, ανάλογα με τη απάντηση των ομιλητών/τριών γινόταν προσπάθεια η συζήτηση να κατευθύνεται και σε άλλα θέματα ώστε να δημιουργηθεί οικειότητα στον διάλογο και να συγκεντρωθούν περισσότερα δεδομένα. Οι λέξεις που αντιστοιχούσαν στις εικόνες ήταν απλές δηλαδή με απλή συλλαβική δομή (ΣΦΣΦΣΦ) π.χ.. [pa.'ta.ta] πατάτα, ['ko.ko.ras] κόκορας, αλλά και λέξεις περίπλοκες με διάφορα συμφωνικά συμπλέγματα στην αρχή και στο εσωτερικό της λέξης, π.χ.. ['sɾi.ti] σπίτι, ['ɣla.stra] γλάστρα. Παράλληλα με το αρχείο των εικόνων ήταν ενεργοποιημένο το πρόγραμμα Audacity, το οποίο κατέγραφε και τον φυσικό λόγο των αλβανόφωνων ομιλητών και ομιλητριών ενώ στη συνέχεια τον μετέτρεψε σε ηχητικό αρχείο. Όλες οι ηχογραφήσεις (με εξαίρεση μια που έγινε σε λογιστικό γραφείο κοινού γνωστού) έγιναν στον οικείο χώρο των πληροφορητών/τριων και διαρκούν η κάθε μια περίπου 30 λεπτά. Ακόμη, για να ολοκληρωθεί η διαδικασία της

ηχογράφησης, όλοι οι πληροφορητές υπέγραψαν ένα έντυπο συγκατάθεσης για να μου επιτραπεί να ηχογραφήσω και να επεξεργαστώ όσα λένε. Τα ηχητικά αρχεία ήταν σε αρχείο wav, το οποίο βοήθησε στη μετέπειτα επεξεργασία του από το λογισμικό Praat.

4.2 Απομαγνητοφώνηση, καταγραφή και φωνητική ανάλυση των δεδομένων μέσω του λογισμικού Praat

Το λογισμικό που βοήθησε στην επεξεργασία και φωνητική ανάλυση των ηχητικών αρχείων των γλωσσικών δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το λογισμικό Praat (Boersma & Weenink, 2021). Αρχικά, μέσω του λογισμικού έγινε άνοιγμα του ηχητικού αρχείου και ξεκίνησε η επισημείωση των *συνεισφορών* (γλωσσικών δεδομένων) του ομιλητή ή της ομιλήτριας. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να απομονώσουμε τον λόγο του ομιλητή από τα κενά ή τις αναπνοές κατά τη διάρκεια της ηχογράφησης, ακόμα και από πιθανές παρεμβολές δικές μου ως ερευνήτρια. Στη συνέχεια, σε κάθε συνεισφορά ακούγοντας το ηχητικό αρχείο γινόταν η φωνητική μεταγραφή της λέξης που πραγματώνει ο ομιλητής ή η ομιλήτρια για να περιγράψει την εικόνα. Για την ακρίβεια της περιγραφής ορισμένων συμφωνικών συμπλεγμάτων ή συμφώνων στο Praat υπήρχε η δυνατότητα με βάση το μήκος κύματος, τον χρόνο και τις συχνότητες συντονισμού να προσδιορίσουμε με ακρίβεια αν ένας φθόγγος είναι πραγματικά ο φθόγγος που ακούμε στην ηχογράφηση με βάση την αντίληψη. Σε τέτοια σημεία, μέσω των ηχητικών κυμάτων μπορούσαμε να προσδιορίσουμε αν για παράδειγμα σε μία ακολουθία [nd] ήταν ο φθόγγος [n] ή ήταν μια περίπτωση προερρινοποίησης. Επιπλέον, σε πολλές περιπτώσεις μπορούσαμε να έχουμε τον ακριβή προσδιορισμό του ίδιου του φθόγγου. Για παράδειγμα, αν ο πληροφορητής έλεγε τη λέξη χτένα ως ['ktena], τότε γινόταν η εξέταση αν ο φθόγγος που πραγματώνει ο πληροφορητής ήταν όντως το [k] ή το [x] από το ίδιο το ηχητικό κύμα. Επομένως, το συγκεκριμένο λογισμικό βοήθησε σε μεγάλο βαθμό την έρευνα καθώς γίνεται πιο εύκολη η απομαγνητοφώνηση των γλωσσικών δεδομένων ενώ παράλληλα έχουμε τον ακριβή προσδιορισμό των φθόγγων με την κυματομορφή και το φασματογράφημά τους στις ελληνικές λέξεις που πραγματώνουν οι πληροφορητές. Στην ανάλυση των δεδομένων, θα παρατίθενται εικόνες από τη φωνητική ανάλυση στο Praat που θα αποδεικνύουν την ύπαρξη συγκεκριμένων συμπλεγμάτων καθώς και συμφώνων σε αρκετές περιπτώσεις της έρευνας.

4.3 Δείγμα

Οι αλβανόφωνοι πληροφορητές που συγκεντρώθηκαν για τη διεξαγωγή του πειράματος ήταν στο σύνολο έξι: τέσσερις γυναίκες και δύο άνδρες. Αρχικά, το κοινό χαρακτηριστικό και των έξι αλβανόφωνων ομιλητών είναι ότι ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα της μέσης ηλικίας, δηλαδή όλοι οι πληροφορητές/τριες είναι από 38 ετών ως 59 ετών. Δεύτερον, και οι έξι εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα από ηλικία 17 ετών ως 29

ετών δηλαδή κατά την ενηλικίωση τους και συνεχίζουν να ζουν μόνιμα 20 με 30 χρόνια με σταθερό τόπο εγκατάστασης στην Ελλάδα. Αυτό ήταν και το βασικό κριτήριο στην αρχή της έρευνας: να καταγραφεί ο καθημερινός αυθόρμητος λόγος των μεταναστών πρώτης γενιάς από την Αλβανία, οι οποίοι μέχρι και την ενηλικίωση τους μιλούσαν την μητρική τους γλώσσα, τα αλβανικά και έκτοτε έμαθαν τα ελληνικά από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο εγκαταστάθηκαν. Εδώ, να σημειωθεί ότι οι συγκεκριμένοι πληροφορητές/τριες έχουν σταθερό τόπο εγκατάστασης, δηλαδή δεν έχουν μετακινηθεί σε αυτά τα 20 ή 30 χρόνια σε άλλο μέρος της Ελλάδας και δεν έχουν πάει σε ελληνικό σχολείο για να μάθουν τα ελληνικά. Το γεγονός αυτό είναι αρκετά σημαντικό καθώς ότι έχουν μάθει για τη Γ2 είναι μέσω των συναναστροφών τους με τους ημεδαπούς της περιοχής όπου εγκαταστάθηκαν. Μόνο μια πληροφορήτρια έχει κάνει περίπου 20 μαθήματα ελληνικών τα οποία δεν επαρκούν για να υποστηρίξουμε ότι έχει δεχθεί ελληνική εκπαίδευση.

Ένα δεύτερο ζήτημα που βοήθησε στο πως να κατατάξουμε τους πληροφορητές και τις πληροφορήτριες ήταν όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, ο τόπος εγκατάστασης τους στην Ελλάδα. Οι τρεις πληροφορητές μένουν μόνιμα στη περιοχή της Πρέβεζας (Ήπειρος) ενώ οι άλλοι τρεις μένουν μόνιμα στην περιοχή του Ρεθύμνου (Κρήτη). Ο σκοπός της επιλογής πληροφορητών από δυο διαφορετικές γεωγραφικές περιοχές έγινε για να εξετάσουμε αν η γλωσσική ποικιλία που ομιλείται ευρύτερα σε αυτές τις περιοχές επηρεάζει την εκμάθηση των ελληνικών από φωνολογική σκοπιά. Σε κάθε ομάδα υπάρχει ισομερής αντιστοιχία των πληροφορητών ένας άνδρα και δύο γυναίκες από την περιοχή της Πρέβεζας και ένας άνδρας και δύο γυναίκες από την περιοχή του Ρεθύμνου. Η αντιστοιχία αυτή γίνεται ώστε με βάση τα δεδομένα να υπάρχουν συγκρίσεις ανάμεσα στα δύο φύλα. Παρακάτω ακολουθούν δύο πίνακες με βάση τον τόπο μόνιμης εγκατάστασης όπου αναγράφονται τα ονόματα των ομιλητών και ομιλητριών, η ηλικία τους, ο χρόνος παραμονής στην Ελλάδα αλλά και η ηλικία που εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα.

Πρέβεζα (Βόρειο Ιδίωμα)

	Όνομα - Ηλικία	Χρόνος Παραμονής	Ηλικία Εγκατάστασης
1	Άνδρας Η. (49 ετών)	30 χρόνια	19 ετών
2	Γυναίκα Χ. (38 ετών)	21 χρόνια	17 ετών
3	Γυναίκα Μ. (40 ετών)	23 χρόνια	17 ετών

Ρέθυμνο (Κρητική Διάλεκτος)

	Όνομα- Ηλικία	Χρόνος Παραμονής	Ηλικία Εγκατάστασης
1	Άνδρας Φ (59 ετών)	30 χρόνια	29 ετών

2	Γυναίκα Ε. (45 ετών)	25 χρόνια	20 ετών
3	Γυναίκα Ο. (38 ετών)	21 χρόνια	17 ετών

5. Περιγραφή και ανάλυση δεδομένων

Στο κεφάλαιο 5, θα γίνει αναφορά στα γλωσσικά δεδομένα που συγκεντρώθηκαν από τους αλβανόφωνους ομιλητές/τριες. Αρχικά, θα γίνει περιγραφή του θεωρητικού μοντέλου που θα χρησιμοποιήσουμε για την ανάλυση των γλωσσικών δεδομένων. Το θεωρητικό μοντέλο με το οποίο θα γίνει η ανάλυση είναι η Θεωρία του Βέλτιστου (Optimality Theory) σύμφωνα με τους (Prince & Smolensky 1993, McCarthy & Prince 1993, 1994, 1995 α/β, 1999). Στη συνέχεια, θα γίνει αναφορά στις περιπτώσεις που ταξινομήθηκαν ανά κατηγορία με βάση τα γλωσσικά δεδομένα των αλβανόφωνων ομιλητών/τριων από την ελληνική. Η πρώτη περίπτωση είναι τα συμπλέγματα [έρρινο+ηχηρό στιγμικό] εντός των λέξεων. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, οι αλβανόφωνοι ομιλητές και ομιλήτριες μεταφέρουν τη δομή των συγκεκριμένων συμφωνικών συμπλεγμάτων από τη μητρική τους γλώσσα στα ελληνικά όπου αυτή η δομή, ως συμφωνικό σύμπλεγμα, δεν είναι αποδεκτή, π.χ. *[o.'mbre.la] αλλά μόνο προερρινοποιημένα ως [o.'mbre.la] Όσον αφορά τους φθόγγους, εξετάζουμε την πραγμάτωση των τριβόμενων συμφώνων της ελληνικής τα οποία στις παραγωγές των ελληνικών λέξεων από τους αλβανόφωνους πραγματώνονται ως στιγμικά σύμφωνα διατηρώντας πιστά τον τόπο άρθρωσης τους (ραχιαίο) και την ηχηρότητά τους. Το τρίτο φαινόμενο που εντοπίστηκε στον λόγο των αλβανόφωνων ομιλητών/τριων είναι το πολυπαλλόμενο [r] κυρίως πριν από πρόσθια φωνήεντα και το ημίφωνο [j]. Με αυτά τα τρία φαινόμενα παρατηρείται η ισχύς των περιορισμών της φωνολογικής γραμματικής της μητρικής γλώσσας (Γ1) των αλβανόφωνων ομιλητών/τριων στις πραγματώσεις των ελληνικών λέξεων (Γ2). Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με ορισμένα γλωσσικά δεδομένα που απαντώνται στο βόρειο ιδίωμα και στη κρητική διάλεκτο, αποδεικνύοντας την αρχική υπόθεση ότι η γλωσσική ποικιλία που ομιλείται σε μια γεωγραφική περιοχή μπορεί σε ορισμένες περιπτώσεις να επηρεάσει τον τρόπο εκμάθησης μιας γλώσσας, ειδικά αν οι δίγλωσσοι ομιλητές την μαθαίνουν από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον και όχι από κάποια εκπαιδευτική διαδικασία. Η κάθε ενότητα του κεφαλαίου περιλαμβάνει το φαινόμενο που εντοπίζεται στον λόγο των ομιλητών με ορισμένες πληροφορίες για το αν το συγκεκριμένο φαινόμενο απαντάται και σε άλλες γλώσσες του κόσμου. Για την ακρίβεια των αποτελεσμάτων θα παρουσιαστούν και ορισμένες εικόνες από το Praat που θα αποδεικνύουν στο ηχητικό αρχείο των πληροφορητών την ύπαρξη των συγκεκριμένων φθόγγων, συμπλεγμάτων κ.ά. Τέλος, βασιζόμενη στη Θεωρία του

Βέλτιστου (Optimality Theory), θα παρουσιαστούν για την κάθε περίπτωση οι περιορισμοί με τον τρόπο που είναι ιεραρχημένοι στη γραμματική των συγκεκριμένων αλβανόφωνων ομιλητών/τριων όπου θα μας βοηθήσουν να εξηγήσουμε για ποιον λόγο εντοπίζουμε τέτοια φαινόμενα.

5.1 Η Θεωρία του Βέλτιστου (Optimality Theory)

Το θεωρητικό μοντέλο που χρησιμοποιήθηκε για την ανάλυση των δεδομένων είναι η *Θεωρία του Βέλτιστου* (Optimality Theory). Η Θεωρία του Βέλτιστου είναι ένα θεωρητικό πρότυπο μοντέλο που επικεντρώνεται στη φορμαλιστική περιγραφή και στην έρευνα των καθολικών αρχών που διέπουν την ανθρώπινη γλώσσα, με βάση την εμπειρική έρευνα στη γλωσσολογική τυπολογία και στην κατάκτηση της μητρικής γλώσσας (Prince & Smolensky 1993, McCarthy & Prince 1993, 1994, 1995 α/β, 1999). Η βασική ιδέα της Θεωρίας του Βέλτιστου είναι ότι η καθολική γραμματική αποτελείται από ένα σύνολο περιορισμών που σχετίζονται με τον ορθό σχηματισμό των φωνολογικών αναπαραστάσεων. Κάθε γλώσσα έχει τους δικούς της περιορισμούς που είναι ιεραρχικά διαβαθμισμένοι από τον μεγαλύτερο στον μικρότερο και δομούν τη γραμματική της. Η διαβάθμιση αυτή των περιορισμών γίνεται για να παραχθεί το τελικό φωνητικό εξαγόμενο (output) που είναι η λεξική αναπαράσταση του υποκείμενου τύπου (input). Έτσι και οι διαφορές των γλωσσών εντοπίζονται στην προτεραιότητα που έχει ένας περιορισμός έναντι κάποιου άλλου. Οι Prince και Smolensky υποστηρίζουν ότι οι περιορισμοί που λειτουργούν σε μια συγκεκριμένη γλώσσα μάχονται ο ένας τον άλλον, έρχονται δηλαδή σε μια αντίθεση μεταξύ τους για όσον αφορά τον καλό σχηματισμό των εξαγόμενων τύπων. Γι' αυτό και η Γραμματική πέρα από τους περιορισμούς που αποτελείται είναι και το μέσο που διευθετεί αυτή την διαμάχη των περιορισμών.

Οι περιορισμοί έχουν μια αυστηρά καθορισμένη ιεράρχηση και κάθε περιορισμός έχει απόλυτη προτεραιότητα σε σχέση με τους άλλους περιορισμούς που βρίσκονται χαμηλότερα (Prince and Smolensky 1993). Οι συγκρούσεις των περιορισμών γίνονται ανάμεσα στους περιορισμούς Μαρκαρισμένης Δομής και στους περιορισμούς Πιστότητας. Οι περιορισμοί των Μαρκαρισμένων Δομών μεταβάλλουν μαρκαρισμένες σχέσεις σε πραγματικά γραμματικά αρχέγονα και ασκούν πίεση στις αμαρκάριστες δομές. Σχετίζονται με την αρχή της οικονομίας όπου έχει στόχο την ελαχιστοποίηση της αρθρωτικής προσπάθειας. Από την άλλη, οι περιορισμοί της Πιστότητας προσπαθούν να διατηρήσουν τις λεξικές αντιθέσεις έτσι ώστε μια γλώσσα να έχει διακριτές λεξικές μονάδες που εκφράζουν διαφορετικές σημασίες δηλαδή οι εξαγόμενοι τύποι να διατηρούν τις ιδιότητες που έχουν στον εισαγόμενο τύπο

(υποκείμενη δομή). Γι' αυτό και οι περιορισμοί Πιστότητας σχετίζονται με την αρχή της Αντίθεσης.

Έτσι, με την Θεωρία του Βέλτιστου έχουμε ένα σύνολο εξαγόμενων τύπων και στη συνέχεια εκτιμούμε τους τύπους αναζητώντας αυτόν που ικανοποιεί καλύτερα τους ιεραρχημένους περιορισμούς. Υπάρχει μια γενική λειτουργία που ονομάζεται Γεννήτορας, η οποία παράγει όλα τα πιθανά φωνητικά εξαγόμενα που θα μπορούσε να έχει μια φωνολογική αναπαράσταση. Μετά μέσω της λειτουργίας της αξιολόγησης των διαβαθμισμένων περιορισμών επιλέγεται τελικά το φωνητικό εξαγόμενο που είναι το βέλτιστο και θα παραβιάζει τους χαμηλότερους ιεραρχικά περιορισμούς και όχι τους υψηλότερους. Οι εξαγόμενοι υποψήφιοι τύποι που απορρίπτονται είναι αυτοί που παραβιάζονται στους ιεραρχικά υψηλότερους περιορισμούς. Εν συνεχεία, θα κατανοήσουμε πλήρως τη λειτουργία της θεωρίας εφαρμόζοντας την στα γλωσσικά δεδομένα των αλβανόφωνων ομιλητών και ομιλητριών.

5.2 Συμπλέγματα [έρρινο+ηχηρό στιγμικό] στο εσωτερικό της λέξης

Έχουμε υιοθετήσει την άποψη ότι οι φθόγγοι της ελληνικής [b, d, g] δεν έχουν φωνηματική αξία, αλλά η υποκείμενη δομή τους αποτελείται ένα έρρινο και ένα άηχο στιγμικό /Np/, /Nt/, /Nk/ (βλ. § 3.3) και στην επιφανειακή δομή, πραγματώνονται ως αποτέλεσμα αφομοίωσης, είτε ως οι αντίστοιχοι ηχηροί στιγμικοί φθόγγοι [b, d, g] ή ως ηχηροί στιγμικοί φθόγγοι με προερρινοποίηση [^mb, ⁿd, ^ŋg]. Στις περιπτώσεις της προερρινοποίησης, το έρρινο αφομοιώνει τον τόπο άρθρωσης του στιγμικού συμφώνου, για παράδειγμα, στο [^mb] είναι και τα δύο χειλικά, στο [ⁿd] είναι κορωνιδικά ενώ και στο [^ŋg] είναι ραχιαία. Στην αλβανική γλώσσα όμως, οι φθόγγοι /b, d, g/ έχουν φωνηματική αξία (βλ. §3.1), ενώ επιτρέπονται συμπλέγματα αντίστροφης ηχητικότητας (βλ. §3.2) αποτελούμενα από [έρρινο+ηχηρό στιγμικό] σε θέσης έμβασης συλλαβής στην αρχή αλλά και στο εσωτερικό της λέξης (Buchholz & Fiedler, 1987:43–44, όπως αναφέρεται στην Klippenstein, 2010:19, βλ. επίσης Hysa 2019:182), π.χ. [mba] κρατώ. [za.mbak] κρίνος, [nder] τιμή, [bre.nda] εντός, [ŋgase] επειδή, [zuzi.ŋgə] σκαρβαίος. Η αλβανική προτιμά τις ανοικτές συλλαβές και, ενδοφωνηεντικά, συλλαβοποιεί τα παραπάνω συμπλέγματα ως έμβαση στη δεύτερη συλλαβή (Dodi 2004, Xhaferaj 2018). Τέτοιου είδους συμφωνικά συμπλέγματα παρήγαγαν οι έξι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες σε ελληνικές λέξεις. Η πρώτη ερώτηση ήταν αν όντως πρόκειται για φθόγγο ή για μια προερρινοποίηση όπως στην περίπτωση των ελληνικών. Το λογισμικό Praat με το οποίο επεξεργάστηκα τα συγκεκριμένα γλωσσικά δεδομένα απέδειξε ότι όντως πρόκειται για ένα σύμπλεγμα με ένα έρρινο και ένα ηχηρό στιγμικό.

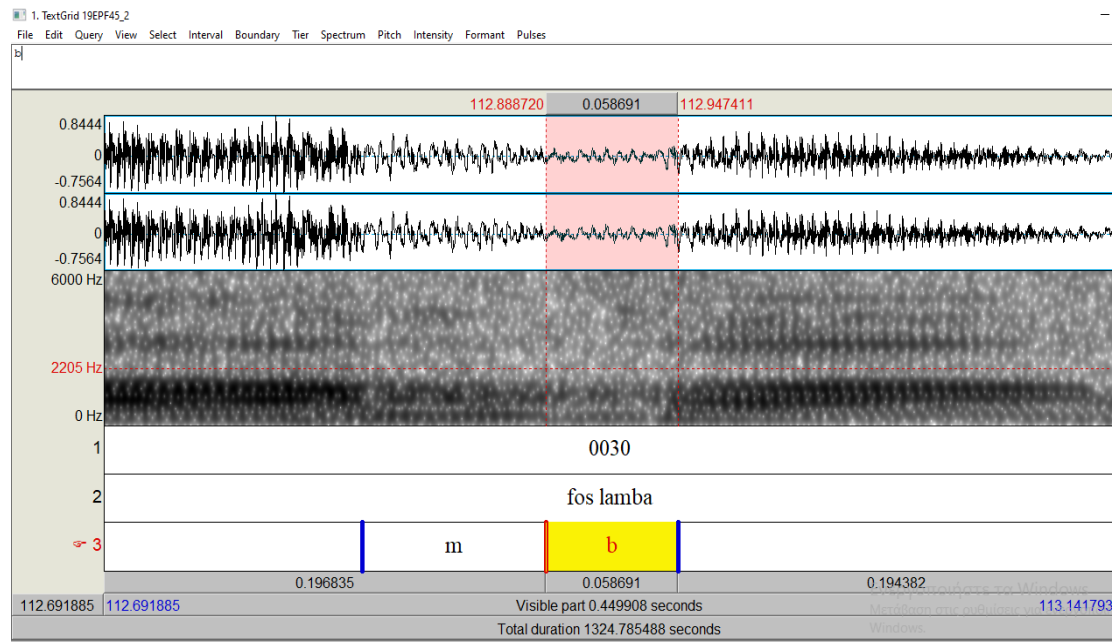
Η ύπαρξη τέτοιων συμπλεγμάτων στον λόγο των αλβανόφωνων αποδεικνύεται μέσω της ανάλυσης στο Praat, οπότε το ερώτημα που τίθεται είναι για ποιον λόγο παράγουν τέτοιου είδους συμφωνικά συμπλέγματα εντός της λέξης και στη Γ2.

Υποθέτουμε ότι τα συγκεκριμένα συμφωνικά συμπλέγματα που πραγματώθηκαν στο εσωτερικό της λέξης είναι επιρροή και μεταφορά δομής από την μητρική γλώσσα (Γ1) των αλβανόφωνων. Ένας φυσικός ομιλητής της ελληνικής γλώσσας μια λέξη, όπως π.χ. *ομπρέλα* δεν θα την πραγματώσει ως *[o.'mbrela] με την ακολουθία [mb] σε έμβαση συλλαβής, αλλά θα πραγματώσει την ακολουθία ετεροσυλλαβικά [m.b] ως [om.'brela] με το έρρινο [m] στην έξοδο της προηγούμενης συλλαβής (βλ. ενδεικτικά Καρρα, 1995), ενώ η πλειοψηφία των φυσικών ομιλητών της ελληνικής, σε λόγο με φυσικό ρυθμό, θα πραγματώσει τη λέξη με απλό ηχηρό στιγμικό ως [o.'brela] ή με προερρινοποιημένο στιγμικό φθόγγο ως [o.'^mbrela] (Μικρός, 1999). Επομένως, οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες έχουν ως εισαγόμενους τύπους στο εσωτερικό της λέξης είτε τα στιγμικά [b, d, g] είτε τα προερρινοποιημένα στιγμικά [^mb], [ⁿd] και [^ŋg]. Οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες αντιλαμβάνονται τη διαφορά στο εξαγόμενο που πραγματώνουν, αλλά η δομή NC (έρρινο+ηχηρό στιγμικό) που πραγματώνουν, είναι μια δομή που τη μεταφέρουν από τη μητρική τους γλώσσα και τους φαίνεται αποδεκτή στη γλώσσα-στόχο που είναι τα ελληνικά. Παρακάτω ακολουθεί ο πίνακας 16 με ελληνικές λέξεις των αλβανόφωνων που διαθέτουν στο εσωτερικό της λέξης τα συγκεκριμένα συμφωνικά συμπλέγματα. Τα γλωσσικά δεδομένα που παρουσιάζονται είναι αυτά που εμφανίζονται από κοινού σε όλους τους αλβανόφωνους ομιλητές και ομιλήτριες. Στο παράρτημα στο τέλος της εργασίας αναφέρονται αναλυτικά όλα τα γλωσσικά δεδομένα που πραγματώσε ο κάθε ομιλητής ή ομιλήτρια ξεχωριστά. Μετά τον πίνακα 16, ακολουθούν εικόνες από το Praat που αποδεικνύουν την ύπαρξη των συγκεκριμένων φθόγγων ως σύμπλεγμα.

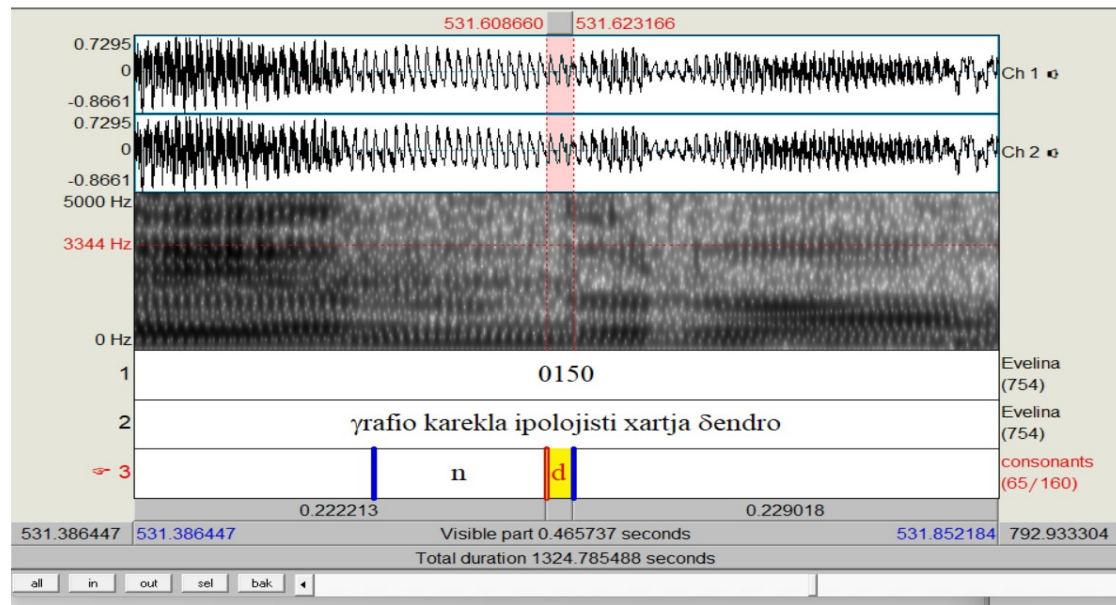
Πίνακας 16. Συμπλέγματα NC (έρρινο +ηχηρό στιγμικό) στο εσωτερικό της λέξης

	Δεδομένα Αλβανόφωνων Ομιλητών/τριών	KNE	
1	[ʔdendro]	[ʔde.dro] ~ [ʔde. ⁿ dro]	δένδρο
2	[pli'ndirio]	[pli.'di.ri.o] ~ [pli. ⁿ di.ri.o]	πλυντήριο
3	[pande'loni]	[pade'loni] ~ [pa. ⁿ de'loni]	παντελόνι
4	[ʔdondja]	[ʔdo.dja] ~ [ʔdo. ⁿ dja]	δόντια
5	[ku'mbja]	[ku'.bja] ~ [ku. ^m bja]	κουμπιά
6	[o'mbrela]	[o.'bre.la] ~ [o. ^m 'bre.la]	ομπρέλα
7	[ʔlambda]	[ʔla.ba] ~ [la. ^m ba]	λάμπα
8	[ʔfçongos]	[ʔfço.gos] ~ [ʔfço. ^ŋ gos]	φιόγκος
9	[ʔeŋjies]	[ʔe.ʒi.es] ~ [ʔe. ^ŋ ʒi.es]	έγκυες

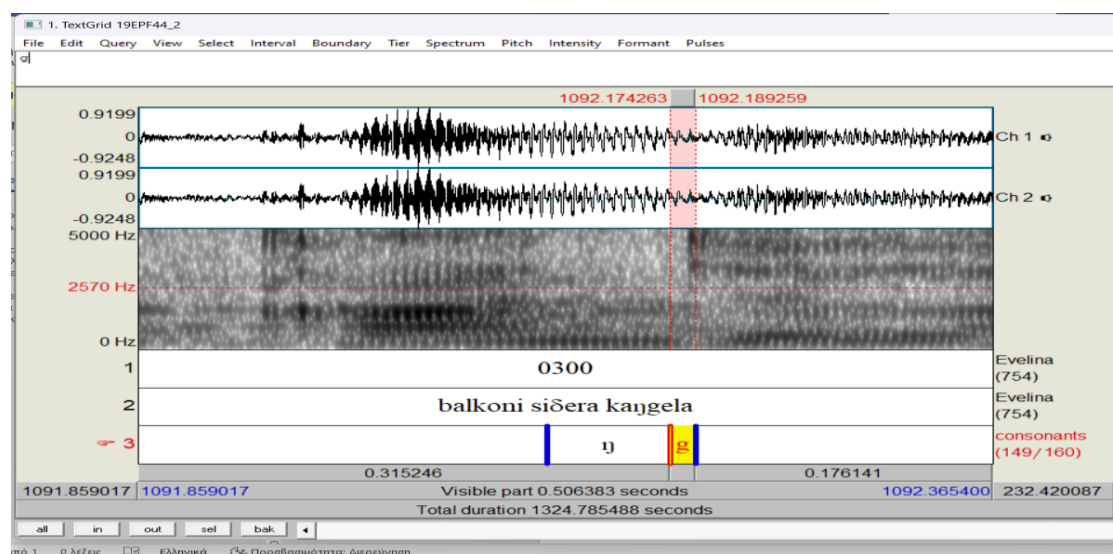
Εικόνα 1. Σύμπλεγμα [mb] στη λέξη ['lamba] *λάμπα*

Εικόνα 2. Σύμπλεγμα [nd] στη λέξη ['ðendro] *δένδρο*

Εικόνα 3. Σύμπλεγμα [ηg] στη λέξη ['kaŋgela] *κάγκελα*

Στις παραπάνω εικόνες, διακρίνονται τα όρια των δύο τεμαχίων που αποδεικνύουν την ύπαρξη τέτοιων συμπλεγμάτων. Παρατηρούμε το ημιπεριοδικό κύμα που σχηματίζεται λόγω του έρρινου καθώς και το κύμα κρότου με τον παλμό των φωνητικών χορδών στο κάτω μέρος που δηλώνει την ύπαρξη του ηχηρού στιγμικού. Τα γλωσσικά δεδομένα αυτής της περίπτωσης επαρκούν ώστε να μιλήσουμε για επιρροή της αλβανικής γλώσσας στην εκμάθηση των ελληνικών αλλά για λόγους οικονομίας παραπάνω αναφέρθηκαν όσα απαντώνται και στους έξι ομιλητές/τριες και είναι πιο συχνά.

Στη συνέχεια, με βάση την υπόθεση ότι ο εξαγόμενος τύπος των φυσικών ομιλητών της ελληνικής είναι ο εισαγόμενος τύπος στο σύστημα των αλβανόφωνων, θα κάνουμε τη θεωρητική ανάλυση στα γλωσσικά δεδομένα των αλβανοφώνων (βλ. πίνακα 16) και θα προσδιορίσουμε τους περιορισμούς που δομούν τη γραμματική τους σε αυτό το στάδιο της εκμάθησης που βρίσκονται και την ιεράρχησή αυτών των περιορισμών στο σύστημά τους. Με βάση τα δεδομένα των αλβανοφώνων υποθέτουμε ότι ο εισαγόμενος τύπος από τη Γ2 (ελληνική) περιέχει εσωτερικά στη λέξη ένα προερρινοποιημένο ηχηρό στιγμικό σύμφωνο. Στην αρχή όμως της λέξης ο εισαγόμενος τύπος από τη Γ2 υποθέτουμε ότι περιέχει ένα απλό ηχηρό στιγμικό [b, d, g], οπότε η πραγμάτωσή του από τους αλβανόφωνους είναι πιστή στον εισαγόμενο τύπο πχ το *μπάνιο* ['ba.ɲo], *μπουκάλι* [bu'kali], *μπαγιέρα* [ba'ɲera] κ.ά (εξαιρέση αποτελεί η πληροφορήτρια Ε., που πραγματώνει και στην αρχή της λέξης το χειλικό σύμπλεγμα [mb], βλ. αναλυτικά στη σελ. 53)

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

α) Περιορισμοί μαρκαρισμένης δομής

*NC_σ: Δεν επιτρέπεται η πραγμάτωση της ακολουθίας [έρρινο+άηχο στιγμικό]

*[^NC] ([^NΣΤΙΓΜΙΚΟ]: Δεν επιτρέπεται η πραγμάτωση προερρινοποιημένου στιγμικού συμφώνου

*CODA : ΟΧΙ- ΕΞΟΔΟΣ

*σ[NC]: Δεν επιτρέπεται η πραγμάτωση ενός συμπλέγματος [έρρινο+στιγμικό] στην αρχή (έμβαση) της συλλαβής.

β) Περιορισμοί πιστότητας

MAX-IO (έρρινοΔX/ Τρόπος Άρθρωσης): Το ΔX [έρρινο] που είναι παρόν στον εισαγόμενο τύπο πρέπει να έχει και το αντίστοιχό του στον υποψήφιο εξαγόμενο τύπο (ΟΧΙ αποβολή του ΔX)

INTEGRITY (Ακεραιότητα): Κανένα στοιχείο στον εισαγόμενο τύπο δεν έχει παραπάνω από ένα αντίστοιχο στον εξαγόμενο,

IDENT -IO (ηχηρότητα): Τα αντίστοιχα τεμάχια στον εισαγόμενο τύπο (input) και στον υποψήφιο εξαγόμενο (output) έχουν την ίδια τιμή στο ΔX της ηχηρότητας

Οι περιορισμοί έχουν την εξής ιεράρχηση στη γραμματική των αλβανόφωνων ομιλητών:

*NC_σ >> *[^NC] >> MAX (έρρινοΔX) >> IDENT(ηχηρ) >> *CODA >> *σ[NC] >> INTEGRITY

Ο περιορισμός *NC_σ που δεν επιτρέπει την πραγμάτωση της ακολουθίας από [έρρινο+άηχο στιγμικό] είναι πολύ ψηλά ιεραρχημένος στη γραμματική της Γ1 (αλβανικής) αλλά και στη γραμματική της Γ2 (ελληνικής) και κυριαρχεί όλους τους περιορισμούς. Στο σύστημα (Γ1) των αλβανόφωνων υπάρχει επίσης και ένας ψηλά ιεραρχημένος περιορισμός μαρκαρισμένης δομής *[^NC] (*[^NΣΤΙΓΜΙΚΟ]) που δεν επιτρέπει να πραγματοθούν επιφανειακά προερρινοποιημένα στιγμικά σύμφωνα. Ο περιορισμός *σ[NC] που δεν επιτρέπει στη Γ2 (ελληνική) την πραγμάτωση σε έμβαση συλλαβής (στην αρχή της λέξης ή εσωτερικά) ενός αντίστροφου συμπλέγματος από [έρρινο+στιγμικό] είναι πολύ χαμηλά ιεραρχημένος στη γραμματική (Γ1) των αλβανόφωνων και η παραβίασή του δεν παίζει ρόλο στην επιλογή του βέλτιστου εξαγόμενου.

Στον παρακάτω πίνακα (17) δίνονται αντιπροσωπευτικά παραδείγματα για την πραγμάτωση από τους αλβανόφωνους των συμφωνικών συμπλεγμάτων [nd] (1), [mb] (2), [ŋg] (3) εσωτερικά στη λέξη της ελληνικής.

Πίνακας 17.

1) 'tʰsa ⁿ da	*NC _ϕ	*[^N C]	MAX-IO (έρρινο ΔX)	IDENT -IO (ηχηρότ.)	*CODA	*σ[NC]	INTEGR
α) ['tʰsa.nta]	*!			*		*	*
β) ['tʰsa.da]			*!				
γ) ['tʰsa. ⁿ da]		*!					
δ) ['tʰsan.da]					*!		*
ε) ⇨ ['tʰsa.nda]						*	*
2) o ^{mb} rela							
α) [o. 'mprela]	*!			*		*	*
β) [o. 'brela]			*!				
γ) [o. ^{mb} brela]		*!					
δ) [om. 'brela]					*!		*
ε) ⇨ [o. 'mbrela]						*	*
3) 'fʰɔ ⁿ gos							
α) ['fʰɔ.ŋkos]	*!			*		*	*
β) ['fʰɔ.gos]			*!				
γ) ['fʰɔ. ⁿ gos]		*!					
δ) [['fʰɔŋ.gos]					*!		*
ε) ⇨ ['fʰɔ.ŋgos]						*	*

Στην περίπτωση του εισαγόμενου τύπου /tʰsaⁿda/, το υποψήφιο εξαγόμενο (1α) ['tʰsa.nta] παραβιάζει τον πλέον υψηλά ιεραρχημένο περιορισμό μαρκαρισμένης δομής *NC_ϕ και αποκλείεται ως το βέλτιστο εξαγόμενο (παρομοίως και τα υποψήφια εξαγόμενα 2α και 3α).

Το υποψήφιο εξαγόμενο (1β) ['tʰsa.da] που δεν πραγματώνει το ΔX [έρρινο] στην επιφανειακή δομή παραβιάζει τον σχετικά ψηλά ιεραρχημένο περιορισμό πιστότητας MAX-IO(έρρινοΔX) και δεν επιλέγεται ως το βέλτιστο εξαγόμενο, παρ'όλο που ικανοποιεί όλους τους χαμηλότερα ιεραρχημένους περιορισμούς (παρομοίως και τα υποψήφια εξαγόμενα 2β και 3β).

Το υποψήφιο εξαγόμενο (1γ) ['tʰsa.ⁿda] αποκλείεται ως το βέλτιστο εξαγόμενο διότι παραβιάζει τον ψηλά ιεραρχημένο περιορισμό μαρκαρισμένης δομής *[^NC] που δεν επιτρέπει την πραγμάτωση προερρινοποιημένων σιγμικών στη γραμματική των αλβανόφωνων, παρόλο που το (1γ) ικανοποιεί όλους τους χαμηλότερα ιεραρχημένους περιορισμούς (παρομοίως και τα υποψήφια εξαγόμενα 2γ και 3γ).

Το υποψήφιο εξαγόμενο (1δ) ['tsan.da] με το έρρινο σε θέση εξόδου, αποκλείεται ως το βέλτιστο εξαγόμενο διότι παραβιάζει τον περιορισμό ΟΧΙ-Έξοδος ο οποίος κυριαρχεί τον περιορισμό *σ[NC] στη γραμματική των αλβανόφωνων (παρομοίως και τα υποψήφια εξαγόμενα 2δ και 3δ)

Ως βέλτιστος τύπος στη γραμματική των αλβανοφώνων επιλέγεται το υποψήφιο εξαγόμενο (1ε) ['tsa.nda] διότι δεν παραβιάζει τους πολύ υψηλά ιεραρχημένους περιορισμούς μαρκαρισμένης δομής *NC_σ και *[^NNC] (προερρινοποιημένο στιγμικό) και ικανοποιεί τον περιορισμό πιστότητας MAX-IO(έρρινοΔX) πραγματώνοντας στο εξαγόμενο τον ΔX του έρρινου τρόπου άρθρωσης. Το εξαγόμενο (1ε) που έχει [έρρινο+στιγμικό] σε έμβαση συλλαβής παραβιάζει τον πολύ χαμηλά ιεραρχημένο στο σύστημα των αλβανοφώνων περιορισμό μαρκαρισμένης δομής *σ[NC], όπως και τον περιορισμό πιστότητας INTEGRITY (αντίστοιχα και τα υποψήφια εξαγόμενα (2ε) [o.'mbrela] και (3ε) ['fco.ηgos]). Η ικανοποίηση ή παραβίαση του χαμηλότερα όλων ιεραρχημένου περιορισμού INTEGRITY (Ακεραιότητα) δεν παίζει ρόλο στην επιλογή του βέλτιστου υποψήφιου τύπου.

Μια ιδιαίτερη περίπτωση με τα συμφωνικά συμπλέγματα NC [έρρινο+ηχηρό στιγμικό] παρουσιάστηκε στα γλωσσικά δεδομένα μιας πληροφορήτριας από Κρήτη, της Ε.ς. Η συγκεκριμένη πληροφορήτρια εκτός από τις πραγματώσεις των παραπάνω συμπλεγμάτων NC στο εσωτερικό της λέξης, πραγμάτωσε ένα από αυτά και στην αρχή της λέξης σε θέση έμβασης, συγκεκριμένα μόνο το χειλικό σύμπλεγμα [mb], π.χ. τη λέξη *μπάνιο* ['bano] η Ε. την πραγμάτωσε ως ['mbano] ενώ οι υπόλοιποι αλβανόφωνοι ομιλητές και ομιλήτριες ως ['bano]. Στην αρχή, η πρώτη υπόθεση ήταν μήπως η πραγμάτωση της Ε.ς στη Γ2 δεν ήταν σύμπλεγμα NC αλλά ένας προερρινοποιημένος ηχηρός στιγμικός φθόγγος [^mb] όπως θα τον πραγμάτωνε και ένας φυσικός ομιλητής της ελληνικής στο εσωτερικό της λέξης. Ωστόσο, η ανάλυση στο Praat μας έδωσε την απάντηση καθώς όπως φαίνεται και στην Εικόνα 4, όπου από τη μια βλέπουμε τα όρια του τεμαχίου [m] και από την άλλη τον ηχηρό κλειστό φθόγγο [b] με το κύμα κρότου και τον παλμό των φωνητικών χορδών, κάτι που μας αποδεικνύει ότι πρόκειται όντως για δυο ξεχωριστά τεμάχια. Υποθέτουμε ότι η Ε. αντιλαμβάνεται/έχει ως εισαγόμενο από τη Γ2 ένα προερρινοποιημένο χειλικό ηχηρό στιγμικό φθόγγο [^mb] στην αρχή της λέξης, τον οποίο πραγματώνει ως την ακολουθία [mb], διότι δεν επιτρέπονται στο σύστημά της (Γ1) προερρινοποιημένοι φθόγγοι (βλ παραπάνω την ανάλυση στον πίνακα 17). Σημειώνεται ότι στη σχετική έρευνα για τις πραγματώσεις των ηχηρών στιγμικών της ελληνικής έχει διατυπωθεί η άποψη ότι τα προερρινοποιημένα ηχηρά στιγμικά μπορούν να πραγματώνονται και στην αρχή της λέξης π.χ. ['^mbira] (*η*) *μπύρα* (Μαγουλάς 1983, Κάρρα 1995) Στον πίνακα 18, αναγράφονται όλα τα γλωσσικά δεδομένα της Ε.ς με το συμφωνικό σύμπλεγμα [mb] να βρίσκεται στην αρχή της λέξης.

Η συγκεκριμένη περίπτωση εξετάζεται ως εξαίρεση καθώς κανένας άλλος αλβανόφωνος ομιλητής ή ομιλήτρια δεν πραγμάτωσε κάτι αντίστοιχο.

Πίνακας 18. Συμπλέγματα NC (έρρινο +ηχηρό στιγματικό) στην αρχή της λέξης

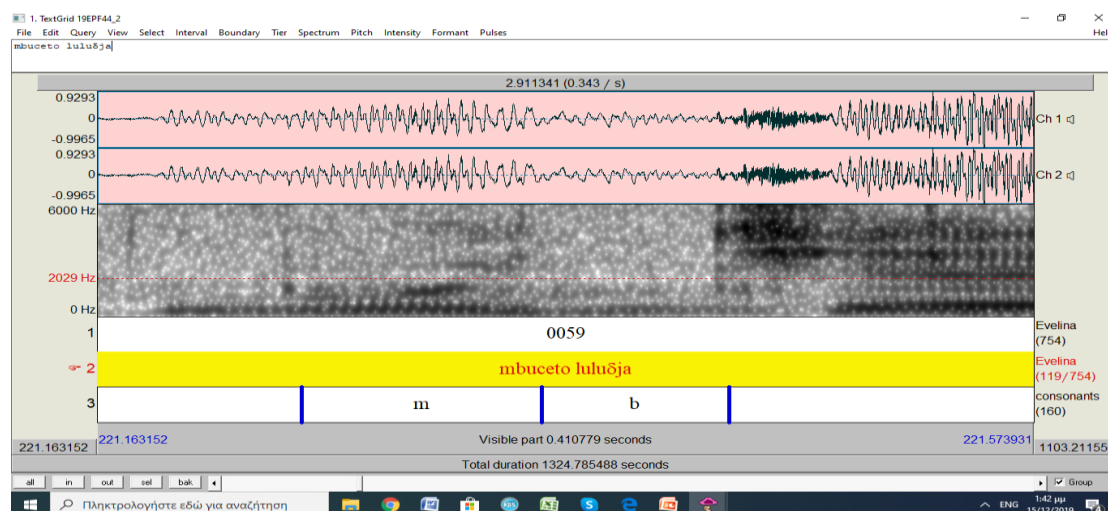
E. (45 ετών), Ρέθυμνο	KNE	
['mbano]	['bano]	μπάνιο
[mba'nera]	'ba'nera]	μπανιέρα
['mbala]	['bala]	μπάλα
['mble]	['ble]	μπλε
[mbu'ceto]	[bu'ceto]	μπουκέτο
[mbu'kali]	[bu'kali]	μπουκάλι
['mbratso]	['bratso]	μπράτσο
[mbu'fan]	[bu'fan]	μπουφάν
[mbal'koni]	[bal'koni]	μπαλκόνι
['mbeni]	['beni]	μπαίνει
[mbala'ndeza]	[balan'deza]	μπαλαντέζα
['mbluza]	['bluza]	μπλούζα

Στο εισαγόμενο τύπο /^mbu'kali/ εφαρμόζονται ξανά οι προηγούμενοι ιεραρχημένοι περιορισμοί και επιλέγεται ως βέλτιστο το υπογήφιο εξαγόμενο [mbu'kali] με το σύμπλεγμα [mb] στην έμβαση (όπως παραπάνω, βλ. ανάλυση στον πίνακα 17).

/ ^m bu'kali /	*NC	*[NC]	MAX-IO (έρρινο ΔX)	IDENT -IO (ηχηρότ.)	*CODA	*σ[NC]	INTEGR
α) [mpu'kali]	*!			*		*	*
β) [bu'kali]			*!				
γ) [^m bu'kali]		*!					
δ) ⇐ [mbu'kali]						*	*

Ακολουθεί η εικόνα 4 από το Praat όπου με το ημπεριδικό κύμα και το κύμα κρότου αποδεικνύεται η ύπαρξη του συμφωνικού συμπλέγματος [mb] στην αρχή της λέξης.

Εικόνα 4. Praat: η λέξη *μπουκέτο* ως [mbu'ceto]

5.3 Η μετατροπή των ραχιαίων τριβόμενων συμφώνων της Γ2 σε στιγμικά

Το δεύτερο φαινόμενο που παρατηρήθηκε στον λόγο των αλβανόφωνων ομιλητών και ομιλητριών ήταν η αλλαγή του τρόπου άρθρωσης ορισμένων συμφώνων από διαρκή (τριβόμενα) να γίνονται στιγμικά. Αυτό συνέβη σε περιπτώσεις τριβομένων συμφώνων που δεν υπάρχουν στη μητρική γλώσσα των αλβανόφωνων ομιλητών/τριων. Αν παρατηρήσουμε το σύνολο των γλωσσικών δεδομένων, θα δούμε ότι περίπου τις μισές λέξεις τις πραγματώναν πιστά όπως ένας φυσικός ομιλητής της κοινής νέας ελληνικής ενώ στις υπόλοιπες πραγματώσεις ορισμένα τριβόμενα σύμφωνα γινόταν στιγμικά, όπως τα διαρκή τριβόμενα σύμφωνα /x/ και /ɣ/ τα οποία όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενα κεφάλαια, τα συγκεκριμένα φωνήματα δεν υπάρχουν στην αλβανική γλώσσα. Επομένως, οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες σε λέξεις της ελληνικής που περιέχουν τα συγκεκριμένα τριβόμενα σύμφωνα τα αντικαθιστούν με αντίστοιχα στιγμικά. Τα /x/ και /ɣ/ της υποκείμενης δομής (στην ελληνική λέξη) πραγματώνονται ως [k] και [g] αντίστοιχα, και δεν αλλάζουν ως προς τον τόπο άρθρωσης ή την ηχηρότητα αλλά μόνο ως προς το Δ.Χ. του τρόπου άρθρωσης, από [+διαρκές] σε [-διαρκές], π.χ. τη λέξη *χαρτί* [xar'ti] την πραγματώνουν ως [kar'ti] και αντίστοιχα τη λέξη *γόμα* ['ɣoma] ως ['goma].

Ωστόσο, τα ελληνικά τα φωνήματα /x/ και /ɣ/ έχουν ορισμένα αλλόφωνα που δεν έχουν φωνηματική αξία και πραγματώνονται όταν έπονται πρόσθια φωνήεντα [i], [e] και το ημίφωνο [j]. Το αλλόφωνο του φωνήματος /x/ σε τέτοια περιβάλλοντα είναι το [ç] ενώ το αλλόφωνο του φωνήματος /ɣ/ είναι το [ʝ]. Αλλόφωνα διαθέτουν και τα στιγμικά [k] και [g]. Το [k] έχει το ουρανικό αλλόφωνο [c] ενώ το [g] διαθέτει το ουρανικό αλλόφωνο [ɟ] στα ίδια περιβάλλοντα που αναφέρθηκαν παραπάνω. Επομένως, όταν ένα αλβανόφωνος ομιλητής πραγματώνει μια λέξη όπως, π.χ. *χέρι* που φωνητικά λόγω ότι ακολουθεί το πρόσθιο [e] πραγματώνεται με [ç] δηλαδή ['çeri],

αυτός το προφέρει ως [ˈceri] αλλάζοντας πάλι το τρόπο άρθρωσης του συμφώνου [ɟ] στο αντίστοιχο στιγμικό [c]. Η αλβανική γλώσσα διαθέτει τα ουρανικά σύμφωνα /c/ και /j/, τα οποία έχουν και φωνηματική αξία και γι' αυτό, οι αλβανόφωνοι ομιλητές έχουν την τάση να χρησιμοποιούν τους συγκεκριμένους φθόγγους, καθώς τους διαθέτουν στο σύστημά τους, αντί για τους [x] και [ɣ]. Σε αυτό το σημείο, πρέπει να σημειωθεί ότι οι πληροφορητές δεν κάνανε αυτές τις αλλαγές σε όλα τα περιβάλλοντα των ελληνικών λέξεων που εμφανίζονταν οι φθόγγοι [x] και [ɣ] και [ɟ] και [j] αντίστοιχα. Περίπου οι μισές λέξεις πραγματώνονται με τα τριβόμενα σύμφωνα ενώ οι άλλες μισές πραγματώνονται με τα αντίστοιχα στιγμικά. Αυτό μας δείχνει και το στάδιο εκμάθησης των αλβανόφωνων ομιλητών/τριων καθώς αντιλαμβάνονται τη διαφορά ανάμεσα στους συγκεκριμένους φθόγγους και βρίσκονται σε μια κατάσταση μερικής εκμάθησης τους καθώς άλλες φορές το πραγματώνουν σωστά και άλλες όχι. Αν σκεφτούμε την υπόθεση της Διαγλώσσας ο αλβανόφωνος ομιλητής είναι σε ένα ενδιάμεσο στάδιο εκμάθησης καθώς διαθέτει στοιχεία και από τις δύο γλώσσες στο ίδιο περίπου επίπεδο.

Στη διεθνή βιβλιογραφία, σε ομιλητές που μαθαίνουν μια δεύτερη γλώσσα συχνά παρατηρείται το φαινόμενο ότι τα σύμφωνα που δεν υπάρχουν στη μητρική γλώσσα να αντικαθίστανται με άλλα, αλλάζοντας τον τρόπο ή τον τόπο άρθρωσης καθώς και την ηχηρότητα. Παρακάτω, ακολουθούν πέντε πίνακες γλωσσικών δεδομένων. Ο πίνακας (19) παρουσιάζει λέξεις που πραγμάτωσαν από κοινού οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες όπου το /x/ της υποκείμενης δομής πραγματώνεται στην επιφανειακή δομή ως [k]. Στον πίνακα (20) το /ɣ/ της υποκείμενης δομής πραγματώνεται στη επιφανειακή δομή ως ηχηρό στιγμικό [g]. Ο τρίτος και τέταρτος πίνακας παρουσιάζουν τα ουρανικά αλλόφωνα [ɟ] (21) και [j] (22) της ελληνικής να αλλάζουν τρόπο άρθρωσης και από τριβόμενα να πραγματώνονται ως στιγμικά [c] και [j] αντίστοιχα στο λόγο των αλβανόφωνων.

Πίνακας 19. /x/ → [k] πριν από [a, o, u] και σύμφωνα

	Αλβανόφωνοι Ομιλητές/τριες	KNE	
1	[kar'ti]	[xar'ti]	χαρτί
2	[sko'lio]	[sxo'lio]	σχολείο
3	['kromata]	['xromata]	χρώματα
4	[paska'litsa]	[pasxa'litsa]	πασχαλίτσα
5	[pe'kniðja]	[pe'xniðja]	παιχνίδια
6	[kri'stos]	[xri'stos]	Χριστός
7	[klo'rini]	[xlo'rini]	χλωρίνη
8	[kartope'tsetes]	[xartope'tsetes]	χαρτοπετσέτες

9	[a'klaði]	[a'xlaði]	αχλάδι
10	[karka'rias]	[karxa'rias]	καρχαρίας
12	[kor'tari]	[xor'tari]	χορτάρι
13	[mas'kales]	[ma'sxales]	μασχάλες

Πίνακας 20. /ɣ/→[g] πριν από [a, o, u] και σύμφωνα

	Αλβανόφωνοι Ομιλητές/τριες	KNE	
1	[gu'runi]	[yu'runi]	γουρούνι
2	[glastra]	[ylastra]	γλάστρα
3	[ga'tules]	[ya'tules]	γατούλες
4	[grafume]	[yrafume]	γράφουμε
5	[grafi]	[yrafi]	γράφει
6	[go'rilas]	[yo'rilas]	γορίλας
7	[gaiðaros]	[yaiðaros]	γάιδαρος
8	[pi'guni]	[pi'yuni]	πιγούνι
9	[oðondogli'fiða]	[oðodoyli'fiða]	οδοντογλυφίδα
10	[tigani'tes]	[tiyani'tes]	τηγανιτές
11	[zogra'fça]	[zoyra'fça]	ζωγραφιά
12	[tigris]	[tiyris]	τίγρης
13	[tsi'gara]	[tsi'yara]	τσιγάρα

Πίνακας 21. [ç]→[ç] πριν από [i, e]

	Αλβανόφωνοι Ομιλητές/τριες	KNE	
1	[çerja]	[çerja]	χέρια
2	[çili]	[çili]	χείλη
3	[ma'çeri]	[ma'çeri]	μαχαίρι
4	[sci'ña]	[sci'ña]	σχοινιά
5	[sci'ni]	[sci'ni]	σχοινί

Πίνακας 22. /ɟ/→[ɟ] πριν από [i, e]

	Αλβανόφωνοι Ομιλητές/τριες	KNE	

1	[i'ɟias]	[i'ɟias]	υγείας
2	[a'ɟio]	[a'ɟio]	άγιο
3	[ɟi'neka]	[ɟi'neka]	γυναίκα
4	[ɟe'mizi]	[ɟe'mizi]	γεμίζει
5	[ɟimnasti'ci]	[ɟimnasti'ci]	γυμναστική

Στη συνέχεια ακολουθούν οι περιορισμοί που αξιολογούν τους υποψήφιους εξαγόμενους τύπους και καθορίζεται η σχετική ιεράρχησή τους ώστε να εξηγηθεί ποιος περιορισμός είναι ιεραρχικά ανώτερος και προκύπτουν τέτοιοι βέλτιστοι εξαγόμενοι τύποι από τους συγκεκριμένους αλβανόφωνους ομιλητές και ομιλήτριες.

Περιορισμός μαρκαρισμένης δομής

*PAXIAIO (+διαρκές): Δεν επιτρέπονται σύμφωνα με ραχιαίο τόπο άρθρωσης και τρόπο άρθρωσης με το Δ.Χ. [+διαρκές].

Περιορισμοί πιστότητας

IDENT -IO (ηχηρότητα): Τα αντίστοιχα τεμάχια στον εισαγόμενο τύπο (input) και στον υποψήφιο εξαγόμενο (output) έχουν την ίδια τιμή στο ΔΧ της ηχηρότητας

IDENT -IO (ToA): Τα αντίστοιχα τεμάχια έχουν στον εισαγόμενο τύπο (input) και στον υποψήφιο εξαγόμενο (output) ακριβώς τον ίδιο τόπο άρθρωσης (ToA).

IDENT-IO (TPoA): Τα αντίστοιχα τεμάχια στον εισαγόμενο τύπο (input) και στον υποψήφιο εξαγόμενο τύπο (output) έχουν ακριβώς τον ίδιο τρόπο άρθρωσης (TPoA).

Ιεράρχηση: *PAXIAIO (+διαρκές) >> IDENT(ηχηρότητα), IDENT(ToA) >> IDENT(TPoA)

Στον παρακάτω πίνακα (23) ο ιεραρχικά ανώτερος περιορισμός που έχουν στη γραμματική τους οι αλβανόφωνοι ομιλητές και κυριαρχεί στους υπόλοιπους περιορισμούς πιστότητας, είναι ο περιορισμός μαρκαρισμένης δομής *PAXIAIO (+διαρκές). Σύμφωνα με αυτόν τον περιορισμό, δεν επιτρέπεται να πραγματώνονται ραχιαία, τριβόμενα ([+διαρκή]) σύμφωνα στη γραμματική της αλβανικής γλώσσας. Οι επόμενοι τρεις περιορισμοί είναι περιορισμοί πιστότητας είναι χαμηλότερα ιεραρχημένοι. Οι περιορισμοί πιστότητας, IDENT(ηχηρότητα) και IDENT(ToA) είναι ισοδύναμοι μεταξύ τους στην διαβαθμισμένη ιεράρχηση, διότι ακόμα και αν είχαν μεταξύ τους διαφορετική σειρά ιεράρχησης και επικρατούσε ο ένας περιορισμός πιστότητας επί του άλλου, αυτό δεν θα επηρέαζε στην επιλογή του ίδιου βέλτιστου εξαγόμενου τύπου. Ο περιορισμός IDENT(TPoA) είναι ο χαμηλότερα ιεραρχημένος, οπότε η παραβίασή του δεν παίζει ρόλο στην επιλογή του βέλτιστου εξαγόμενου.

Στον παρακάτω πίνακα 23, αναφέρονται οι εισαγόμενοι τύποι από την ελληνική (Γ2) όπου τα τριβόμενα σύμφωνα της Γ2 πραγματώνονται ως στιγμικά σύμφωνα στο λόγο των αλβανόφωνων. Στον πίνακα, τα διαρκή, ραχιαία σύμφωνα [x] (1) και [ɣ] (2) πριν από οπίσθια φωνήεντα ή σύμφωνα πραγματώνονταν από τους αλβανόφωνους ομιλητές ως [k] και [g] αντίστοιχα.

Πίνακας 23. Πραγμάτωση των τριβόμενων συμφώνων της Γ2 ως στιγμικά

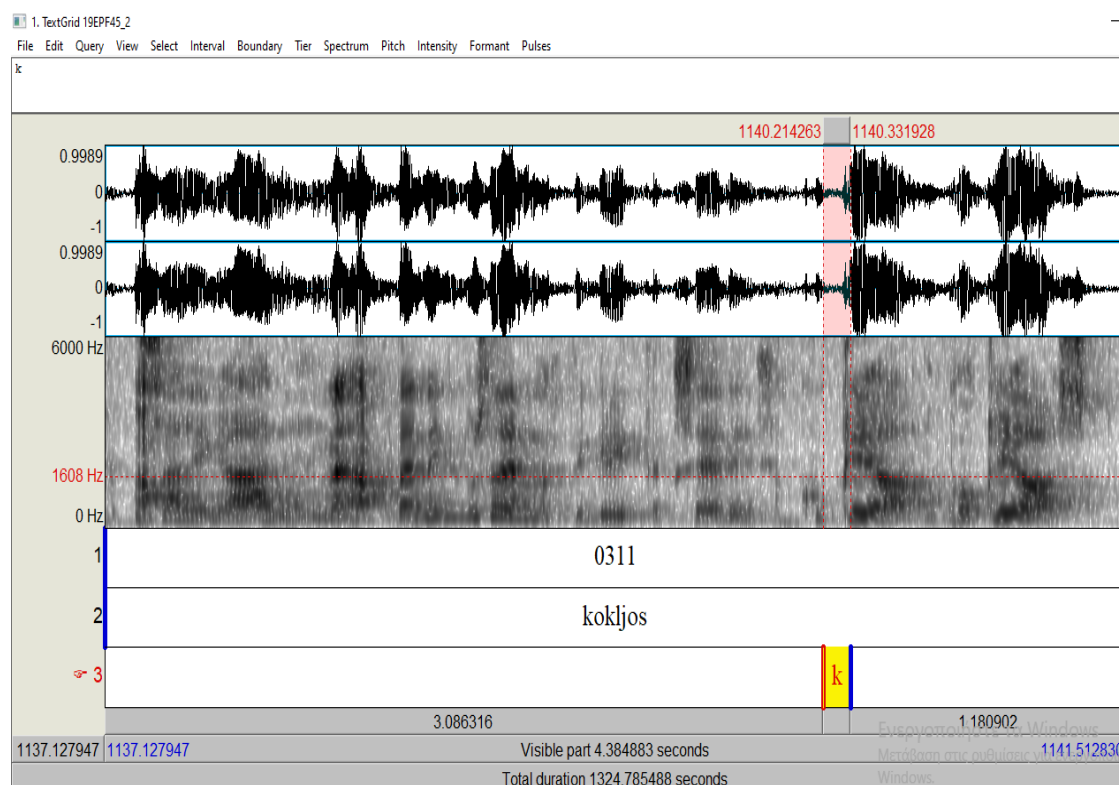
1) /'xromata/	*PAXIAIO (+διαρκές)	IDENT -IO (ηχηρότ.)	IDENT-IO (ToA)	IDENT-IO (TPoA)
α) ['xromata]	*!			
β) ⇐ ['kromata]				*
γ) ['promata]			*!	*
δ) ['gromata]		*!		
2) /pi'ɣuni/				
α) [pi'ɣuni]	*!			
β) ⇐ [pi'guni]				*
γ) [pi'vuni]			*!	
δ) [pi'kuni]		*!		*

Στην περίπτωση της λέξης *χρώματα* ['xromata] (1) ο βέλτιστος τύπος είναι ['kromata] (1β) καθώς ικανοποιεί τον ιεραρχικά ανώτατο περιορισμό *PAXIAIO(+διαρκές) ενώ παραβιάζει μόνο τον πιο χαμηλά ιεραρχημένο περιορισμό IDENT-IO (TPoA) καθώς στον εισαγόμενο τύπο ο τρόπος άρθρωσης του συμφώνου /x/ είναι [+διαρκές] ενώ στην επιφανειακή δομή πραγματώνεται ως [-διαρκές] στιγμικό [k]. Αυτός ο εξαγόμενος τύπος αντιστοιχεί στα γλωσσικά δεδομένα των αλβανόφωνων ομιλητών και ομιλητριών με δεύτερη γλώσσα την ελληνική. Για τους ομιλητές με μητρική γλώσσα τα ελληνικά, ο βέλτιστος εξαγόμενος τύπος θα ήταν ο πρώτος ['xromata] (1α) καθώς θα ήταν ιεραρχικά ανώτερος ο περιορισμός πιστότητας IDENT-IO(TPoA) και όχι ο περιορισμός *PAXIAIO(+διαρκές) ο οποίος θα ήταν χαμηλότερα ιεραρχημένος. Ωστόσο, το υπονήφιο εξαγόμενο ['xromata] (1α) δεν επιλέγεται ως βέλτιστο καθώς οι αλβανόφωνοι δεν έχουν στο σύστημά τους ραχιαία τριβόμενα, οπότε δεν τα πραγματώνουν. Το υπονήφιο εξαγόμενο ['xromata] (1α) παραβιάζει μοιραία τον πρώτο ιεραρχικά ανώτερο περιορισμό και δεν επιλέγεται, παρ' όλο που ικανοποιεί όλους τους υπόλοιπους περιορισμούς πιστότητας που έπονται.

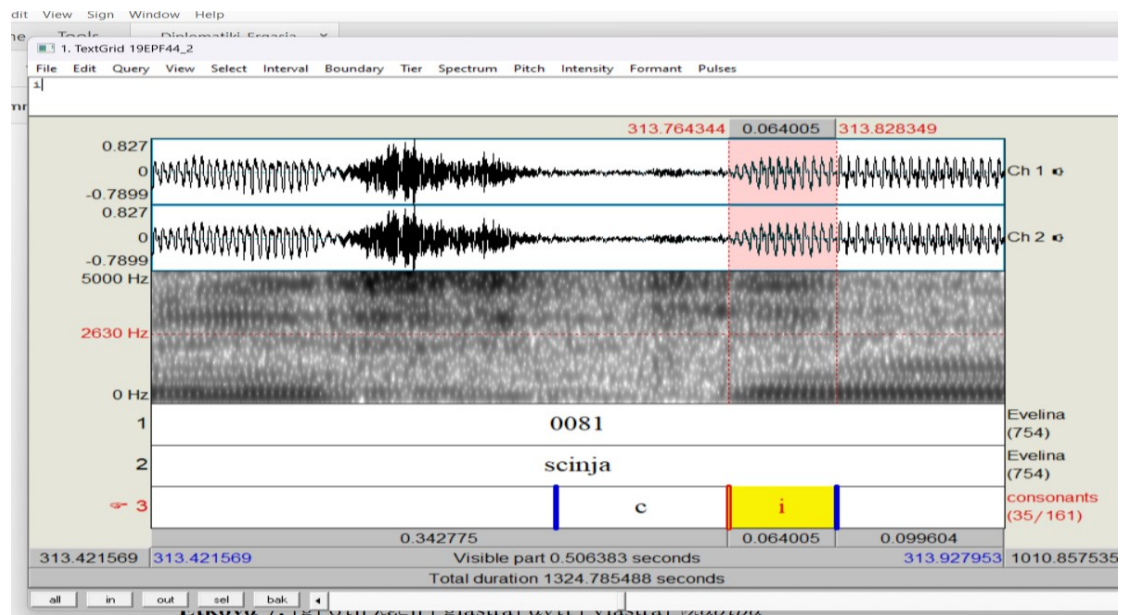
Το υπονήφιο εξαγόμενο ['promata] (1γ) παραβιάζει δύο χαμηλότερα ιεραρχημένους περιορισμούς, δηλ. τον περιορισμό IDENT-IO(ToA) (μοιραία παραβίαση)

και τον περιορισμό IDENT-IO(TPoA), διότι το υποψήφιο εξαγόμενο [p] που έχει χειλικό τόπο άρθρωσης και είναι [-διαρκές] ως προς τον τρόπο άρθρωσης δεν αντιστοιχεί με το εισαγόμενο ραχιαίο [+διαρκές] /x/. Τέλος, το υποψήφιο εξαγόμενο ['gromata] (1δ) δεν μπορεί να επιλεγεί ως βέλτιστο εξαγόμενο καθώς παραβιάζει δύο χαμηλότερα ιεραρχημένους περιορισμούς, τον περιορισμό πιστότητας IDENT-IO (ηχηρότητα) (μοιραία παραβίαση) και τον περιορισμό IDENT-IO(TPoA), καθώς το στιγμικό [g] είναι [+ηχηρό] και [-διαρκές] και δεν αντιστοιχεί με το [-ηχηρό] και [+διαρκές] /x/ του εισαγόμενου τύπου. Με τον ίδιο ακριβώς τρόπο ερμηνεύεται και η αξιολόγηση στα υποψήφια εξαγόμενα του εισαγόμενου τύπου /ri'guni/ (2). Βέλτιστος εξαγόμενος τύπος αναδεικνύεται ο τύπος [ri'guni] (2β) καθώς ικανοποιεί όλους τους ιεραρχικά ανώτερους περιορισμούς και παραβιάζει μόνο τον χαμηλότερα από όλους ιεραρχημένο περιορισμό πιστότητας IDENT-IO(TPoA). Κατά τον ίδιο τρόπο, τα υπόλοιπα υποψήφια εξαγόμενα δεν μπορούν να αναδειχθούν ως βέλτιστα καθώς είτε παραβιάζουν τον ιεραρχικά ανώτερο περιορισμό *PAXIAIO(+διαρκές) όπως ο τύπος [ri'guni] (2α) είτε παραβιάζουν τους ιεραρχικά χαμηλότερους περιορισμούς πιστότητας όπως ο τύπος [ri'vuni] (2γ) παραβιάζει μοιραία τον περιορισμό IDENT-IO(ToA) και ο τύπος [ri'kuni] (2δ) παραβιάζει τον περιορισμό IDENT-IO(ηχηρότητα) (μοιραία παραβίαση) και τον περιορισμό IDENT-IO(TPoA). Παρακάτω ακολουθούν τέσσερις εικόνες (5-8) από το Praat όπου απεικονίζονται οι στιγμικοί φθόγγοι που πραγμάτωσαν οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες. Πάνω στις λέξεις μαρκάρεται το κύμα κρότου.

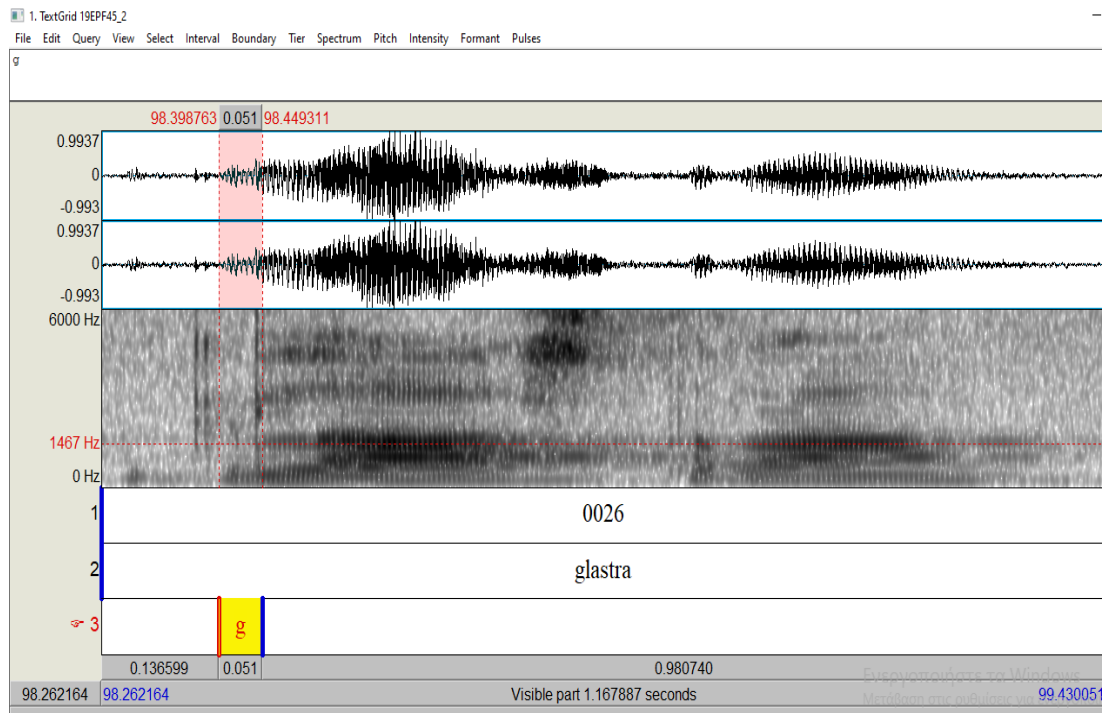
Εικόνα 5. [k] στη λέξη [ko'kɫos] αντί [xo'xɫos] *χοχλιός* (Κρητική διάλεκτος)

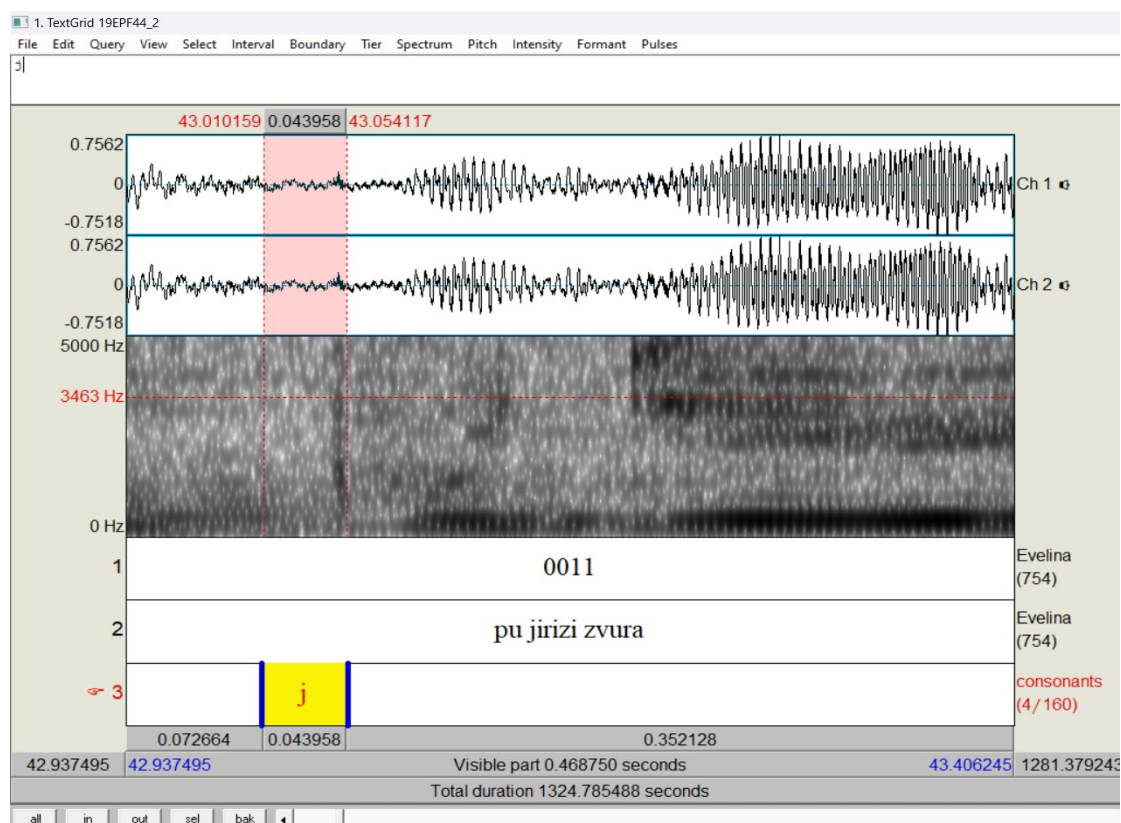
Εικόνα 6. [c] στη λέξη [sci'ɲa] αντί [sci'ɲa] *σχοινιά*

Εικόνα 7. [g] στη λέξη ['glastra] αντί ['ɣlastra] *γλάστρα*

Εικόνα 8. [j] στη λέξη [ʝi'rizi] αντί [ji'rizi] γυρίζει

Μια ξεχωριστή περίπτωση που παρατηρήθηκε μόνο στις γυναίκες πληροφορήτριες (με εξαίρεση μια) είναι η εξής περίπτωση: το διαρκές ηχηρό κορωνιδικό /ð/ το πραγμάτων στην επιφανειακή δομή ως στιγμικό [d] π.χ. *μουστάρδα* από [mu'starða] το πραγμάτων ως [mu'starda]. Αντίστοιχα, το *αδιάβροχο* [adi'androxo], το *μπιλιάρδο* [bi'ljardo] κ.ά. Υπήρχε ένας ικανοποιητικός αριθμός δεδομένων σε αυτή την περίπτωση γι' αυτό και αναφέρεται. Το σημαντικό είναι ότι μόνο οι γυναίκες παρουσίασαν τέτοιες πραγματώσεις και όχι οι άνδρες. Αυτό το φαινόμενο ίσως οφείλεται από ορισμένους κοινωνιογλωσσολογικούς παράγοντες (π.χ. το φύλο) καθώς η αλβανική γλώσσα διαθέτει ως φωνήματα τα /ð/, /d/ και η ελληνική αντίστοιχα.

Συμπερασματικά, διαπιστώνουμε ότι οι αλβανόφωνοι ομιλητές και ομιλήτριες βρίσκονται, όσον αφορά αυτά τα φωνήματα, σε ένα στάδιο μερικής εκμάθησης καθώς άλλες φορές πραγματώνουν λέξεις με τα συγκεκριμένα φωνήματα όπως ακριβώς και ένας ομιλητής της κοινής νέας ελληνικής ενώ άλλες φορές τα αντικαθιστούν με φωνήματα που διαθέτουν στη μητρική τους γλώσσα. Αυτή την περίπτωση ερμηνεύεται με το μοντέλο των παράλληλων γραμματικών (Tzakosta 2004). Ο λόγος που κάποιες φορές μπορούν να πραγματώσουν τη λέξη *γλάστρα* ως ['glastra] και άλλωστε ως [ɣlastra] οφείλεται στο γεγονός ότι ενεργοποιούνται κάθε φορά διαφορετικές γραμματικές, δηλαδή αυτή της Αλβανικής και αυτή της Ελληνικής, με διαφορετική

ιεράρχηση των περιορισμών που επηρεάζουν τον τρόπο εκφοράς τέτοιων παραδειγμάτων. Επιπλέον, πρέπει να σημειωθεί ότι ορισμένες λέξεις της Ελληνικής που περιέχουν τέτοια τριβόμενα σύμφωνα ποικίλλουν ως προς την πραγμάτωσή τους ανάλογα τη γεωγραφική περιοχή, το φύλο, την ηλικία κ.ά. για παράδειγμα, η λέξη *σχοινί*, που κάποιος ομιλητής της ελληνικής μπορεί να την πραγματώσει ως [sçi'ni] και άλλος ως [sci'ni] όπως ακριβώς και οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες. Αυτές οι λέξεις στο παράρτημα έχουν σημειωθεί με ιδιαίτερο τρόπο καθώς στη κοινή νέα ελληνική μπορεί να έχουν δύο πιθανές εκφορές. Σε αυτή τη περίπτωση δεν αποτελούν επιρροή από την αλβανική γλώσσα.

5.4 Το πολυπαλλόμενο [r]

Στα ρωτικά φωνήματα υπάρχουν δύο κατηγορίες, το μονοπαλλόμενο (tap) /r/ και το πολυπαλλόμενο (trill) /r/. Πολλές φορές για λόγους ευκολίας κατά τη φωνητική μεταγραφή δεν διαχωρίζεται πάντα αν το ρωτικό είναι μονοπαλλόμενο ή πολυπαλλόμενο με εξαίρεση έρευνες που μελετούν ακριβώς τον διαχωρισμό τέτοιων ήχων. Το IPA αναγνωρίζει τουλάχιστον οκτώ είδη πολυπαλλόμενων /r/, τα οποία διαφέρουν κατά πολύ το ένα από το άλλο. Σύμφωνα με τους Ladefoged & Maddienson (2006), η βασική διαφορά των μονοπαλλόμενων /r/ από τα πολυπαλλόμενα είναι ότι τα τελευταία έχουν μεγαλύτερη διάρκεια σε σχέση με τα μονοπαλλόμενα, όπως και το γεγονός ότι σε ορισμένες γλώσσες π.χ. Ισπανική, έχουν διαφοροποιητική σημασία. Αρκετές γλώσσες του κόσμου διαθέτουν μονοπαλλόμενα και πολυπαλλόμενα /r/ όπως είναι τα αραβικά, τα ισπανικά, τα πορτογαλικά, αυστραλιανές γλώσσες κ.ά.

Το σημαντικό είναι ότι όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η αλβανική γλώσσα διαθέτει ως φωνήματα και το μονοπαλλόμενο /r/ αλλά και το πολυπαλλόμενο /r/ σε αντίθεση με την ελληνική που διαθέτει μόνο το μονοπαλλόμενο (με εξαίρεση ίσως ορισμένες διαλέκτους). Ο λόγος που στη συγκεκριμένη υποενότητα αναφερόμαστε στο πολυπαλλόμενο /r/ είναι γιατί εντοπίστηκαν αρκετές περιπτώσεις των αλβανόφωνων ομιλητών/τριων που σε αρκετές λέξεις στα ελληνικά όταν υπήρχε φώνημα /r/ το πραγμάτωναν είτε ως μονοπαλλόμενο είτε ως πολυπαλλόμενο. Αυτό γινόταν αντιληπτό μέσω της ανάλυσης στο λογισμικό Praat από την ιδιαίτερη προφορά που πραγμάτωναν τις συγκεκριμένες λέξεις. Ένας ομιλητής με μητρική γλώσσα τα ελληνικά σε όλα τα περιβάλλοντα θα πραγματώσει το /r/ ως μονοπαλλόμενο [r]. Αντίθετα, οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες σε ορισμένα περιβάλλοντα πραγμάτωναν το φώνημα /r/ ως μονοπαλλόμενο [r] ενώ σε άλλα ως πολυπαλλόμενο [r].

Ο λόγος που οι συγκεκριμένοι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες παρουσιάζουν αυτή την εναλλαγή των πραγमाτώσεων του /r/ οφείλεται στο γεγονός ότι υπάρχει έντονη

επιρροή από τη μητρική τους γλώσσα, τα αλβανικά. Αυτό αντικατοπτρίζεται στην εκμάθηση των ελληνικών καθώς ορισμένες λέξεις τις πραγματώνουν ακριβώς σαν τους φυσικούς ομιλητές της ελληνικής ενώ άλλες φορές χρησιμοποιούν το πολυπαλλόμενο [r]. Εξίσου σημαντικό είναι να παρατηρήσουμε στον πίνακα που ακολουθεί τα περιβάλλοντα στα οποία πραγματώνεται αυτό το φαινόμενο. Πιο συγκεκριμένα, το πολυπαλλόμενο [r] εμφανίζεται σε μεγάλη συχνότητα πριν από το πρόσθιο φωνήεν [i] π.χ. [pli'dirio], πριν από το ημίφωνο [j] π.χ. ['psarja] και σε μικρότερο βαθμό πριν από άλλα φωνήεντα ή σύμφωνα. Η παρουσία του πολυπαλλόμενου [r] οφείλεται στο γεγονός ότι οι πληροφορητές βρίσκονται σε ένα στάδιο εκμάθησης στο οποίο μπορούν να αντιληφθούν τη διαφορά αυτών των δύο ρωτικών αλλά η μητρική γλώσσα τείνει να τους επηρεάζει ως έναν βαθμό. Παρακάτω ακολουθεί ένα πίνακας τους εξαγόμενους τύπους που παρουσιάστηκαν από κοινού και στους έξι αλβανόφωνους ομιλητές/τριες.

Πίνακας 24. Το πολυπαλλόμενο [r]

	Αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες	KNE	
1	['psari]	['psari]	ψάρι
2	[ani'ktiri]	[ani'xtiri]	ανοιχτήρι
3	[plin'dirio]	[plin'dirio]	πλυντήριο
4	[ma'cerja]	[ma'cerja]	μαχαίρια
5	[ti'rja]	[ti'rja]	τυριά
6	[kri'stujenə]	[xri'stujenə]	Χριστούγεννα
7	[po'tiri]	[po'tiri]	ποτήρι

5.5 Περιπτώσεις επιρροής της γεωγραφικής γλωσσικής ποικιλίας

Σε αυτή την υποενότητα θα ασχοληθούμε με τα γλωσσικά δεδομένα των αλβανόφωνων ομιλητών/τριων στα οποία φαίνονται οι επιρροές του διαλεκτόφωνου περιβάλλοντος στο οποίο έχουν εγκατασταθεί. Στην Ελλάδα, όπως και σε άλλες χώρες του κόσμου, δεν υπάρχει μια ενιαία γλωσσική ποικιλία που ομιλείται σε όλη την έκταση της. Αντίθετα, σε μια χώρα υπάρχουν διάφορες γλωσσικές ποικιλίες που ομιλούνται σε κάθε περιοχή ξεχωριστά, αλλά για λόγους πολιτικούς-εθνικούς, μια από όλες αυτές χαρακτηρίζεται ως η επίσημη γλωσσική ποικιλία και καθιερώνεται ως επίσημη γλώσσα του εκάστοτε κράτους. Στη περίπτωση μας, ένας ομιλητής με δεύτερη

γλώσσα τα ελληνικά που δεν φοιτά σε κάποιο εκπαιδευτικό ίδρυμα με σκοπό να μάθει την επίσημη γλώσσα, μαθαίνει τα ελληνικά από το ευρύτερο κοινωνικό του περιβάλλον (π.χ. ελληνόφωνοι γείτονες, φίλοι, εργασία, γιορτές κ.ά.). Εφόσον οι πληροφορητές της συγκεκριμένης έρευνας έμαθαν τα ελληνικά από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, το ερώτημα που τίθεται και θα απαντηθεί σε αυτή την υποενοότητα είναι αν η γλωσσική ποικιλία της ελληνικής που ομιλείται σε μια περιοχή από τους ημεδαπούς κατοίκους επηρεάζει την εκμάθηση των ελληνικών στους αλβανόφωνους ομιλητές/τριες.

Για να εξετάσουμε αυτή την υπόθεση, διαλέξαμε από τους έξι πληροφορητές: τρεις πληροφορητές οι οποίοι είναι εγκατεστημένοι μόνιμα στη περιοχή της Πρέβεζας και άλλους τρεις οι οποίοι είναι μόνιμα εγκατεστημένοι στη περιοχή του Ρεθύμνου. Τα κοινά χαρακτηριστικά που έχουν αυτά τα δύο γκρουπ είναι ότι υπάρχει ίδιος αριθμός ατόμων και στα δύο (τρεις σε κάθε περιοχή), ενώ υπάρχει και αντιστοιχία ως προς το φύλο (δύο γυναίκες και ένας άνδρας σε κάθε περιοχή). Τα μέρη που επιλέχθηκαν ήταν μακριά το ένα από το άλλο ώστε να μην υπάρχουν ομοιότητες ως προς τη γλωσσική ποικιλία. Επιπλέον, οι πληροφορητές έχουν σταθερό τόπο εγκατάστασης τη Πρέβεζα και το Ρέθυμνο αντίστοιχα και δεν έχουν αλλάξει τόπο διαμονής. Αυτό διασφαλίστηκε στην έρευνα μέσα από συγκεκριμένη ερώτηση αν ήταν το πρώτο μέρος εγκατάστασης τους στην Ελλάδα καθώς αν είχαν αλλάξει μέρη, η εκμάθηση των ελληνικών πιθανότατα να έχει επηρεαστεί. Η υπόθεση είναι ότι οι αλβανόφωνοι ομιλητές ανάλογα με τον τόπο εγκατάστασης τους θα έχουν επηρεαστεί ως προς τον τρόπο εκμάθησης των ελληνικών από την τοπική γλωσσική ποικιλία. Επομένως, σε αυτή την ενότητα θα δούμε ορισμένα γλωσσικά δεδομένα που αποδεικνύουν αν η επιρροή του τοπικού ιδιώματος είναι φανερή στον λόγο των αλβανόφωνων ομιλητών/τριών.

Πριν προχωρήσουμε στα δεδομένα, θα πρέπει να επισημανθούν ορισμένες πληροφορίες για τα δύο μέρη όπου είναι εγκατεστημένοι οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες. Αρχικά, όπως αναφέρθηκε και στο κεφάλαιο 7, όπου μιλήσαμε αναλυτικά τα χαρακτηριστικά του βόρειου ιδιώματος και της κρητικής διαλέκτου, αναμένουμε στον λόγο των πληροφορητών/τριών να δούμε κάποια από αυτά τα χαρακτηριστικά. Ωστόσο, οι αλβανόφωνοι πληροφορητές/τριες και από τα δύο μέρη είναι εγκατεστημένοι στο κέντρο των πόλεων και όχι σε χωριά όπου η διαλεκτική ποικιλία είναι πιο έντονη. Επομένως, υποθέτουμε ότι τα χαρακτηριστικά της διαλεκτικής γλωσσικής ποικιλίας θα είναι περιορισμένα στον λόγο των αλβανόφωνων ομιλητών καθώς θα έχουν υιοθετήσει χαρακτηριστικά που ακούγονται σε μια σχετική συχνότητα μέσα στο κέντρο των πόλεων. Στην περιοχή της Πρέβεζας, τα χαρακτηριστικά του βόρειου ιδιώματος που παρουσιάστηκαν στο κεφ. 3.6.1 είναι σχετικά περιορισμένα. Αυτά που εμφανίζονται σε μεγαλύτερη συχνότητα είναι η αποκοπή των άτονων [i] και [u] π.χ. ['skli] αντί για [ski'li] σκυλί/ ['pli] αντί για [pu'li] πουλί και η ανύψωση των άτονων [e] και [o] σε [i] και [u] αντίστοιχα π.χ. [pi.'ði] αντί

για [re'ði] παιδί [psu'mi] αντί για [psɔ'mi] ψωμί. Στα χωριά της Πρέβεζας που είναι πιο απομακρυσμένα από το κέντρο της πόλης μπορεί κάποιος να συναντήσει περισσότερα από τα χαρακτηριστικά του βόρειου ιδιώματος. Από την άλλη στη περιοχή του Ρεθύμνου, η κρητική διάλεκτος ομιλείται από τον ντόπιο πληθυσμό σε μεγαλύτερη συχνότητα. Ωστόσο, κάποια από τα φαινόμενα που αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο 3.6.2 παρατηρούνται περισσότερο στα χωριά του Ρεθύμνου και όχι τόσο στο κέντρο.

Ξεκινώντας από τα γλωσσικά δεδομένα των τριών αλβανόφωνων ομιλητών από την Πρέβεζα, διαπιστώνουμε ότι δεν υπάρχουν αρκετά για να υποστηρίξουμε την επιρροή από το διαλεκτόφωνο περιβάλλον. Οι περιπτώσεις που εντοπίστηκαν είναι περιορισμένες όπως και τα γλωσσικά δεδομένα και ποικίλουν από ομιλητή σε ομιλητή. Επομένως, όσον αφορά το βόρειο ιδίωμα στη περιοχή της Πρέβεζας λόγω έλλειψης περιπτώσεων και γλωσσικών δεδομένων δεν μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι το ιδίωμα της Πρέβεζας επηρεάζει την εκμάθηση των ελληνικών στους συγκεκριμένους αλβανόφωνους ομιλητές/τριες. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι το ιδίωμα της Πρέβεζας δεν είναι τόσο ανεπτυγμένο στο κέντρο της πόλης σε σχέση με τα χωριά. Επιπλέον, η καθημερινή ζωή των αλβανόφωνων περιορίζεται στα πλαίσια της πόλης και δεν έχουν επαφές με ανθρώπους που ζουν σε χωριά ή η δουλειά τους δεν σχετίζεται με ανθρώπους εκτός των πλαισίων της πόλης. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι ομιλητές/τριες, οι οποίες μαθαίνουν τα ελληνικά από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον να μην έρχονται σε επαφή με την ιδιαίτερη γεωγραφική ποικιλία της ευρύτερης περιοχής. Η μόνη περίπτωση που μπορούν να υιοθετήσουν κάποια από τα χαρακτηριστικά της τοπικής γλωσσικής ποικιλίας είναι από άλλους ανθρώπους που ζουν στη ίδια περιοχή και έχουν επαφές ή έχουν μεγαλώσει σε χωριά της Πρέβεζας και αργότερα εγκαταστάθηκαν στο κέντρο της πόλης. Μια άλλη πιθανή εξήγηση είναι ότι το βόρειο ιδίωμα στη περιοχή της Πρέβεζας βρίσκεται σε μια κατάσταση γλωσσικής φθοράς. Αυτό σημαίνει ότι τα διαλεκτικά στοιχεία ολοένα και εκλείπουν από τον λόγο των φυσικών ομιλητών, οι οποίοι χρησιμοποιούν περισσότερο την κοινή νέα ελληνική στην περιοχή. Επομένως, εφόσον το τοπικό ιδίωμα βρίσκεται σε κατάσταση γλωσσικής φθοράς οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες δεν θα μπορούσαν να επηρεαστούν από αυτό ως προς την εκμάθηση των ελληνικών.

Οι περιπτώσεις που φαίνεται να υπάρχει μια μικρή επιρροή του βορείου ιδιώματος ήταν οι εξής: η ανύψωση του άτονου [e] σε πρόσθιο υψηλό [i] (το οποίο παρουσιάστηκε στα γλωσσικά δεδομένα μόνο του άνδρα και της μιας γυναίκας), η ανύψωση του άτονου [o] σε πρόσθιο, υψηλό [u] (μόνο στα γλωσσικά δεδομένα των δύο γυναικών) και η αποβολή του ημίφωνου [j] (μόνο από τον άνδρα και τη μια γυναίκα). Οι πίνακες που ακολουθούν μας δείχνουν ανά περίπτωση τι ακριβώς δεδομένα απομαγνητοποιήθηκαν από τον κάθε πληροφορητή. Τα ονόματα σε κάθε περίπτωση αλλάζουν καθώς δεν πραγμάτωσαν και οι τρεις τα ίδια. Ο Η. και η Χ. ήταν

το ζευγάρι που καταγράφηκε μαζί που όπως βλέπουμε δεν είχαν τις ίδιες πραγματώσεις ενώ η Μ. είναι η τρίτη αλβανόφωνη ομιλήτρια που καταγράφηκε. Ξεκινώντας από τη πρώτη περίπτωση την ανύψωση του άτονου [e] σε πρόσθιο υψηλό [i], τα δεδομένα προέρχονται μόνο από τον Η. και την Μ.. Ο Η. παρατηρούμε ότι έχει κάνει ανύψωση σε ένα τοπωνύμιο, το οποίο είναι ευρύτερα διαδεδομένο με αυτόν τον τρόπο, π.χ. σε όλη την Ήπειρο τα Ιωάννινα μπορείς να τα ακούσεις είτε ως *Γιάννενα* είτε ως *Γιάννινα* όπως ακριβώς και οι δύο πραγματώσεις που ακολουθούν στη τρίτη στήλη. Επομένως, τόσο οι πραγματώσεις του Η. όσο και της Μ. δεν μας δείχνουν ότι τείνουν να πραγματώνουν το συγκεκριμένο φαινόμενο της ανύψωσης. Μάλιστα, στη πραγμάτωση της Μ. [li'mona] *λεμόνια* εντοπίζουμε ότι είναι κοινή με την αντίστοιχη αλβανική λέξη *λεμόνια* [li'moni]. Όποτε η συγκεκριμένη περίπτωση μπορεί να είναι και μεταφορά της λέξης από τα αλβανικά στα ελληνικά.

Με τον ίδιο τρόπο και στη δεύτερη περίπτωση, της ανύψωσης του άτονου [o] σε υψηλό [u] τα γλωσσικά δεδομένα δεν επαρκούν για να υποστηρίξουμε την επιρροή του βόρειου ιδιώματος. Τα γλωσσικά δεδομένα από αυτή τη περίπτωση προέρχονται μόνο από τις γυναίκες, την Χ. και την Μ., οι οποίες πραγματώνουν η καθεμία από τρεις λέξεις αρκετά συνηθισμένες με αυτό το φαινόμενο. Οι λέξεις *μολύβια*, *σχολείο*, *μοκέτα*, *κοτόπουλο* είναι λέξεις που και στις κεντρικές περιοχές της Πρέβεζας υπάρχει περίπτωση να τις ακούσει κάποιος με [u] αντί για [o]. Επομένως, και αυτή η περίπτωση μας αποδεικνύει ότι στο φαινόμενο της ανύψωσης, οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες το χρησιμοποιούν σε ελάχιστη συχνότητα και όταν αυτό γίνει αφορά λέξεις που ακούγονται από όλους με αυτόν τον τρόπο. Όσον αφορά το τελευταίο φαινόμενο που παρουσιάζεται στα βόρεια ιδιώματα, η αποβολή, συναντάται με έναν ιδιαίτερο τρόπο στον λόγο των αλβανόφωνων ομιλητών/τριων. Ο Η. και η Μ. στα παρακάτω δεδομένα (βλ. πίνακα 27) έκαναν αποβολή του ημίφωνου [j] τόσο σε τονισμένες όσο και σε άτονες συλλαβές, με αποτέλεσμα να μην πραγματώνουν ένα ουρανικοποιημένο πλευρικό [ʎ], π.χ. *πουλιά* /puʎ-a/ → [pu'la] (*pu'ʎa) (για το ζήτημα του ημίφωνου στο θέμα [puʎ-], βλ. Topintzi & Baltazani, 2014) Αυτό το φαινόμενο δεν παρατηρείται στους ελληνόφωνους ομιλητές/τριες τόσο του κέντρου όσο και της υπαίθρου της Πρέβεζας καθώς η αποβολή υφίσταται στα άτονα [i] και [u]. Οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες αποβάλλουν το ημίφωνο γιατί στη προσπάθειά τους να μάθουν τη γλώσσα απλοποιούν αρκετές δομές ώστε να τους είναι πιο εύκολο στη παραγωγή. Η απλοποίηση λέξεων είναι ένα συχνό φαινόμενο που κάνουν δίγλωσσοι ομιλητές στη προσπάθειά τους να μάθουν μια δεύτερη γλώσσα. Επομένως, αυτές οι αποβολές που παρατηρούνται οφείλονται στη προσπάθειά τους να προφέρουν ορισμένες λέξεις με μεγαλύτερη ευκολία.

Πίνακας 25. Η ανύψωση του άτονου [e] σε πρόσθιο, υψηλό [i]

	H.	Ιδίωμα Πρέβεζας	
1	[pili'kano]	[pele'kanos] ~ [pili'kano]	πελεκάνος
2	['Janina]	['Janena] ~ ['Janina]	Γιάννενα

	M.	Ιδίωμα Πρέβεζας	
1	[pi'kniðja]	[pe'xniðja] ~ [pi'xniðja]	παιχνίδια
2	[li'moɲa]	[le'moɲa] ~ [li'moɲa]	λεμόνια

Πίνακας 26. Η ανύψωση του άτονου [o] σε οπίσθιο, υψηλό [u]

	X.	Ιδίωμα Πρέβεζας	
1	[mu'livja]	[mo'livja]	μολύβια
2	[ku'topulo]	[ko'topulo]	κοτόπουλο
3	[zuɣra'fizi]	[zoɣra'fizi]	ζωγραφίζει

	M.	Ιδίωμα Πρέβεζας	
1	[sxu'lio]	[sxo'li.o] ~ [sxu'lio]	σχολείο
2	[mu'livja]	[mo'livja] ~ [mu'livja]	μολύβια
3	[mu'ceta]	[mo'ceta] ~ [mu'ceta]	μοκέτα

Πίνακας 27. Αποβολή ημιφώνου /j/ (μη πραγμάτωση του πλευρικού [ʎ])

	H.	Ιδίωμα Πρέβεζας	
1	[sta'fila]	[sta'fiʎa]	σταφύλια
2	['ilos]	['iʎos]	ήλιος
3	[spi'la]	[spi'ʎa]	σπηλιά
5	[lo'dari]	[ʎo'dari]	λιοντάρι
6	[ko'le]	[ko'ʎe]	κολιέ
7	['kala]	['caʎa]	κιάλια
8	[pu'la]	[pu'ʎa]	πουλιά

10	[pa'la]	[pa'la]	παλιά

	M.	Ιδιώμα Πρέβεζας	
1	[lo'dari]	[lo'dari]	λιοντάρι
2	[e'les]	[e'les]	ελιές
3	[ko'le]	[ko'le]	κολιέ

Ένα ιδιαίτερο φαινόμενο που παρουσιάστηκε στα δεδομένα των αλβανόφωνων ομιλητών/τριων στη περιοχή της Πρέβεζας είναι η περίπτωση του φατνοουρανικού συμφώνου [ʃ]. Και οι τρεις ομιλητές, σε ορισμένες λέξεις στη θέση του φατνιακού [s] πραγμάτωναν το φατνοουρανικό [ʃ]. Αυτή η μετατροπή συνέβαινε κυρίως πριν από το φωνήεν [i] και σε λίγες περιπτώσεις πριν από το ουρανικό [c]. Το σημαντικό σε αυτή τη περίπτωση είναι ότι το φατνοουρανικό [ʃ] δεν πραγματώνεται καθόλου στη γλωσσική ποικιλία της περιοχής της Πρέβεζας. Στα βόρεια ιδιώματα συνήθως συναντάται σε περιοχές της Μακεδονίας, αλλά οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες από τη στιγμή που έφυγαν από την Αλβανία εγκαταστάθηκαν μόνιμα στη Πρέβεζα και δεν άλλαξαν τόπο εγκατάστασης ώστε να επηρεαστούν από άλλες γλωσσικές ποικιλίες. Επομένως, εφόσον το συγκεκριμένο φαινόμενο δεν υπάρχει στην τοπική γλωσσική ποικιλία με την οποία έρχονται σε επαφή οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες, τότε πρόκειται για μια επιρροή από τη μητρική του γλώσσα τα αλβανικά. Σε αυτό το σημείο πρέπει να σημειωθεί ότι μόνο οι αλβανόφωνοι ομιλητές της Πρέβεζας πραγμάτωσαν αυτό το φαινόμενο. Αφού είναι επιρροή της μητρικής γλώσσας τους γεννιέται το ερώτημα γιατί δεν πραγμάτωσαν αυτό το φαινόμενο και οι αλβανόφωνοι ομιλητές του Ρεθύμνου.

Στην αλβανική γλώσσα, τα ουρανικά σύμφωνα έχουν φωνολογική αξία σε αντίθεση με την ελληνική που λειτουργούν ως αλλόφωνα. Τα ουρανικά σύμφωνα στην αλβανική γλώσσα είναι τα ακόλουθα: το /c/ π.χ. [coɾ] *στραβός*, το /ɟ/ π.χ. [ɟak] *αίμα*, το /ɲ/ π.χ. [ɲe] *όχι*. Το /ʃ/ που έχει εξίσου φωνηματική αξία στη γλώσσα και ως προς τον τρόπο άρθρωσης είναι φατνοουρανικό ενώ το /s/ είναι φατνιακό και χρησιμοποιούνται και τα δύο σε όλα τα περιβάλλοντα π.χ. [ʃoh] *βλέπω*. Ο λόγος που εξετάζουμε τα περιβάλλοντα πραγμάτωσης του [ʃ] είναι γιατί οι αλβανόφωνοι ομιλητές το πραγμάτωναν πριν από το φωνήεν [i] και πριν το ουρανικοποιημένο [c] και έτσι διαπιστώνουμε ότι στα αλβανικά προφέρεται σε όλα τα περιβάλλοντα. Μια υπόθεση που οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες πραγματώνουν το [ʃ] μόνο πριν από [i] ή το ουρανικό [c] ότι πρόκειται για ένα ουρανικοποιημένο σύμφωνο. Όμως, κάτι τέτοιο δεν μπορεί να υποστηριχθεί καθώς όπως αναφέρθηκε παραπάνω το [ʃ] στα αλβανικά

πραγματώνεται σε όλα τα περιβάλλοντα. Επιπλέον, στην αλβανική γλώσσα, η ουρανικοποίηση αποτελεί μια διαδικασία αφομοίωσης που ενεργοποιείται όταν τα υπερωικά σύμφωνα [k], [g] βρίσκονται μπροστά από πρόσθιο φωνήεν μετατρέπονται σε [c] και [ɟ] αντίστοιχα. Εξάλλου, σύμφωνα με τον Memushaj (2010) στα αλβανικά η ουρανικοποίηση είναι ένα μορφοφονολογικό φαινόμενο που ενεργοποιείται στα όρια των μορφημάτων και όχι στο εσωτερικό. Είναι ιδιαίτερα συχνή στις περιπτώσεις του πληθυντικού όπως τα ακόλουθα παραδείγματα:

- (1)[burg] - [burɟe] φυλακή-φυλακές
 (2) [peng] - [penɟe] ασφάλεια-ασφάλειες
 (3) [duɟk] - [duɟce] θάμνος-θάμνοι

Μια εξήγηση γιατί στα ελληνικά οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες πραγματώνουν το [ʃ] μόνο σε συγκεκριμένα περιβάλλοντα είναι γιατί μάλλον είναι επιρροή από κάποια διαλεκτική ποικιλία της αλβανικής. Σε προηγούμενα κεφάλαια, παρουσιάσαμε τα χαρακτηριστικά της επίσημης αλβανικής γλώσσα και όχι των διάφορων τοπικών γλωσσικών ποικιλιών της αλβανικής. Πιθανότατα σε ορισμένες ποικιλίες της αλβανικής αυτές οι πραγματώσεις να είναι ιδιαίτερα συχνές και οι πληροφορητές να έχουν επηρεαστεί από τοπικές γλωσσικές ποικιλίες της περιοχής όπου ζούσαν στην Αλβανία. Στη βιβλιογραφία δεν υπάρχουν ιδιαίτερες αναφορές για τις διαλέκτους της αλβανικής όποτε και για αυτή την υπόθεση δεν μπορούμε να έχουμε μια ξεκάθαρη εικόνα. Τα γλωσσικά δεδομένα που πραγμάτωσαν και οι τρεις αλβανόφωνοι ομιλητές παρουσιάζονται στους παρακάτω πίνακες. Πολλά δεδομένα είναι κοινά και στους τρεις ενώ το ζευγάρι (H.-X.) έχει περισσότερες πραγματώσεις σε σχέση με την M. που έχει μόνο ένα.

Πίνακας 28. [ʃ]

	H.	Ιδίωμα Πρέβεζας	
1	[kata'ʃcinosi]	[kata'scinosi]	κατασκήνωση
2	[fa'raʃi]	[fa'rasi]	φαράσι
3	[ʃci'laci]	[scilaci]	σκυλάκι
4	[kra'ʃi]	[kra'si]	κρασί

	X.	Ιδίωμα Πρέβεζας	
1	[fa'raʃi]	[fa'rasi]	φαράσι
2	[ʃciilos]	[sci.los]	σκύλος

3	[kra'ʃi]	[kra.'si]	κρασί
4	[ɣra'ʃiði]	[ɣra'siði]	γρασίδι
5	[pi'ʃina]	[pi'sina]	πισίνα

M. →[pi'ʃina] αντί για [pi.'si.na] *πισίνα*

Το συγκεκριμένο φαινόμενο αναλύεται με τους παρακάτω περιορισμούς της Θεωρίας του Βέλτιστου.

Περιορισμός μαρκαρισμένης δομής

***si:** Δεν επιτρέπεται η πραγμάτωση του άηχου φατνιακού τριβόμενου [s] όταν ακολουθεί πρόσθιο φωνήεν.

Περιορισμός πιστότητας

IDENT-IO(ToA): Τα αντίστοιχα τεμάχια στον εισαγόμενο τύπο (input) και στον εξαγόμενο τύπο (output) έχουν ακριβώς τον ίδιο τόπο άρθρωσης

Ιεράρχηση περιορισμών: *si >> IDENT-IO(ToA)

Ο ιεραρχικά ανώτερος περιορισμός μαρκαρισμένης δομής για την γλωσσική ποικιλία της Πρέβεζας είναι ο *[si], δηλαδή ότι δεν επιτρέπεται η πραγμάτωση του άηχου τριβόμενου φατνιακού [s] όταν ακολουθεί το υψηλό, πρόσθιο φωνήεν [i] και συνάγεται ότι ένα ουρανικοποιημένο [ʃ] δεν παραβιάζει τον περιορισμό. Ο περιορισμός *[si] είναι ιεραρχικά ψηλότερα ιεραρχημένος καθώς τα περισσότερα παραδείγματα εμφανίζονται σε αυτό το περιβάλλον. Ο περιορισμός πιστότητας και χαμηλότερος ιεραρχικά είναι ο IDENT-IO(ToA), δηλαδή τα αντίστοιχα τεμάχια έχουν ακριβώς τον ίδιο τόπο άρθρωσης στον εισαγόμενο τύπο (input) και στον εξαγόμενο τύπο (output). Παρατηρώντας τη λέξη *φαράσι*, από τα δύο υποψήφια εξαγόμενα το βέλτιστο είναι το (β) [faraʃi], με το ουρανικοποιημένο [ʃ], καθώς δεν παραβιάζει τον ιεραρχικά ανώτερο περιορισμό *[si], με εξαίρεση τον περιορισμό πιστότητας τόπου άρθρωσης, αφού το [s] αλλάζει τόπο άρθρωσης στην επιφανειακή δομή (υποψήφιο εξαγόμενο τύπο). Όμως αυτός ο περιορισμός πιστότητας είναι χαμηλότερα στη ιεραρχία οπότε δεν επηρεάζει την επιλογή του βέλτιστου τύπου. Το πρώτο υποψήφιο εξαγόμενο (α) [farasi] (που είναι το βέλτιστο εξαγόμενο ενός φυσικού ομιλητή της κοινής νέας ελληνικής) παραβιάζει μοιραία τον υψηλότερα ιεραρχημένο περιορισμό καθώς εμφανίζει την πραγμάτωση [si].

Πίνακας 29. Βόρειο Ιδίωμα

/farasi/	*si	IDENT-IO(ToA)

α) [farasi]	*!	
β) ⇐ [faraʃi]		*

Συμπερασματικά, οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες στη περιοχή της Πρέβεζας δεν έχουν επηρεαστεί από τη τοπική διαλεκτική ποικιλία καθώς τα ίδια τα γλωσσικά δεδομένα δεν επαρκούν. Το σημαντικό είναι η περίπτωση του φατνοουρανικού συμφώνου [ʃ] όπου παρατηρείται σε μια σχετική συχνότητα και μας δείχνει άλλη μια επιρροή, σε μικρό βαθμό, από τη μητρική γλώσσα των ομιλητών.

Σχετικά με τους αλβανόφωνους ομιλητές στην περιοχή του Ρεθύμνου η επιρροή της κρητικής διαλέκτου ήταν περισσότερο εμφανής στην εκμάθηση των ελληνικών. Στα γλωσσικά δεδομένα υπήρχε σε μεγάλη συχνότητα το φαινόμενο της προστριβοποίησης των υπερωικών κλειστών συμφώνων. Το άηχο, ουρανικό, κλειστό [c] που είναι αλλόφωνο του φωνήματος /k/ πριν από τα πρόσθια φωνήεντα [i] και [e] τρέπεται στην κρητική διάλεκτο σε άηχο, φατνο-ουρανικό προστριβόμενο [te] (Lengeris & Kappa, 2016). Το φαινόμενο αυτό είναι ιδιαίτερα διαδεδομένο στη κρητική διάλεκτο τόσο στην ανατολική όσο και στην δυτική. Το σημαντικό είναι ότι οι αλβανόφωνοι ομιλητές το πραγμάτωναν μόνο στη τελευταία συλλαβή της λέξης, συγκεκριμένα στο υποκοριστικό επίθημα {+'atei}, ενώ ένας φυσικός ομιλητής της κρητικής διαλέκτου θα πραγμάτωνε [tei] όπου υπήρχε το [ci] στην ΚΝΕ, για παράδειγμα στη λέξη *κατσικάκι* ένας ομιλητής της κρητικής διαλέκτου θα το πραγματώσει ως [kateikatei] ενώ ο αλβανόφωνος ομιλητής θα το πραγματώσει ως [katsikatei]. Αυτό μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι μια αλλαγή σε ακραία (π.χ. τελευταία) συλλαβή είναι πιο εύκολο να γίνει αντιληπτή ή να την προσέξει ο «ακροατής» από ότι στο εσωτερικό της λέξης και αυτό αποδεικνύεται και από τον παιδικό λόγο (Slobin 1973). Υποστηρίζουμε ότι οι αλβανόφωνοι του Ρεθύμνου έχουν καταχωρήσει στο λεξικό τους την πραγμάτωση του επιθήματος ως {+'atei} για τον υποκορισμό στη Γ2, λόγω της πολύ συχνής χρήσης του επιθήματος (με το φατνοουρανικό προστριβόμενο [te]) στη διάλεκτο του περιβάλλοντος που είναι εκτεθειμένοι.

Γενικά, οι πληροφορητές δεν παρουσιάζουν άλλα φαινόμενα που να φαίνεται η επιρροή της κρητικής διαλέκτου. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι πληροφορητές δεν ζουν σε χωριά του Ρεθύμνου όπου είναι πιο έντονα τα διαλεκτικά στοιχεία και ούτε συναναστρέφονται με ανθρώπους που ζουν εκεί. Επομένως, είναι δύσκολο να ενσωματώσουν στον λόγο τους χαρακτηριστικά της κρητικής διαλέκτου που είδαμε παραπάνω αλλά ενσωματώνουν ένα χαρακτηριστικό που ακούγεται συχνά στη πόλη. Παρακάτω ακολουθεί ο πίνακας 30 με τα γλωσσικά δεδομένα που είναι κοινά και στους

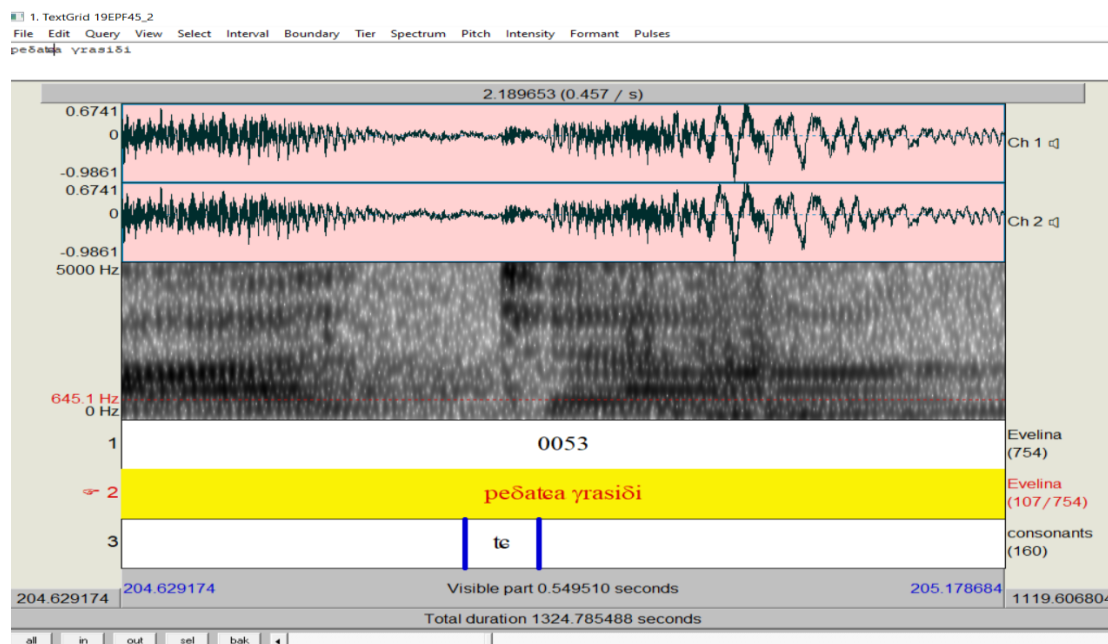
τρεις πληροφορητές Τα γλωσσικά δεδομένα στον πίνακα έχουν συλλαβοποιηθεί για να μας βοηθήσουν στο να παρατηρούμε που πραγματώνουν το [tɛ] οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες.

Πίνακας 30. [tɛ] στο επίθημα {+'atɛi} (τελευταία συλλαβή της λέξης)

Υποκείμενη Δομή	KNE	Κρητική Διάλεκτος	Αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες	
/ka.tʰi.'ka.ki/	[ka.tsi.'ka.ci]	[ka.tɛi.'ka.tɛi]	[ka.tsi.'ka.tɛi]	κατσικάκι
/sku.la.'ri.kia/	[sku.la.'ri.ca]	[sku.la.'ri.tɛa]	[sku.la.'ri.tɛa]	σκουλαρίκια
/pe.'ða.kia/	[pe.'ða.ca]	[pe.'ða.tɛa]	[pe.'da.tɛa]	παιδάκια
/pe.'ða.ki/	[pe.'ða.ci]	[pe.'ða.tɛi]	[pe.'da.tɛi]	παιδάκι
/ski.'la.ki/	[sci.'la.ci]	[stei.'la.tɛi]	[sci.'la.tɛi]	σκυλάκι
/gai.ðu.'ra.ki/	[gai.ðu.'ra.ci]	[gai.ðu.'ra.tɛi]	[gai.ðu.'ra.tɛi]	γαιδουράκι
/ke.fte.'ða.kia/	[ke.fte.'ða.ca]	[tɛe.fte.'ða.tɛa]	[ke.fte.'ða.tɛa]	κεφτεδάκια
/ski.u.'ra.ki/	[sci.u.'ra.ci]	[tei.u.'ra.tɛi]	[sci.u.'ra.tɛi]	σκιουράκι
/stra.tio.'ta.kia/	[stra.tio.'ta.ca]	[stra.to.'ta.tɛa]	[stra.to.'ta.tɛa]	στρατιωτάκια
/pon.ti.'ka.ki/	[po.di.'ka.ci]	[po.di.'ka.tɛi]	[po.ndi.'ka.tɛi]	ποντικάκι
/su.'vla.ki/	[su.'vla.ci]	[su.'vla.tɛi]	[su.'vla.tɛi]	σουβλάκι

Στην παρακάτω εικόνα 9 φαίνεται η ανάλυση στο Praat που δείχνει την πραγμάτωση του [tɛ]. Διαφαίνεται το κύμα κρότου το οποίο αντιστοιχεί στο κλειστό [t] και αντίστοιχα το τυχαίο κύμα που ακολουθεί το οποίο αντιστοιχεί σε τριβόμενους φθόγγους όπως το [ɛ].

Εικόνα 9. [te] στη λέξη [pe'ðatea] αντί για [pe'ðaca] παιδάκια

Περιορισμοί

*[ki] : Δεν επιτρέπεται η πραγμάτωση του άηχου υπερωικού κλειστού όταν ακολουθεί πρόσθιο φωνήεν [i, e].

IDENT-IO {+'atei}: Ο εισαγόμενος τύπος {-atei} πρέπει να αντιστοιχεί με τον εξαγόμενο.

IDENT-IO(TPoA): Τα αντίστοιχα τεμάχια στον εισαγόμενο τύπο (input) και στον εξαγόμενο τύπο (output) έχουν ακριβώς τον ίδιο τρόπο άρθρωσης

Πίνακας 31. Επιρροές Κρητικής Διαλέκτου

/pe.ða. tei]	*ki	IDENT-IO {+'atei]	IDENT-IO(TPoA)
α) [peð+aki]	*!	*	*
β) [peð+aci]		*!	*
γ) ⇔ [ped+atei]			*

Ο τύπος /peðatei/ θεωρείται ως εισαγόμενος με βάση την υπόθεση ότι οι αλβανόφωνοι έχουν ως εισαγόμενο τύπο το εξαγόμενο του φυσικού ομιλητή της

διαλέκτου. Ο ιεραρχικά ανώτερος περιορισμός μαρκαρισμένης δομής στην γραμματική των αλβανόφωνων ομιλητών/τριων είναι ο *[ki], δηλαδή δεν επιτρέπεται η πραγμάτωση του άηχου υπερωικού κλειστού όταν ακολουθεί πρόσθιο φωνήεν [i] ή [e], οπότε το υποψήφιο εξαγόμενο (α) [peð+aki], το οποίο παραβιάζει τόσο τον περιορισμό *[ki] όσο και τους χαμηλότερα ιεραρχημένους περιορισμούς πιστότητας, δεν επιλέγεται ως βέλτιστο εξαγόμενο.

Το υποψήφιο εξαγόμενο (β) [peð+aci] με το ουρανικοποιημένο στιγμικό [c] ικανοποιεί μεν τον ανώτερα ιεραρχημένο περιορισμό *[ki], αλλά παραβιάζει τους 2 επόμενους περιορισμούς πιστότητας και δεν επιλέγεται ως βέλτιστο εξαγόμενο.

Το υποψήφιο εξαγόμενο (γ) [ped+atei] που ικανοποιεί τόσο τον ανώτερα ιεραρχημένο περιορισμό *[ki], όσο και τον επόμενο στην ιεράρχηση περιορισμό πιστότητας IDENT-IO {'atei} επιλέγεται ως το βέλτιστο εξαγόμενο. Η παραβίαση του χαμηλότερου στην ιεραρχία περιορισμού IDENT-IO(TPoA) λόγω της μη πραγμάτωσης του εισαγόμενου τριβόμενου [ð] ως [+διαρκές] αλλά ως [-διαρκές] [d], δεν παίζει ρόλο στην επιλογή.

Επομένως, οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες στη περιοχή του Ρεθύμνου κατά τη διάρκεια εκμάθησης των ελληνικών έχουν επηρεαστεί ως ένα βαθμό από την τοπική διαλεκτική ποικιλία, καθώς παρατηρούμε στα γλωσσικά δεδομένα ένα φαινόμενο από τη κρητική διάλεκτο σε μεγάλη συχνότητα και στους τρεις ομιλητές. Γενικότερα, η τοπική διαλεκτική ποικιλία ανάλογα με τη συχνότητα που ομιλείται από τους ημεδαπούς ομιλητές μπορεί να επηρεάσει την εκμάθηση μιας γλώσσας. Ωστόσο, οι συγκεκριμένοι ομιλητές/τριες δεν εμφανίζουν αρκετά διαλεκτικά στοιχεία καθώς έχουν εγκατασταθεί στο κέντρο των πόλεων όπου δεν ενδείκνυται για την μελέτη των διαλέκτων. Αν οι συγκεκριμένοι αλβανόφωνοι ομιλητές είχαν εγκατασταθεί σε χωριά αυτών των δυο περιοχών πιθανότατα να παρατηρούσαμε περισσότερα διαλεκτικά στοιχεία.

Με βάση τα συγκεκριμένα γλωσσικά δεδομένα μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι οι τρεις ομιλητές από την περιοχή της Πρέβεζας δεν έχουν επηρεαστεί από το τοπικό ιδίωμα ενώ οι αλβανόφωνοι στην Κρήτη έχουν επηρεαστεί ως έναν βαθμό καθώς το υιοθετούν και στον λόγο τους. Γι' αυτόν τον λόγο, ο εισαγόμενος τύπος των συγκεκριμένων αλβανόφωνων ομιλητών θεωρούμε ότι είναι ότι ο εξαγόμενος τύπος (η πραγμάτωση της λέξης) στον διαλεκτόφωνο χώρο εγκατάστασης τους, εκεί όπου έχουν μάθει και τα ελληνικά. Στην περιοχή του Ρεθύμνου, οι εισαγόμενοι τύποι προέρχονται από τη κρητική διάλεκτο και οι αλβανόφωνοι ομιλητές βρίσκονται σε ένα στάδιο εκμάθησης διαλεκτικών τύπων σε μεγαλύτερη συχνότητα. Από την άλλη στην περιοχή της Πρέβεζας, οι εισαγόμενοι τύποι προέρχονται από το βόρειο ιδίωμα που βρίσκεται σε κατάσταση γλωσσικής φθοράς γι' αυτό και δεν εντοπίζονται συγκεκριμένα γλωσσικά δεδομένα.

5.6 Ιεράρχηση των περιορισμών

Το συγκεκριμένο κεφάλαιο αποτελεί μια σύνοψη των περιορισμών που αναφέρθηκαν στις προηγούμενες ενότητες, οι οποίοι μας εξηγούν τον λόγο πραγμάτωσης των συγκεκριμένων τύπων από τους αλβανόφωνους ομιλητές/τριες. Οι συγκεκριμένοι ομιλητές βρίσκονται σε ένα ενδιάμεσο στάδιο εκμάθησης όσον αφορά την φωνολογία καθώς παρατηρούνται επιρροές από την μητρική τους γλώσσα, τα αλβανικά. Τα φαινόμενα που αποδεικνύουν την επιρροή της μητρικής γλώσσας συγκριτικά είναι σε έναν ικανοποιητικό βαθμό, ώστε να υποστηρίξουμε ότι με βάση της υπόθεση της Διαγλώσσας, το στάδιο εκμάθησης έχει ξεπεράσει το ενδιάμεσο στάδιο και βρίσκεται πλησιέστερα στη γλώσσα-στόχο όπως φαίνεται και στον πίνακα 32.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η γραμματική (εισαγόμενοι τύποι) των συγκεκριμένων αλβανόφωνων ομιλητών διαμορφώνεται αρχικά από περιορισμούς που είναι ιεραρχικά υψηλοί στην αλβανική γλώσσα. Αυτό αποδεικνύεται από την ύπαρξη των συμπλεγμάτων [έρρινων και ηχηρών κλειστών] καθώς με τους περιορισμούς μαρκαρισμένης δομής *NC και *[^NC]. Ένας ιεραρχικά ανώτερος περιορισμός μαρκαρισμένης δομής που φανερώνει την επιρροή από την αλβανική γλώσσα είναι ο περιορισμός *PAXIAIO(+διαρκές) που δεν επιτρέπει να πραγματοποιούν τα (ελληνικά) ραχιαία τριβόμενα σύμφωνα /x/ και /γ/. Από την άλλη, οι περιορισμοί πιστότητας που σχετίζονται με τους εισαγόμενους τύπους που δέχονται από την ελληνική γλώσσα βρίσκονται σχετικά χαμηλά στην ιεράρχηση γι' αυτό και προκύπτουν οι συγκεκριμένοι τύποι. Σαφώς, και οι περιορισμοί που αναφέρθηκαν πριν δεν είναι συνεχώς ιεραρχικά υψηλοί. Αντίθετα, σε πολλές πραγματώσεις βλέπουμε ότι οι αλβανόφωνοι ομιλητές πραγματώνουν πιστά και ένας ομιλητής της κοινής νέας ελληνικής. Αυτό είναι λογικό καθώς οι συγκεκριμένοι ομιλητές ζουν μόνιμα στην Ελλάδα πολλά χρόνια και έρχονται σε επαφή με τα ελληνικά ενώ παράλληλα η μητρική τους γλώσσα χρησιμοποιείται σε ελάχιστα περιβάλλοντα. Εδώ, εφαρμόζεται και η θεωρία των παράλληλων γραμματικών καθώς οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες άλλες φορές μπορεί να χρησιμοποιήσουν μια γραμματική με τους περιορισμούς πιστότητας ιεραρχημένους υψηλά, όπως ένας φυσικός ομιλητής της κοινής νέας ελληνικής ενώ άλλες φορές χρησιμοποιούν μια γραμματική (της αλβανικής) η οποία έχει ψηλά ιεραρχημένους τους προηγούμενους περιορισμούς μαρκαρισμένης δομής. Αυτό είναι κάτι αναμενόμενο καθώς οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες βρίσκονται ακόμα σε στάδιο εκμάθησης της ελληνικής ενώ αντιλαμβάνονται πλήρως τις διαφορές των δύο γλωσσών.

Όσον αφορά το διαλεκτόφωνο περιβάλλον, προηγουμένως υποστηρίχθηκε ότι ο εισαγόμενος τύπος των αλβανόφωνων ομιλητών/τριων είναι συνδεδεμένος με το τοπικό ιδίωμα που επικρατεί στη περιοχή εγκατάστασής τους. Στην περιοχή του

Ρεθύμνου, όπου εντοπίστηκε στα γλωσσικά δεδομένα των αλβανόφωνων ομιλητών/τριων το φαινόμενο της προστριβοποίησης των υπερωικών συμφώνων, το φαινόμενο απαντάται στην γραμματική των αλβανόφωνων μόνο για το παραγωγικό επίθημα {+'atei}. Από την άλλη στην περιοχή της Πρέβεζας, το τοπικό ιδίωμα βρίσκεται σε μια κατάσταση γλωσσικής φθοράς επομένως οι εισαγόμενοι τύποι που λαμβάνουν οι αλβανόφωνοι ομιλητές και ομιλήτριες είναι παρόμοιοι με την κοινή νέα ελληνική. Παρακάτω στο σχεδιάγραμμα ακολουθούν όλοι οι περιορισμοί της Θεωρίας του Βέλτιστου που αναφέραμε στη προηγούμενη υποενότητα και αντικατοπτρίζουν την γραμματική των συγκεκριμένων αλβανόφωνων ομιλητών. Στην αριστερή πλευρά, απεικονίζονται οι περιορισμοί που είναι ιεραρχικά ανώτεροι, στη μέση ακολουθούν όσοι περιορισμοί είναι σε ένα ενδιάμεσο επίπεδο ιεραρχίας και στη δεξιά πλευρά απεικονίζονται όσοι περιορισμοί είναι ιεραρχικά χαμηλοί.

Πίνακας 32. Περιορισμοί των αλβανόφωνων

*NC _σ , *[^N C]	MAX (έρρινο ΔX), IDENT-IO {+'atei}	IDENT-IO(ηχηρότητα) IDENT-IO(ToA), IDENT-IO(TPοA)
*PAXIAIO(+διαρκές), *si, *ki		

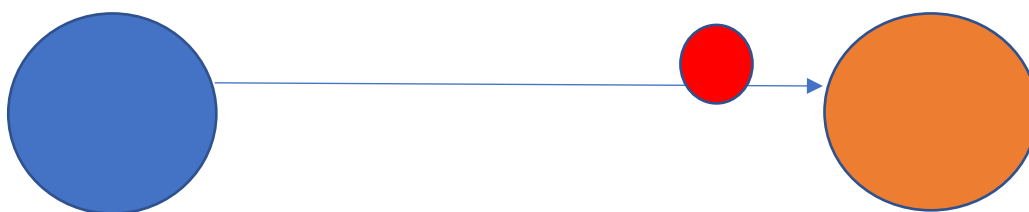
Παρατηρώντας την παραπάνω ιεράρχηση των περιορισμών, ως ιεραρχικά υψηλούς βλέπουμε περιορισμούς οι οποίοι είναι ιεραρχικά υψηλοί και στην αλβανική γλώσσα. Ανώτερη θέση στη γραμματική τους κατέχουν οι περιορισμοί μαρκαρισμένης δομής: *NC_σ, *[^NC], *PAXIAIO(+διαρκές), *si καθώς και *ki που σχετίζεται με τους αλβανόφωνους ομιλητές στη περιοχή του Ρεθύμνου που έχουν τέτοιους εισαγόμενους τύπους. Οι τρεις πρώτοι περιορισμοί σχετίζονται με την επιρροή της αλβανικής στη εκμάθηση των ελληνικών. Στη μέση του παραπάνω σχήματος παρατηρούμε ότι βρίσκονται οι περιορισμοί MAX(έρρινο ΔX) και ο περιορισμός πιστότητας IDENT-IO {+'atei} που αφορά στο παραγωγικό υποκοριστικό επίθημα {+'atei} της κρητικής διαλέκτου. Στο χαμηλότερο σημείο της ιεραρχία των περιορισμών βρίσκονται οι περιορισμοί πιστότητας IDENT-IO(ηχηρότητα), IDENT-IO(ToA), IDENT-IO(TPοA) που σε όλες τις πραγματώσεις των αλβανόφωνων ομιλητών βρίσκονται σε αυτή τη θέση. Η πιστότητα στη δομή όσον αφορά την ηχηρότητα, τον τόπο και τον τρόπο άρθρωσης σχετίζονται με εξαγόμενους τύπους που στην επιφανειακή δομή απαντώνται στον λόγο των φυσικών ομιλητών της κοινής νέας ελληνικής. Γι' αυτό και με βάση την Υπόθεση της Διαγλώσσας, οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες έχουν ξεπεράσει το ενδιάμεσο στάδιο εκμάθησης και βρίσκονται σε ένα πιο προχωρημένο στάδιο ως προς την εκμάθηση της ελληνικής.

6. Συμπεράσματα

Το συγκεκριμένο κεφάλαιο αποτελεί το τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας όπου θα δοθούν συνολικά απαντήσεις σε ερωτήματα που διατυπώθηκαν σε όλη την πορεία. Αρχικά, ξεκινώντας από το θεωρητικό πλαίσιο καταλήγουμε στο γεγονός ότι οι συγκεκριμένοι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες του πειράματος βρίσκονται σε στάδιο γλωσσικής εκμάθησης των ελληνικών και όχι σε στάδιο γλωσσικής κατάκτησης. Αυτό απορρέει από το γεγονός ότι οι συγκεκριμένοι πληροφορητές ήρθαν σε επαφή με τα ελληνικά κατά την ενηλικίωση τους και μετά, όπου η κρίσιμη περίοδος για την γλωσσική κατάκτηση είχε πια εκπνεύσει.

Για να προσδιορίσουμε το στάδιο εκμάθησης της δεύτερης γλώσσας των αλβανόφωνων ομιλητών/τριων, υιοθετούμε τη *Υπόθεση της Διαγλώσσας* (Selinker, 1972). Σύμφωνα με αυτή την υπόθεση, οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες βρίσκονται σε ένα στάδιο εκμάθησης με πολλά γλωσσικά στοιχεία και δομές της ελληνικής. Αυτό προκύπτει από τα ίδια τα γλωσσικά δεδομένα καθώς στη στην πλειονότητα ταυτίζονται με τους εξαγόμενους τύπους των φυσικών ομιλητών της ελληνικής γλώσσας. Ωστόσο, παρόλα τα χρόνια παραμονής τους στη Ελλάδα όσον αφορά την φωνολογία δεν μπορούν να φτάσουν σε στάδιο πλήρους εκμάθησης. Αυτό αποδεικνύεται από τις επιρροές της μητρικής τους γλώσσας που είναι η αλβανική. Αν παρατηρήσουμε το παρακάτω σχήμα, στα αριστερά βλέπουμε την μητρική γλώσσα των αλβανόφωνων ομιλητών (μπλε κύκλος) ενώ στα δεξιά την υπό εκμάθηση γλώσσα, τα ελληνικά (πορτοκαλί κύκλος). Στο στάδιο εκμάθησης των αλβανόφωνων ομιλητών πλησιάζει την πλήρη εκμάθηση της ελληνικής ωστόσο δεν μπορεί να ταυτιστεί καθώς στο φωνολογικό επίπεδο παρατηρούνται οι ορισμένες επιρροές της αλβανικής

Σχήμα 5. Στάδιο εκμάθησης της ελληνικής

Σημαντικό είναι να αναφερθούμε στο γεγονός ότι τα γλωσσικά δεδομένα παρουσίασαν και μια ποικιλία πραγματώσεων. Για παράδειγμα μια λέξη όπως το *χαρτί* κάποιες φορές το πραγμάτωναν ως [kar'ti] και άλλες ως [xa'r'ti]. Από την μια, χρησιμοποιούν δομές που στην Γ2 δεν είναι αποδεκτές αλλά είναι αποδεκτές στη Γ1 ενώ από την άλλη, σε αρκετές περιπτώσεις οι εξαγόμενοι τύποι τους ταυτίζονται με αυτές των ελληνικών. Η γλωσσική αυτή ποικιλία των διάφορων φωνητικών εξαγόμενων τύπων οφείλεται στην παράλληλη ενεργοποίηση διαφορετικών γραμματικών, δηλαδή διαφορετικών ιεραρχήσεων των περιορισμών, οι οποίες

αναδύονται σχεδόν ταυτόχρονα στο σύστημα των συγκεκριμένων ενηλίκων ομιλητών (θεωρία των Παράλληλων Γραμματικών, Tzakosta 2004).

Όσον αφορά τα γλωσσικά δεδομένα των ομιλητών/τριων εντοπίστηκαν επιρροές από την αλβανική γλώσσα και τις διακρίναμε τρεις βασικές περιπτώσεις: τα συμφωνικά συμπλέγματα NC (έρρινο και ηχηρό στιγμικό), τα τριβόμενα, ραχιαία σύμφωνα /x/, /ɣ/ και τα αλλόφωνα τους που πραγματώνονται στην επιφανειακή δομή ως κλειστά, ραχιαία [k] και [g] αντίστοιχα, καθώς και το πολυπαλλόμενο /r/. Ο λόγος που υποστηρίζουμε ότι οι παραπάνω περιπτώσεις είναι επιρροές των αλβανικών προκύπτει από το γεγονός ότι στη συγκεκριμένη γλώσσα επιτρέπονται συμπλέγματα έρρινου και ηχηρού στιγμικού τόσο στην αρχή όσο και στο μέσον της λέξης. Επιπλέον, όσον αφορά τα φωνήματα /x/ και /ɣ/, η αλβανική γλώσσα δεν τα διαθέτει γι' αυτό και οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες τα αντικαθιστούν με αντίστοιχα που έχουν στη μητρική τους γλώσσα. Παρόλα αυτά, αντιληπτικά καταλαβαίνουν τις διαφορές και ότι κάποιες φορές δεν πραγματώνουν τα συγκεκριμένα φωνήματα όπως οι φυσικοί ομιλητές της ελληνικής. Τέλος, το πολυπαλλόμενο /r/, το οποίο έγινε αντιληπτό λόγω της ιδιαίτερης προφοράς του είναι το στοιχείο της αλβανικής καθώς στα ελληνικά δεν υπάρχει κάτι αντίστοιχο.

Ολοκληρώνοντας την έρευνα, μελετήθηκε και το διαλεκτικό περιβάλλον εγκατάστασης των αλβανόφωνων ομιλητών/τριων, εκεί δηλαδή όπου μαθαίνουν τα ελληνικά από τον κοινωνικό τους περίγυρο και όχι από κάποια εκπαιδευτική διαδικασία. Με αυτήν τη μελέτη διαπιστώθηκε ότι ουσιαστικά η πραγματική υποκείμενη δομή που έχουν οι αλβανόφωνοι ομιλητές όσον αφορά τα ελληνικά επηρεάζεται από τη διάλεκτο ή το τοπικό ιδίωμα που ομιλείται στην περιοχή εγκατάστασης. Αυτό αποδεικνύεται από τους αλβανόφωνους ομιλητές/τριες στην περιοχή του Ρεθύμνου όπου εντοπίστηκε το φαινόμενο της προστριβοποίησης των υπερωικών συμφώνων, ένα από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κρητικής διαλέκτου. Οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες από την περιοχή του Ρεθύμνου υιοθέτησαν τέτοιου είδους στοιχεία λόγω ότι υπάρχει συχνότητα του συγκεκριμένου φαινομένου. Από την άλλη, στους αλβανόφωνους ομιλητές/τριες στην περιοχή της Πρέβεζας δεν εντοπίστηκαν ικανοποιητικά στοιχεία από το βόρειο ιδίωμα. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι το τοπικό ιδίωμα στη συγκεκριμένη περιοχή βρίσκεται σε καθεστώς φθοράς και ο ημεδαπός πληθυσμός τείνει να αφομοιωθεί από την επέκταση της κοινής νέας ελληνικής. Όμως, μελετώντας τους αλβανόφωνους στη περιοχή της Πρέβεζας, διαπιστώθηκε άλλη μια επιρροή από κάποια γλωσσική ποικιλία της αλβανικής το φαινόμενο του φατνοουρανικού συμφώνου [ʃ]. Αυτό παρουσιάστηκε μόνο στους συγκεκριμένους αλβανόφωνους ομιλητές γιατί πιθανώς μόνο αυτοί είχαν τέτοιους εισαγόμενους τύπους από τη μητρική τους γλώσσα.

Ολοκληρώνοντας τα συμπεράσματα, είναι αξιοσημείωτο να αναφερθούμε στο γεγονός ότι η Θεωρία του Βέλτιστου βοήθησε στην ακριβή περιγραφή των γλωσσικών

δεδομένων όπου με βάση τη ιεράρχηση των περιορισμών μπορούμε να εξηγήσουμε γιατί οι αλβανόφωνοι πληροφορητές παρουσιάζουν τέτοιου είδους φαινόμενα στον λόγο τους. Ωστόσο, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, οι αλβανόφωνοι ομιλητές/τριες άλλοτε είχαν πραγματώσεις με επιρροές από τα αλβανικά και άλλοτε πραγμάτωναν τις λέξεις ακριβώς όπως ένας ομιλητής της ελληνικής. Αυτό εξηγείται αν σκεφτούμε το μοντέλο των Παράλληλων Γραμματικών. Σύμφωνα με αυτό, ο λόγος που μπορούμε να δούμε αυτή την ποικιλία οφείλεται στο γεγονός ότι κατά την εκμάθηση των ελληνικών υπάρχουν παράλληλες γραμματικές με διαφορετική ιεράρχηση των περιορισμών που αναφέραμε παραπάνω. Οπότε υιοθετώντας την μια γραμματική που είναι πιο κοντά στην αλβανική γλώσσα έχουμε εξαγόμενους τύπους πιο κοντά στη μητρική τους γλώσσα ενώ υιοθετώντας μια γραμματική πιο κοντά στην υπό εκμάθηση γλώσσα έχουν κοινές πραγματώσεις με τους φυσικούς ομιλητές της ελληνικής γλώσσας.

Ορισμένες προτάσεις για μελλοντική έρευνα θα πρέπει να σταθούν σε τρία σημεία. Το πρώτο είναι να μελετηθούν περισσότεροι αλβανόφωνοι ομιλητές και ομιλήτριες ώστε να βρεθούν περαιτέρω φαινόμενα ή να ελεγχθούν κάποια πιο συγκεκριμένα. Δεύτερον, όσον αφορά το διαλεκτόφωνο περιβάλλον θα μπορούσε κάποιος να μελετήσει αλβανόφωνους ομιλητές/τριες που είναι εγκατεστημένοι σε χωριά στις αντίστοιχες περιοχές. Το τοπικό ιδίωμα σε αυτές τις περιοχές διασώζεται και πιθανότατα να εντοπίσουμε στον λόγο τους περισσότερα στοιχεία. Τέλος, θα πρέπει να γίνουν περισσότερες έρευνες σχετικά με τις διαλέκτους της αλβανικής γλώσσας καθώς και η μητρική γλώσσα των αλβανόφωνων ομιλητών δεν πηγάζει από μια ποικιλία της αλβανικής. Ανάλογα το διαλεκτικό περιβάλλον εγκατάστασης τους στην Αλβανία, όπου κατακτήσανε τη μητρική τους γλώσσα, πιθανώς να δούμε και τέτοιες επιρροές στην εκμάθηση των ελληνικών. Αυτό ενισχύεται από τη περίπτωση του φατνοουρανικού συμφώνου [ʃ] όπου δεν υπάρχει άλλη πιθανή εξήγηση για την πραγμάτωσή του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Arvaniti, A. (2007). Greek Phonetics: The State of the Art. *Journal of Greek Linguistics*.
- Arvaniti, A. & B. D. Joseph (2000). Variation in voiced stop prenasalization in Greek.

- Baltazani, Mary, Evia Kainada, Anthi Revithiadou & Nina Topintzi (2016.). Vowid-driven processes: Palatalization and glide hardening in Greek and its dialects. *Glossa: a journal of general linguistics*. 1(1). doi:10.5334/gjgl.108.
- Blevins, J. (1995). The Syllable in Phonological Theory. In J. Goldsmith (Ed.), *Handbook of phonological theory* (Vol. 1, pp. 206-244). Blackwell.
- Brauer, J., A. Anwander, D. Perani & A. D., Friederici(2013). Dorsal and ventral pathways in language development. *Brain and Language* 127 (2), 289 – 295.
- Buchholz, O. & W. Fiedler (1987). *Albanische Grammatik*. Leipzig: VEB.
- Chomsky, N. (1965). *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge, MA: MIT Press
- Chomsky, N. (2004). *Biolinguistics and the Human Capacity*. MTA, Budapest.
- Chomsky, N. (1986). *Knowledge of Language*. New York: Praeger.
- Chomsky, N. (1957). *Syntactic Structures*. The Hague/Paris: Mouton.
- Chomsky, N. & M. Halle (1968). *The Sound Pattern of English*. New York: Harper & Row.
- Clements, G. N.& S. Keyser (1983). *CV-OPhonology.,A,Generative,Theory,of the,Syllable*. Cambridge, MA.: MIT Press.
- Cook, V.J. (2002), Background to the L2 user. In V.J. Cook (ed.) *Portraits of the L2 User*, Clevedon, Multilingual Matters (2002), 1-28
- Cook, V. J (2005). Basing Teaching on the L2 User. In *Non-Native Language Teachers*, 47-61.
- Corder, Pit. (1967). The significance of learner's errors. *International Review of Applied Linguistics*,S, 161-170.
- Dodi, A. (2004). Fonetika dhe fonologjia e gjuhës shqipe (The Phonetics and Phonology of the Albanian language). Tirana: The Albanian Academy of Sciences.
- Han, Z-H. (2003). Fossilization: From simplicity to complexity. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 6(2), 95-128.
- Householder, F. W., K. Kazasis & A. Koutsoudas (1964). *A Reference Grammar of Literary Dhimotiki*. Bloomington, Indiana: Indiana University Press.
- Hysa, M. (2019). The Beginning of the Syllable in Albanian. *Quaderni di Linguistica e Studi Orientali / Working Papers in Linguistics and Oriental Studies* 5: 175-193.
- Jackendoff, R. (1993). *Patterns in the Mind. Language and Human Nature*. London: Harvester Wheatsheaf.
- Jackendoff, R. (2007). *Linguistics in Cognitive Science: The state of the art*. De Gruyter Mouton.
- Jespersen, O. (1904). *How to Teach a Foreign Language*. London: Swan Sonnenschein.
- Kager, R. (1999). *Optimality Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Kahn, D. (1976). Syllable-based generalizations in English phonology. Ph.D.-- Massachusetts Institute of Technology. Dept. of Foreign Literatures and Linguistics.
- Kappa, I. (1995). Silbenphonologie im Deutschen und Neugriechischen. PhD Dissertation, Salzburg University.
- Klippenstein, R. (2010). Word-initial consonant clusters in Albanian. *OSU Working Papers in Linguistics*, vol. 59, 10-32.
- Krashen, S. D. (1973). Lateralization, language learning, and the critical period: Some new evidence: Errata. *Language Learning*, 23(2), 297.
- Kurylowicz, J.. (1948). *Contribution a l Etude de la Syllabe. Esquisses Linguistiques*. Wroclaw: Ossolineum.
- Ladefoged, P. & I., Maddienson (2006). *The sounds of the world's languages*. Oxford: Blackwell
- Lado, R. (1957). *Linguistics across Cultures: Applied Linguistics and Language Teachers*. University of Michigan Press, Ann Arbor.
- Lengeris, A., I. Kappa (2016). Palatalization and affrication of velar stops in the (western) Cretan dialect. In M. Mattheoudakis and K. Nikolaidis (eds.), *Selected Papers of the 21st International Symposium on Theoretical and Applied Linguistics (ISTAL 21)*. Thessaloniki: University of Thessaloniki. 211-223.
- Lenneberg, E. (1967). *Biological foundations of language*. New York : Wiley
- Lightbown, Patsy M. & Nina Spada (2013). *How languages are learned*. Oxford University Press, 1-74.
- McCarthy, J. J. & A. Prince (1999). *Faithfulness and identity in prosodic morphology. The Prosody-Morphology Interface*.
- McCarthy, J. J. & A. Prince (1995). *Faithfulness and reduplicative identity. Papers in Optimality Theory*.
- McCarthy, J. J. & A. Prince (1993). *Generalized alignment. Yearbook of Morphology*.
- McCarthy, J. J. & A. Prince (1994). *The emergence of the unmarked: Optimality in prosodic morphology. Proceedings of the North East Linguistics Society*.
- Memushaj, R. (2010). *Fonetika e Shqipes Standarde*. Tirana: Toena.
- Newton, B. (1961). *The Rephonemization of Modern Greek*, *Lingua* 10, , 275-284.
- Nicolaidis, K. & M. Baltazani (2014). An investigation of acoustic and articulatory variability during rhotic production in Greek. In G. Kotzoglou, K. Nikolou, E. Karantzola, K. Frantzi, I. Galantomos, M. Georgalidou, V. Kourti-Kazoulis, Ch. Papadopoulou & E. Vlachou (eds.), *Selected papers from the 11th International Conference on Greek Linguistics*, 1192–1207. Rhodes: University of the Aegean.

- Penner, D. E. (2000). Cognition, Computers, and Synthetic Science: Building Knowledge and Meaning through Modeling. American Educational Research Association, 1-35.
- Pater, J. (1999). Austronesian Nasal Substitution and other NC Effects. In René Kager, Harry van der Hulst, and Wim Zonneveld (eds.), *Prosody Morphology Interface*. Cambridge: Cambridge University Press. 310 – 343.
- Prince, A., & Smolensky, P. (1993). *Optimality Theory: Constraint Interaction in Generative Grammar (Technical Report no. RuCCS-TR-2)*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Center for Cognitive Science.
- Polinsky, M. & G. Scontras (2019). Understanding heritage languages. In *Bilingualism: Language and Cognition*. Cambridge University Press, 1-17.
- Richards, J. C. (1974). A Non-Contrastive Approach to Error Analysis. In *Error Analysis: Perspectives on Second Language Acquisition*. London: Longman, pp.172-188
- Selinker, L. (1972). Interlanguage. *Product Information International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*, chap.10, p.p 209-241.
- Selkirk, E. (1984). *Phonology and syntax: The relation between sound and structure*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Singleton D., M. & L. Ryan (2004). *Language Acquisition: The Age Factor*. Multilingual Matters. chap 3 & 4.
- Slobin, I. D. (1973). Cognitive prerequisites for the development of grammar. In A. C. Ferguson & I. D. Slobin (Eds.), *Studies of child language development* (pp. 175-208). New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Tesar, B. & P. Smolensky. 1998. Learnability in Optimality Theory. *Linguistic Inquiry*, 29. 229-268.
- Tesar, B. & P. Smolensky. 1993. *The learnability of Optimality Theory: An algorithm and some basic complexity results*. Rutgers Optimality Archives.
- Topintzi, N. & M., Baltazani (2014). Where the glide meets the palatals. In Nikolaos Lavidas, Thomai Alexiou, and Areti-Maria Sougari (eds), *Major Trends in Theoretical and Applied Linguistics. Selected Papers from the 20th ISTAL*, Vol. 1, 177-196. London: Versita.
- Tzakosta, M. (2004). Multiple Parallel Grammars in the Acquisition of Stress in Greek L1. Ph.D. thesis. University of Leiden.
- Tzakosta, M. & J, Vis (2009). Phonological representations of consonant sequences: the case of affricates vs. ‘true’ clusters. In Georgios Giannakis, Mary Baltazani, George J. Xydopoulos & Anastasios Tsangalidis (eds.), *Proceedings of the 8th International Conference of Greek Linguistics*, 558–573. Ioannina: University of Ioannina.

- Vennemann, T. (1972). On the theory of syllabic phonology, *Linguistische Berichte* 18, 1-18.
- White, L. 1989. *Universal Grammar and Second Language Acquisition*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Witelson, S. F. (1987). Neurobiological aspects of language in children. *Child Development*, 58(3), 653–688.
- Xhaferaj, A. (2018). Syllabification of Bi-Consonantal Clusters Between Vowels in Albanian. *International Journal of English Linguistics* 8(5):230-237.

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

- Κάππα Ι. (2002) *Εισαγωγή στη Φωνολογία*. Πανεπιστημιακές παραδόσεις. Παν/μιο Κρήτης.
- Κάππα, Ι (2013). Φωνολογία. Στο Ρεβυθιάδου. Ανθή & Βασίλειος Σπυρόπουλος (επιμ.), *Αντιπαραβολική Μελέτη Γραμματικών Δομών Αλβανικής- Ελληνικής, Φωνητική*, 15- 63. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ειδικός Λογαριασμός Κονδυλίων Έρευνας (Ε.Λ.Κ.Ε).
- Κάππα, Ι. (2015). Φωνολογικά χαρακτηριστικά της κρητικής διαλέκτου. Στο Τζακώστα, Μ. (επιμ.). *Η Διδασκαλία των Νεοελληνικών Διαλέκτων στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: Θεωρητικές Προσεγγίσεις και Διδακτικές Εφαρμογές*. Αθήνα: Gutenberg-Δαρδανός. 49-64.
- Κάππα, Ι. & Ν. Τοπιντζή (2022). Φωνολογία. Στο Μαρίκα Λεκάκου και Νίνα Τοπιντζή (επιμ.) *Εισαγωγή στη Γλωσσολογία*, 91-149. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Κοντοσόπουλος, Ν.Γ. (2001). *Διάλεκτοι και ιδιώματα της Νέας Ελληνικής*. Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Κοντοσόπουλος, Ν.Γ. (1983). Μακεδονικά γλωσσογεωγραφικά. Στο Β' Συμπόσιο Γλωσσολογίας του βορειοελλαδικού χώρου (Καστοριά, 13-15 Απριλίου 1978), 127-132. Θεσσαλονίκη: Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου.
- Λέγγερης, Α. (2013). Φωνητική. Στο Ρεβυθιάδου. Ανθή & Βασίλειος Σπυρόπουλος (επιμ.), *Αντιπαραβολική Μελέτη Γραμματικών Δομών Αλβανικής- Ελληνικής, Φωνητική*, 15- 63. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ειδικός Λογαριασμός Κονδυλίων Έρευνας (Ε.Λ.Κ.Ε).
- Μαγουλάς, Γ. (1983). *Εισαγωγή στην φωνολογία της Νέας Ελληνικής*. Αθήνα.
- Μικρός, Γ. (1999). Κοινωνιογλωσσολογική προσέγγιση φωνολογικών προβλημάτων της Νέας Ελληνικής. Φωνητική ποικιλία των έρρινων συμφώνων. Διδακτορική διατριβή. ΕΚΠΑ.
- Σετάτος, Μ. (1974). *Φωνολογία της κοινής Νεοελληνικής*. Εκδόσεις Παπαζήση.

- Φουράκης Μ., Α. Μποτίνης & Ε. Νιργιανάκη (2003). Temporal characteristics of the consonantal sequences [ps], [ts] και [ks]. Proceedings of the 6th International Conference on Greek Linguistics, Rethymno, Crete, Greece.
- Χαραλαμπίδης, Α., Μ. Αραποπούλου, Α. Κοκολάκης, & Α. Κυρατζής. (1992) Φωνολογική ποικιλία: ηχηροποίηση – προρινικοποίηση. Στο Μελέτες για την Ελληνική γλώσσα, Πρακτικά της 13ης ετήσιας συνάντησης του τομέα γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη, 289 – 303.
- Χατζιδάκης, Γ. 1905-1907. Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά, τόμ. Α' - Β'. Εν Αθήναις: Π.Δ. Σακελλαρίου.

Παραρτήματα

Φαινόμενα από τα δεδομένα της γυναίκας Ε. (Ρέθυμνο, Κρήτη)

1. Ακολουθία συμφώνων NC (έρρινο + ηχηρό στιγμικό) στο εσωτερικό της λέξης

Αλβανόφωνη ομιλήτρια	Input Αλβανόφωνης ομιλήτριας (Κρητική Διάλεκτος, Ρέθυμνο)	
[ˈkaŋgela]	[ˈka.ge.la]	κάγκελα
[omˈbrela]	[o.ˈbre.la]/ [o ^m .ˈbre.la]	ομπρέλα
[senˈdoni]	[se.ˈdo.ni]	σεντόνι
[ˈðendro]	[ˈðe.dro]	δένδρο
[kamˈbana]	[ka.ˈba.na]	καμπάνα
[ˈfjoŋgos]	[ˈfjo.gos]	φιόγκος
[pandeˈloni]	[pa.de.ˈlo.ni]	παντελόνι
[panˈdofles]	[pa.ˈdo.fles]	παντόφλες
[ˈkombos]	[ˈko.bos]	κόμπος
[ˈlamba]	[ˈla.ba]/ [ˈla ^m .ba]	λάμπα
[trambuˈlino]	[tra.bo.ˈli.no]	τραμπολίνο
[mandaˈrini]	[ma.da.ˈri.ni]	μανταρίνι
[ˈðondja]	[ˈðo.dja]	δόντια
[bamˈbas]	[ba.ˈbas]	μπαμπάς
[kumˈbja]	[ku.ˈbja]	κουμπιά
[pondikatei]	[po.di.ˈka.ci]	ποντικάκι
[gam.bros]	[ga.ˈbros]	γαμπρός
[plinˈdirio]	[pliˈdirio]	πλυντήριο

**Case study:* Ακολουθία συμφώνων NC (έρρινο + ηχηρό στιγμικό) στην αρχή της λέξης σε θέση έμφασης

Αλβανόφωνη ομιλήτρια	Input Αλβανόφωνης Ομιλήτριας (Κρητική Διάλεκτος, Ρέθυμνο)	
[ˈmbaŋo]	[ˈba.ŋo]	μπάνιο
[mbaˈŋera]	[ba.ˈŋe.ra]	μπαγιέρα
[ˈmbala]	[ˈba.la]	μπάλα
[ˈmble]	[ˈble]	μπλε
[mbuˈceto]	[bu.ˈce.to]	μπουκέτο
[mbuˈkali]	[bu.ˈka.li]	μπουκάλι
[ˈmbratso]	[ˈbra.tso]	μπράτσο
[mbuˈfan]	[bu.ˈfan]	μπουφάν
[ˈmbroka]	[ˈbro.ka]	πρόγκα
[mbalˈkoni]	[bal.ˈko.ni]	μαπαλόκι
[ˈmbeni]	[ˈbe.ni]	μπαίνει

[mbalan'deza]	[ba.la.'de.za]	μπαλαντέζα
['mbluza]	['blu.za]	μπλούζα

2. ΤΡΙΒΟΜΕΝΟ→ ΣΤΙΓΜΙΚΟ

/x/ →[x]→ [k] πριν από a,o,u και σύμφωνα

Αλβανόφωνη Ομιλήτρια	Input Αλβανόφωνης Ομιλήτριας (Κρητική Διάλεκτος, Ρέθυμνο)	
[tsikla]	[tsi.xla]	τσίγλα
[a'klaði]	[a.xla.ði]	αχλάδι
[pe'kniðja]	[pe.xni.ðja]	παιχνίδια
[ko'kɫos]	[xo.xɫos]	χοχλός
['ktena]	[xte.na]	χτένα
[kta'poði]	[xta.po.ði]	χταπόδι
[sko'lio]	[sxo.lio]	σχολείο
[paska'litsa]	[pa.sxa.li.'tsa]	πασχαλίτσα
[ani'ktiri]	[a.ni.'xt.iri]	ανοιχτήρι

/x/→[ç]→[c] πριν από i,e

Αλβανόφωνη Ομιλήτρια	Input Αλβανόφωνης Ομιλήτριας (Κρητική Διάλεκτος, Ρέθυμνο)	
[sci'ɲa]	[sçi.'ɲa]	σχοινιά
['cerja]	[çe.'rja]	χέρια

/ɣ/→[ɣ]→[g] πριν από a,o,u και σύμφωνα

Αλβανόφωνη Ομιλήτρια	Input Αλβανόφωνης Ομιλήτριας (Κρητική Διάλεκτος, Ρέθυμνο)	
['glastra]	['ɣla.stra]	γλάστρα
['glosa]	['ɣlo.sa]	γλώσσα

[glifi]	[ɣli.fi]	γλείφει
[ma'gnitis]	[ma. 'ɣni.tis]	μαγνήτης
[gaidaros]	[ɣai.ða.ros]	γάιδαρος
[goma]	[ɣo.ma]	γόμα
[gra'fio]	[ɣra.'fio]	γραφείο
[go'rila]	[ɣo.'ri.la]	γορίλα
[gli'ka]	[ɣli.'ka]	γλυκά
[sgu'ra]	[sɣu.'ra]	σγουρά
[zogra'fizi]	[zo. ɣra.fi.zi]	ζωγραφίζει
[ga'taci]	[ɣa.'ta.ki]	γατάκι
[guru'natci]	[ɣu.ru.'na.ci]	γουρουνάκι

/ɣ/→[ʝ]→[j] πριν από i,e

Αλβανόφωνη Ομιλήτρια	Input Αλβανόφωνης Ομιλήτριας (Κρητική Διάλεκτος, Ρέθυμνο)	
[ʝim'nastrja]	[ji.'mna.stria]	γυμνάστρια
[ʝi'rizi]	[ji.'ri.zi]	γυρίζει
[ʝe'neθla]	[je.'ne.θla]	γενέθλια
[ʝi'neka]	[ji.'ne.ka]	γυναίκα
[ʝiði]	[ji.ði]	γίδι
[aʝios]	[a.jios]	άγιος
[faʝi'ta]	[fa.ji.'ta]	φαγητά

[ipoloʃi'sti]	[i.po.lo.ji.'sti]	υπολογιστής

/ð/→[d]

Αλβανόφωνη Ομιλήτρια	Input Αλβανόφωνης Ομιλήτριας (Κρητική Διάλεκτος, Ρέθυμνο)	
[mu'starda]	[mu.'star.ða]	μουστάρδα
[aftocini'todromos]	[a.fto.ci.ni.'to.ðro.mos]	αυτοκινητόδρομος
[adi'avroxo]	[a. ði.'a.vro.xo]	αδιάβροχο
[bi'ljardo]	[bi.'ljar.ðo]	μπιλιάρδο
['tarandos]	['ta.ran.ðos]	τάρανδος

3. Το πολυπαλλόμενο [r]

Αλβανόφωνη Ομιλήτρια	Input Αλβανόφωνης Ομιλήτριας (Κρητική Διάλεκτος, Ρέθυμνο)	
[xar'ti]	[xar.'ti]	χαρτί
['varka]	['var.ka]	βάρκα
[zev'ɣari]	[ze.'vɣari]	ζευγάρι
[anap'tira]	[a.na.'pti.r a]	αναπτήρα
[plin'dirio]	[pli.'di.ri.o]	πλυντήριο
[ti'rjon]	[ti.'rjon]	τυριά
[tsi'ɣaro]	[tsi'ɣaro]	τσιγάρο
[tse'kuri]	[tse.'ku.ri]	τσεκούρι
[po'tiri]	[po.'ti.ri]	ποτήρι
[marɣa'rita]	[mar.ɣa.'ri.ta]	μαργαρίτα
[ne'ro]	[ne.'ro]	νερό
['cerja]	[çe.'rja]	χέρια
[ce'ri]	[ce.'ri]	κερί
['vrisi]	['vri.si]	βρύση
[xor'topita]	[xor.'to.pi.ta]	χορτόπιτα

[ˈðora]	[ˈðo.r a]	δώρα
[kaˈroto]	[kaˈroto]	καρότο
[biˈljaɾðo]	[biˈljaɾðo]	μπιλιάρδο
[ˈpsari]	[ˈpsa.ri]	ψάρι
[pirosvesˈtiras]	[pirosvesˈtiras]	πυροσβεστήρας

4. Κρητική Διάλεκτος: /ki/ → [ci] → [tei]

Υποκείμενη Δομή	KNE	Κρητική Διάλεκτος	Αλβανόφωνη Ομιλήτρια	
/ka.tʃi.ˈka.ki/	[ka.tsi.ˈka.ci]	[ka. tei .ˈka. tei]	[ka.tsi.ˈka. tei]	κατσικάκι
/sku.la.ˈri.kia/	[sku.la.ˈri.ca]	[sku.la.ˈri. tea]	[sku.la.ˈri. tea]	σκουλαρίκια
/pe.ˈða.kia/	[pe.ˈða.cja]	[pe.ˈða. tea]	[pe.ˈda. tea]	παιδάκια
/pe.ˈða.ki/	[pe.ˈða.ci]	[pe.ˈða.ɸi]	[pe.ˈda. tei]	παιδάκι
/ski.ˈla.ki/	[sci.ˈla.ci]	[tei .ˈla. tei]	[sci.ˈla. tei]	σκυλάκι
/ar.ˈna.ki/	[ar.ˈna.ci]	[ar.ˈna. tei]	[ar.ˈna. tei]	αρνάκι
/strum.ˈfa.ki/	[strum.ˈfa.ci]	[strum.ˈfa. tei]	[strum.ˈfa. tei]	στρουμφάκι
/pi.ˈfte.kia/	[bi.ˈfte.ca]	[bi.ˈfte. tea]	[bi.ˈfte. tea]	μπιφτέκια
/kru.a.sa.ˈna.kia/	[kru.a.sa.ˈna.ca]	[kru.a.sa.ˈna. tea]	[kru.a.sa.ˈna. tea]	κρουασανάκια
/ɣai.ðu.ˈra.ki/	[gai.ðu.ˈra.ci]	[gai.ðu.ˈra. tei]	[gai.ðu.ˈra. tei]	γαιδουράκι
/ke.fte.ˈða.kia/	[ke.fte.ˈða.cja]	[tee .fte.ˈða. tea]	[ke.fte.ˈða. tea]	κεφτεδάκια
/xe.ˈra.kia/	[ɸe.ˈra.ca]	[ɸe.ˈra. tea]	[ɸe.ˈra. tea]	χεράκια
/ski.u.ˈra.ki/	[sci.u.ˈra.ci]	[ɸi.u.ˈra.ɸi]	[sci.u.ˈra. tei]	σκιουράκι

/pla.'ka.kia/	[pla.'ka.ca]	[pla.'ka.tɕa]	[pla.'ka.tɕa]	πλακάκια
/stra.ti.o.'ta.kia/	[stra.ti.o.'ta.ca]	[stra.to.'ta.tɕa]	[stra.to.'ta.tɕa]	στρατιωτάκια
/ma.ɣu.'la.kia/	[ma.ɣu.'la.ca]	[ma.ɣu.'la.tɕa]	[ma.ɣu.'la.tɕa]	μαγουλάκια
/pon.ti.'ka.ki/	[po.di.'ka.ci]	[po.di.'ka.tɕi]	[pon.di.'ka.tɕi]	ποντικάκι
/su.'vla.ki./	[su.'vla.ci]	[su.'vla.tɕi]	[su.'vla.tɕi]	σουβλάκι
/ta.'sa.ki/	[ta.'sa.ci]	[ta.sa.tɕi]	[ta.'sa.tɕi]	τασάκι

Φαινόμενα από τα δεδομένα της γυναίκας Ο. (Ρέθυμνο, Κρήτη)

1. Ακολουθία συμφώνων NC (έρρινο + ηχηρό στιγμικό) στο εσωτερικό της λέξης

	Αλβανόφωνη Ομιλήτρια	Input Αλβανόφωνης Ομιλήτριας (Κρητική Διάλεκτος, Ρέθυμνο)	
1	[om'brela]	[o.'bre.la]/[o ^m .'bre.la]	ομπρέλα
2	['ðendro]	['ðe.dro]	δένδρο
3	['tsanda]	['tsa.da]	τσάντα
4	[plin'dirio]	[pli'di.rio]	πλυντήριο
5	[kum'bja]	[ku.'bja]	κουμπιά
6	['lambda]	['lam.ba]/['la.ba]	λάμπα
7	[e'lefandas]	[e.'le.fa.das]	ελέφαντας
8	[pande'lori]	[pa.de.'lo.ri]	παντελόνι
9	[ɣam'bros]	[ɣa'bros]	γαμπρός
10	[trapezo'mandilo]	[trapezo'madilo]	τραπεζομάντηλο
11	[ðja'mandi]	[ðja.'ma.di]	διαμάντι
12	['kombo]	[kobos]	κόμπος
13	['ðondja]	['ðodja]	δόντια

2. ΤΡΙΒΟΜΕΝΟ → ΣΤΙΓΜΙΚΟ

/x/ → [x] → [k] πριν από a, o, u και σύμφωνα

	Αλβανόφωνη Ομιλήτρια	Input Αλβανόφωνης Ομιλήτριας (Κρητική Διάλεκτος, Ρέθυμνο)	
1	[ani'ktiri]	[a.ni.'xt.iri]	ανοιχτήρι
2	['ktena]	['xte.na]	χαρτοπετσέτες
3	[paska'litsa]	[pa.sxa.li.'tsa]	πασχαλίτσα
5	['tsikla]	['tsi.xla]	τσίχλα
6	[pe'kniði]	[pe.'xni.ði]	παιχνίδι
7	[sko'lio]	[sxo.'li.o]	σχολείο
8	[kte'nizi]	[xte.'ni.zi]	χτενίζει
9	[korjatika]	[xorjatika]	χωριάτικα
10	[klo'rini]	[xlo.'ri.ni]	χλωρίνη
11	[kta'poði]	[xta.'po.ði]	χταπόδι

12	[sfi'riktres]	[sfi'rixtres]	σφυρίχτρες
13	[kri.'stos]	[xri.'stos]	Χριστός
14	['kromata]	['xro.ma.ta]	χρώματα
15	[a'klaði]	[a.'xla.ði]	αχλάδι
16	[kar'ti]	[xar.'ti]	χαρτί

/x/→[ç]→[c] πριν από i,e

	Αλβανόφωνη Ομιλήτρια	Input Αλβανόφωνης Ομιλήτριας (Κρητική Διάλεκτος, Ρέθυμνο)	
1	['ceri]	['çe.ri]	χέρι
2	['eci]	['e.çi]	έχει
3	[ma'ceri]	[ma.'çe.ri]	μαχαίρι
4	[scis'meno]	[sçis'meno]	σχισμένο
5	[vra'coli]	[vra'çoli]	βραχιόλι
6	[sci'ni]	[sçi'ni]	σχοινί
7	[co'nati]	[ço'nati]	Χιονάτη

/ɣ/→[ɣ]→[g] πριν από a,o,u και σύμφωνα

	Αλβανόφωνη Ομιλήτρια	Input Αλβανόφωνης Ομιλήτριας (Κρητική Διάλεκτος, Ρέθυμνο)	
1	[forti'go]	[for.ti.'vo]	φορτηγό
2	[tsigaro'θici]	[tsi.ɣa.ro.'θi.ci]	τσιγαροθήκη
3	[gli'ka]	[ɣli'.ka]	γλυκά
4	['grafume]	['ɣra.fu.me]	γράφει
5	['miga]	['mi.ɣa]	μύγα
6	[go'rilas]	[ɣo.ri.las]	γορίλας
7	['gaiðuraci]	['ɣa.i.ðu.'ra.ci]	γαιδουράκι
8	[zev'gari]	[ze.'vɣa.ri]	ζευγάρι
9	['gala]	['ɣa.la]	γάλα
10	[tigani'tes]	[ti.ɣa.ni.'tes]	τηγανιτές
11	[zogra'fja]	[zo.ɣra.'fja]	ζωγραφιά
12	['tigris]	['ti.ɣris]	τίγρης
13	['vgali]	['vɣa.li]	βγάλει
14	[friga'nes]	[fri.ɣa.'nes]	φρυγανιές
15	[gra'fio]	[ɣra.'fi.o]	γραφείο

16	[gu'runi]	[yu.'ru.ni]	γουρούνι
17	[gonia'ko]	[yo.ni.a.'ko]	γωνιακό
18	['grafi]	['ɣra.fi]	γράφει
19	['agalmata]	[a.'ɣal.ma.ta]	αγάλματα
20	[tsi'gara]	[tsi.'ɣa.ra]	τσιγάρα

/ɣ/→[j]→[ɟ] πριν από i,e

	Αλβανόφωνη Ομιλήτρια	Input Αλβανόφωνης Ομιλήτριας (Κρητική Διάλεκτος, Ρέθυμνο)	
1	[i'ɟias]	[i.'ʝi.as]	υγείας
2	['aɟios]	['a.ʝi.os]	άγιος
3	[iko'ɟenia]	[i.ko.'ʝe.ni.a]	οικογένεια
4	[ʝe'neθlia]	[ʝe.'ne.θli.a]	γενέθλια
5	[ɟimnasti'cis]	[ʝim.na.sti.'cis]	γυμναστικής
6	[sfra'ɟides]	[sfra.'ʝi.ðes]	σφραγίδες
7	[xa'moɟela]	[xa.'mo.ʝe.la]	χαμόγελα

3. Το πολυπαλλόμενο [r]

	Αλβανόφωνη ομιλήτρια	Input Αλβανόφωνης Ομιλήτριας (Κρητική Διάλεκτος, Ρέθυμνο)	
1	[psa'rja]	[psa.'rja]	ψάρια
2	[arithmi'tirio]	[a.ri.θmi.'ti.ri.o]	αριθμητήριο
3	[psista'rja]	[psi.sta.'rja]	ψησταριά
4	[ma'ceri]	[ma.'ɟe.ri]	μαχαίρι
5	[ti'rjon]	[ti.'rjon]	τυριών
6	[ce'rja]	[ce.'rja]	κεριά
7	[tse'kuri]	[tse.'ku.ri]	τσεκούρι
8	[po'tiri]	[po.'ti.ri]	ποτήρι
9	[po'tirja]	[po.'ti.rja]	ποτήρια
10	['ceri]	['ce.ri]	χέρι
11	[kri'stos]	[xri.'stos]	Χριστός
12	['stroma]	['stro.ma]	στρώμα
13	[ne'ro]	[ne.'ro]	νερό

4. Κρητική Διάλεκτος: /ki/ → [ci] → [tei]

Υποκείμενη Δομή	KNE	Κρητική Διάλεκτος	Αλβανόφωνη ομιλήτρια	
/ka.tʰi.'ka.ki/	[ka.tsi.'ka.ci]	[ka. tei .'ka. tei]	[ka.tsi.'ka. tei]	κατσικάκι
/pe.'ða.kia/	[pe.'ða.ca]	[pe.'ða. tea]	[pe.'ða. tea]	παιδάκια
/ski.'la.kia/	[sci.'la.ca]	[stei .'la. tei]	[sci.'la. tea]	σκυλάκια
/strum.'fa.kia/	[strum.'fa.ca]	[strum.'fa. tea]	[strum.'fa. tea]	στρουμφάκια
/pi.'fte.kia/	[bi.'fte.ca]	[bi.'fte. tea]	[bi.'fte. tea]	μπιφτέκια
[ke.'ra.kia/	[ce.'ra.ca]	[tʰe.'ra. tea]	[ce.'ra. tea]	κεράκια
/pla.'ka.kia/	[pla.'ka.ca]	[pla.'ka. tea]	[pla.'ka. tea]	πλακάκια
/ko.kɑ.'la.ki/	[ko.kɑ.'la.ci]	[ko.kɑ.'la. tei]	[ko.kɑ.'la. tei]	κοκαλάκι

Φαινόμενα από τα δεδομένα του άνδρα Φ. (Ρέθυμνο, Κρήτης)

1. Ακολουθία συμφώνων NC (έρρινο + ηχηρό στιγμικό) στο εσωτερικό της λέξης

	Αλβανόφωνος Ομιλητής	Input Αλβανόφωνου Ομιλητή (Κρητική Διάλεκτος, Ρέθυμνο)	
1	[om'brela]	[o.'bre.la]/[o ^m .'bre.la]	ομπρέλα
2	['ðendro]	['ðe.dro]	δένδρο
3	['tsanda]	['tsa.da]	τσάντα
4	[plin'dirio]	[pli'di.rio]	πλυντήριο
5	['lambda]	['lam.ba]/['la.ba]	λάμπα
6	[pande'lori]	[pa.de.'lo.ri]	παντελόνι
7	[trapezo'mandilo]	[trapezo'madilo]	τραπεζομάντηλο
8	['ðondja]	['ðodja]	δόντια
9	['fjoŋgo]	['fjo.go]	φιόνγο

2. ΤΡΙΒΟΜΕΝΟ→ ΣΤΙΓΜΙΚΟ

/x/ →[x]→ [k] πριν από a,o,u και σύμφωνα

	Αλβανόφωνος Ομιλητής	Input Αλβανόφωνου Ομιλητή (Κρητική Διάλεκτος, Ρέθυμνο)	
1	[ani'ktiri]	[a.ni.'xt.iri]	ανοιχτήρι
2	['ktena]	['xte.na]	χαρτοπετσέτες
3	[paska'litsa]	[pa.sxa.li.'tsa]	πασχαλίτσα
5	[ma'stika]	[ma.'sti.xa]	μαστίχα
6	[pe'kniði]	[pe.'xni.ði]	παιχνίδι
7	[sko'lio]	[sxo.'li.o]	σχολείο
8	[koklus]	[xoklus]	χοχλούς
9	[kri'stuʝena]	[xri.'stu.ʝen.a]	Χριστούγεννα
10	[klo'rini]	[xlo.'ri.ni]	χλωρίνη
11	[kta'poði]	[xta.'po.ði]	χταπόδι
12	[sfi'riktres]	[sfi'rixtres]	σφυρίχτρες
13	[ðakti'liði]	[ða.xti.'li.ði]	δακτυλίδι
14	['kromata]	['xro.ma.ta]	χρώματα
15	[a'klaði]	[a.'xla.ði]	αχλάδι
16	[kar'ti]	[xar.'ti]	χαρτί

/x/→[ç]→[c] πριν από i,e

	Αλβανόφωνος Ομιλητής	Input Αλβανόφωνου Ομιλητή (Κρητική Διάλεκτος, Ρέθυμνο)	
1	[ˈnica]	[ˈni.ça]	νύχια
2	[maˈceɾja]	[ma.ˈçe.rja]	μαχαίρια
3	[maˈceɾi]	[ma.ˈçe.ri]	μαχαίρι
4	[aciˈnos]	[a.çi.ˈnos]	αχινός
5	[sciˈni]	[sçiˈni]	σχοινί

/ɣ/→[ɣ]→[g] πριν από a,o,u και σύμφωνα

	Αλβανόφωνος Ομιλητής	Input Αλβανόφωνου Ομιλητή (Κρητική Διάλεκτος, Ρέθυμνο)	
1	[maˈɣnitis]	[ma.ˈɣni.tis]	μαγνήτης
2	[zografiˈsmena]	[zo.ɣra.fi.ˈsme.na]	ζωγραφισμένα
3	[çiˈrurgos]	[çiˈrurgos]	χειρούργος
4	[ˈɣrafi]	[ˈɣra.fi]	γράφει
5	[fotograˈfies]	[fo.to.ɣra.ˈfi.es]	φωτογραφίες
6	[avˈga]	[a.ˈvɣa]	αυγά
7	[ɣaiˈðura]	[ˈɣa.i.ˈðu.ra]	γαιδούρα
8	[zevˈgari]	[ze.ˈvɣa.ri]	ζευγάρι
9	[ˈgala]	[ˈɣa.la]	γάλα
10	[ˈgates]	[ˈɣa.tes]	γάτες
11	[zograˈfja]	[zo.ɣra.ˈfja]	ζωγραφιά
12	[ˈtigris]	[ˈti.ɣris]	τίγρης
13	[ˈvɣazi]	[ˈvɣa.zi]	βγάζει
14	[ˈgoma]	[ˈɣo.ma]	γόμα
15	[zograˈfizi]	[zo.ɣra.ˈfi.zi]	ζωγραφίζει
16	[ˈalogo]	[ˈa.lo.ɣo]	άλογο
17	[sɣuˈra]	[sɣu.ˈra]	σγουρά
18	[ɣraˈsiði]	[ɣra.ˈsi.ði]	γρασίδι
19	[ˈverga]	[ˈver.ɣa]	βέργα

/ʝ/→[j]→[j] πριν από i,e

	Αλβανόφωνος Ομιλητής	Input Αλβανόφωνου Ομιλητή (Κρητική Διάλεκτος, Ρέθυμνο)	
1	[i'ʝias]	[i.'ʝi.as]	υγείας
2	[a'ʝios]	[a.'ʝi.os]	άγιος
3	[kri'stuʝena]	[xri.'stu.ʝen.a]	Χριστούγεννα
4	[ʝe'neθlia]	[ʝe.'ne.θli.a]	γενέθλια
5	[ʝimnasti'ci]	[ʝim.na.sti.'ci]	γυμναστική
6	[ʝi'risi]	[ʝi.'ri.si]	γυρίσει
7	[ʝefsi]	[ʝefsi]	γεύση

3. Το πολυπαλλόμενο [r]

	Αλβανόφωνος ομιλητής	Input Αλβανόφωνου Ομιλητή (Κρητική Διάλεκτος, Ρέθυμνο)	
1	[psari]	[psa.ri]	ψάρι
2	[ani'ktiri]	[a.ni.'xti.ri]	ανοιχτήρι
3	[ma'cerja]	[ma.'ʃe.rja]	μαχαίρια
4	[ma'ceri]	[ma.'ʃe.ri]	μαχαίρι
5	[ti'rja]	[ti.'rja]	τυριά
6	[lu'rja]	[lu.'rja]	λουριά
7	[kri'stuʝena]	[xri.'stu.ʝen.a]	Χριστούγεννα
8	[po'tiri]	[po.'ti.ri]	ποτήρι
9	[isto'ries]	[i.sto.'ri.es]	ιστορίες
10	[gra'siði]	[ɣra.'si.ði]	γρασίδι
11	[ka'rekla]	[ka.'re.kla]	καρέκλα
12	[ne'ro]	[ne.'ro]	νερό

4. Κρητική Διάλεκτος: /ki/ → [ci] → [tei]

Υποκείμενη Δομή	ΚΝΕ	Κρητική Διάλεκτος	Αλβανόφωνος ομιλητής	
/ka.t ^s i.'ka.ki/	[ka.tsi.'ka.ci]	[ka. tei .'ka. tei]	[ka.tsi.'ka. tei]	κατσικάκι
/pe.'ða.kia/	[pe.'ða.ca]	[pe.'ða. tea]	[pe.'da. tea]	παιδάκια
/ski.'la.kia/	[sci.'la.ca]	[stei .'la. tei]	[sci.'la. tea]	σκυλάκια
/strum.'fa.kia/	[strum.'fa.ca]	[strum.'fa. tea]	[strum.'fa. tea]	στρουμφάκια
/pi.'fte.kia/	[bi.'fte.ca]	[bi.'fte. tea]	[bi.'fte. tea]	μπιφτέκια
[ke.'ra.kia/	[ce.'ra.ca]	[tce.'ra. tea]	[ce.'ra. tea]	κεράκια
/pla.'ka.kia/	[pla.'ka.ca]	[pla.'ka. tea]	[pla.'ka. tea]	πλακάκια
/ko.ka.'la.ki/	[ko.ka.'la.ci]	[ko.ka.'la. tei]	[ko.ka.'la. tei]	κοκαλάκι
/ko.pi.u.te.'ra.ki/	[ko.bju.te.ra.ci]	[ko.bju.te.'ra. tçi]	[ko.bju.te.'ra. tçi]	κομπιουτεράκι
/ka.pe.'la.kia/	[ka.pe.'la.ca]	[ka.pe.'la. tea]	[ka.pe.la. tea]	καπελάκια
/pa.ɣo.'ta.kia/	[pa.ɣo.'ta.ca]	[pa.ɣo.ta. tea]	[pa.ɣo.'ta. tea]	παγωτάκια

Φαινόμενα από τα δεδομένα της γυναίκας Μ. (Πρέβεζα, βόρειο ιδίωμα)

1. Ακολουθία συμφώνων NC (έρρινο + ηχηρό στιγμικό) στο εσωτερικό της λέξης

	Αλβανόφωνη Ομιλήτρια	Βόρειο Ιδίωμα	
1	[om'brela]	[o.'bre.la]/[o ^m .'bre.la]	ομπρέλα
2	['ðendro]	['ðe.dro]	δένδρο
3	['tsanda]	['tsa.da]	τσάντα
4	[plin'dirio]	[pli'di.rio]	πλυντήριο
5	kum'bi	[ku.'bi]	κουμπί
6	'lamba	['lam.ba]/['la.ba]	λάμπα
7	ele'fando	[e.'le.fa.das]	ελέφαντας
8	pande'loŋa	[pa.de.'lo.ŋa]	παντελόνια
9	'xamburger	['xam.bur.ger]	χάμπουργκερ
10	'sanduits	['san.du.its]/[sa.'du.its]	σάντουιτς
11	'fjoŋgo	['fjo.gos]	φιόγκος
12	ven'dała	[ve.'da.ła]	βεντάλια
13	ðja'mandi	[ðja.'ma.di]	διαμάντι
14	'andras	['a.dras]/['an.dras]	άνδρας
15	'kendro	['ke.dro]	κέντρο
16	oðoŋdogli'fiða	[o.ðo.do.ŋli.'fi.ða]	οδοντογλυφίδα

2. ΤΡΙΒΟΜΕΝΟ→ ΣΤΙΓΜΙΚΟ

/x/ →[x]→ [k] πριν από α,ο,υ και σύμφωνα

	Αλβανόφωνη Ομιλήτρια	Βόρειο Ιδίωμα	
1	[kar'ti]	[xar.'ti]	χαρτί
2	['vatrakos]	['va.tra.xos]	βάτραχος
3	['kromata]	['xro.ma.ta]	χρώματα
4	[paska'litsa]	[pa.sxa.'li.tsa]	πασχαλίτσα
5	[pe'kniðja]	[pe.'xni.ðja]	παιχνίδια
6	[kri'stos]	[xri.'stos]	Χριστός
7	[klo'rini]	[xlo.'ri.ni]	χλωρίνη
8	[kartope'tsetes]	[xar.to.pe.'tse.tes]	χαρτοπετσέτες
9	[a'klaði]	[a.'xla.ði]	αχλάδι
10	[karka'rias]	[kar.xa.'ri.as]	καρχαρίας
11	['ruka]	['ru.xa]	ρούχα

12	[kri'so]	[xri'so]	χρυσό
13	[mas'kales]	[ma.s'xa.les]	μασχάλες

/x/→[ç]→[c] πριν από i,e

	Αλβανόφωνη Ομιλήτρια	Βόρειο Ιδίωμα	
1	['cerja]	['çe.rja]	χέρια
2	['cili]	['çi.li]	χείλη
3	[ma'ceri]	[ma.'çe.ri]	μαχαίρι

/ɣ/→[ɣ]→[g] πριν από a,o,u

	Αλβανόφωνη Ομιλήτρια	Βόρειο Ιδίωμα	
1	[ga'broš]	[ɣa.'broš]	γαμπρός
2	['glastra]	['ɣla.stra]	γλάστρα
3	[gli'ka]	[ɣli'.ka]	γλυκά
4	['grafume]	['ɣra.fu.me]	γράφουμε
5	['pagos]	['pa.ɣos]	πάγος
6	[go'rilas]	[ɣo.ri.las]	γορίλας
7	['gaiðuros]	['ɣa.i.ða.ros]	γάδαρος
8	[pi'guni]	[pi.'ɣu.ni]	πιγούνι
9	[oðondogli'fiða]	[o.ðo.do.ɣli.'fi.ða]	οδοντογλυφίδα
10	[tigani'tes]	[ti.ɣa.ni.'tes]	τηγανιτές
11	[zogra'fja]	[zo.ɣra.'fja]	ζωγραφιά
12	['tigris]	['ti.ɣris]	τίγρης
13	['agria]	['a.ɣria]	άγρια
14	[me'galos]	[me.'ɣa.los]	μεγάλος
15	[ga'tules]	[ɣa.'tu.les]	γατούλες
16	[gu'runi]	[ɣu.'ru.ni]	γουρούνι
17	[guru'naca]	[ɣu.ru.na.'ca]	γουρουνάκια
18	['grafi]	['ɣra.fi]	γράφει
19	['alogo]	['a.lo.ɣo]	άλογο
20	[tsi'gara]	[tsi.'ɣa.ra]	τσιγάρα

/ʎ/→[j]→[j] πριν από i,e

	Αλβανόφωνη Ομιλήτρια	Βόρειο Ιδίωμα	
1	[i'ʎias]	[i.'ʎi.as]	υγείας
2	[a'ʎio]	[a.'ʎio]	άγιο
3	[ʎi'neka]	[ʎi.'ne.ca]	γυναίκα
4	[ʎe'mizi]	[ʎe.'mi.zi]	γεμίζει
5	[ʎimnasti'ci]	[ʎim.na.sti.'ci]	γυμναστική

/ð/→ [ð] → [d]

	Αλβανόφωνη Ομιλήτρια	Βόρειο Ιδίωμα	
1	[sɪdəra]	[si.ðe.ra]	σίδερα
2	[kome'dina]	[ko.mo.'ði.na]	κομοδίνα

3. Ανύψωση του άτονου [e] σε [i]

	Αλβανόφωνη Ομιλήτρια	Βόρειο Ιδίωμα	
1	[pi'kniðja]	[pe.'kni.ðja]/ [pi.'kni.ðja]	παιχνίδια
2	[li'moɲa]	[le.'mo.ɲa]/ [li.'mo.ɲa]	λεμόνια

4. Ανύψωση του άτονου [o] σε [u]

	Αλβανόφωνη Ομιλήτρια	Βόρειο Ιδίωμα	
1	[sxu'lio]	[sxo.'li.o]/ [sxu'lio]	σχολείο
2	[mu'livja]	[mo.'li.vja]/ [mu'livja]	μολύβια
3	[mu'ceta]	[mo.'ce.ta]/ [mu.'ce.ta]	μοκέτα

5. Αποβολή άτονου [i]

	Αλβανόφωνη Ομιλήτρια	Βόρειο Ιδίωμα	
1	[lo'dari]	[lo'dari]	λιοντάρι
2	[e'les]	[e'les]	ελιές
3	[ko'le]	[ko'le]	κολιέ

6. ΦΑΤΝΙΑΚΟ /s/ → ΦΑΤΝΟΟΥΡΑΝΙΚΟ [ʃ]

[pi'ʃina] αντί για [pi.'si.na]

Τα φαινόμενα από τα δεδομένα της γυναίκας X. (Πρέβεζα, βόρειο ιδίωμα)

1. Ακολουθία συμφώνων NC (έρρινο + ηχηρό στιγμικό) στο εσωτερικό της λέξης

	Αλβανόφωνη Ομιλήτρια	Βόρειο Ιδίωμα	
1	[ˈðendro]	[ˈðe.dro]	δένδρο
2	[plɪnˈdirio]	[pliˈdi.rio]	πλυντήριο
3	[kumˈbja]	[ku.ˈbja]	κουμπιά
4	[ˈlamba]	[ˈlam.ba]/[ˈla.ba]	λάμπα
5	[pandɛˈloɹi]	[pa.de.ˈlo.ni]	παντελόνι
6	[ðjaˈmandi]	[ðja.ˈma.di]	διαμάντι
7	[ˈandras]	[ˈa.dras]/[ˈan.dras]	άνδρας
8	[ˈðondja]	ˈðo.dja/ˈðon.dja	δόντια
9	[trapezoˈmandilo]	trapezoˈmadilo	τραπεζομάντηλο
10	[panˈdofles]	[pa.ˈdo.fles]	παντόφλες
11	[ɣamˈbros]	[ɣa.ˈbros]	γαμπρός

2. ΤΡΙΒΟΜΕΝΟ→ ΣΤΙΓΜΙΚΟ

/x/ →[x]→ [k] πριν από a,o,u και σύμφωνα

	Αλβανόφωνη Ομιλήτρια	Βόρειο Ιδίωμα	
1	[ðaktiˈliði]	[ða.xti.ˈli.ði]	δαχτυλίδι
2	[ˈktena]	[ˈxte.na]	χτένα
3	[paskaˈlitsa]	[pa.sxa.li.ˈtsa]	πασχαλίτσα
4	[peˈkniðja]	[pe.ˈxni.ðja]	παιχνίδια
5	[ˈtsikla]	[ˈtsi.xla]	τσίγλες
6	[kokˈlus]	[xo.xˈlus]	χοχλούς
7	[masˈkali]	[ma.sˈxa.li]	μασχάλη
8	[kloˈrini]	[xlo.ˈri.ni]	χλωρίνη
9	[kartopeˈtsetes]	[xar.to.pe.ˈtse.tes]	χαρτοπετσέτες
10	[ˈkromata]	[ˈxro.ma.ta]	χρώματα
11	[aniˈktiri]	[a.ni.ˈxti.ri]	ανοιχτήρι
12	[ktaˈpoði]	[xta.po.ði]	χαπόδι
13	[sfiriˈktrɛs]	[sfɪ.ˈri.xtrɛs]	σφυρίχτρες

/x/→[ç]→[c] πριν από i,e

	Αλβανόφωνη Ομιλήτρια	Βόρειο Ιδίωμα	
1	[sci'ɲja]	[sci.'ɲja]	σχοινιά
2	[sci'ni]	[sci.'ni]	σχοινί

/ɣ/ → [g] / ο,a,,u και σύμφωνα

	Αλβανόφωνος Ομιλητής	Βόρειο Ιδίωμα	
1	['glastra]	[ɣla.stra]	γλάστρα
2	[pa'gos]	['pa.ɣos]	πάγος
3	['gataca]	[ɣa.'ta.ca]	γατάκια
4	[zogra'fja]	[zo.ɣra.'fja]	ζωγραφιά
5	[zev'gari]	[ze.v'ɣa.ri]	ζευγάρι
6	['tigris]	['ti.ɣris]	τίγρης
7	[gra'fio]	[ɣra.'fi.o]	γραφείο
8	[pi'guni]	[pi.ɣu.ni]	πιγούνι
9	[mag'nitis]	[ma.ɣni.tis]	μαγνήτης
10	[sgu'ra]	[syu.'ra]	σγουρά
11	[gli'kaca]	[ɣlu.'ka.ca]	γλυκάκια
12	['glaros]	['ɣla.ros]	γλάρος
13	['vgazi]	[vɣa.zi]	βγάζει
14	[gno'rizo]	[ɣno.'ri.zo]	γνωρίζω
15	[tigani'tes]	[ti.ɣa.ni.'tes]	τηγανιτές

/ɣ/→[ʝ]→[j] πριν από i,e

	Αλβανόφωνη Ομιλήτρια	Βόρειο Ιδίωμα	
1	[i'ʝias]	[i.'ʝi.as]	υγείας
2	[ipoloʝi'sti]	[i.po.lo.ʝi.'sti]	υπολογιστή
3	[ʝi'neka]	[ʝi.'ne.ca]	γυναίκα
4	[ʝe'neθlia]	[ʝe.'ne.θli.a]	γενέθλια

/ð/→[ð] → [d]

	Αλβανόφωνη Ομιλήτρια	Βόρειο Ιδίωμα	
1	[mo'distra]	[mo.'ði.stra]	μοδίστρα
2	[dalma'tias]	[ðal.ma.'ti.as]	δαλματίας
3	[adi'avroxo]	[a. ði.'a.vro.xo]	αδιάβροχο
4	[ði'adromos]	[ði.'a.ðro.mos]	διάδρομος

3. Ουρανικοποιημένο ʃ

	Αλβανόφωνη Ομιλήτρια	Βόρειο Ιδίωμα	
1	[fa'raʃi]	[fa.'ra.si]	φαράσι
2	[ʃciilos]	['sci.los]	σκύλος
3	[kra'ʃi]	[kra.'si]	κρασί
4	[ɣra'ʃiði]	[ɣra.'si.ði]	γρασίδι
5	[pi'ʃina]	[pi.'si.na]	πισίνα

4. Ανύψωση του άτονου [o] σε [u]

	Αλβανόφωνη Ομιλήτρια	Βόρειο Ιδίωμα	
1	[mu'livja]	[mo.'li.vja]	μολύβια
2	[ku'topulo]	[ko.'to.pu.lo]	κοτόπουλο
3	[zuɣra'fizi]	[zo.ɣra.'fi.zi]	ζωγραφίζει

Φαινόμενα από τα δεδομένα του άνδρα Η. (Πρέβεζα, βόρειο ιδίωμα)

1. Συμπλέγματα NC με έρρινο και ηχηρό κλειστό στο εσωτερικό της λέξης.

	Αλβανόφωνος Ομιλητής	Βόρειο Ιδίωμα	
1	ðen'draci	ðen'draci/ ðedraci	δεντράκι
2	't ^s anda	't ^s a.da/ 't ^s an.da	τσάντα
3	'andras	'an.drās	άνδρας
4	pan'drevete	pa.'dre.ve.te/ pan.'dre.ve.te	παντρεύεται
5	'ðondja	'ðo.dja/ 'ðon.dja	δόντια
6	plin'dirio	pli.'di.ri.o/ plin.'di.ri.o	πλυντήριο
7	'lamba	'la.ba	λάμπα
8	'fjoŋgo	'fjo.go	φιόνγκο
9	'eŋgies	'e.gi.es	έγκυες
10	'zanda	'za.da	ζάντα
11	panda'loni	pa.de.'lo.ni/ pan.de.'lo.ni	παντελόνι
12	trapezo'mandalo	trapezo'madilo	τραπεζομάντηλο
13	sanduit ^s	sa.du.it ^s / san.du.it ^s	σάντουιτς
14	kum'bja	ku.'bja	κουμπιά
15	xarto'mandila	xar.to.'ma.di.la	χαρτομάντηλα
16	mer'maŋga	mer.'maŋ.ga/ mar.'maŋ.ga	μερμάνγκα (αλλιώς μαρμάγκα=μυρμήγκι ή αράχνη)

2. Αποβολή άτονου [i]

	Αλβανόφωνος Ομιλητής	Βόρειο Ιδίωμα	
1	sta'fila	sta.'fi.λα	σταφύλια
2	'ilos	'i.λος	ήλιος
3	spi'la	spi.'λα	σπηλιά
4	kra'su	kra.σçi.'u	κρασιού
5	lo'dari	λο.'da.ρι	λιοντάρι
6	ko'le	ko.'λε	κολιέ
7	'kala	'ca.λα	κυάλια
8	pu'la	pu.'λα	πουλιά
9	pa'put ^s a	p'aputsça	παπούτσια
10	pa'la	pa.'λα	παλιά

3. ΤΡΙΒΟΜΕΝΟ→ ΣΤΙΓΜΙΚΟ

/x/ → [k]/a,o,u και σύμφωνα

	Αλβανόφωνος Ομιλητής	Βόρειο Ιδίωμα	
1	ðakti'liði	ða.xti.'li.ði	δαχτυλίδι
2	'ktena	'xte.na	χτένα
3	paska'lit ^s a	pa.sxa.li.'t ^s a	πασχαλίτσα
4	pekni'ðaci	pe.xni.'ða.ci	παιχνιδάκι
5	't ^s ikles	't ^s i.xles	τσίγλες
6	pe'kniði	pe.'xni.ði	παιχνίδι
7	ske'lio	sxo.'li.o	σχολείο
8	kri'stuJena	xri.'stu.Je.na	Χριστούγεννα
9	'frakti	'fra.xtis	φράχτης
10	kor'tari	xor.'ta.ri	χορτάρια
11	kor'tarja	xor.'ta.rja	χορτάρι
12	kok'λος	xo.x'λος	χοχλιός
13	karka'ria	kar.xa.'ria	καρχαρία
14	mas'kales	ma.s'xa.les	μασχάλες
15	a'klaðja	a.'xla. ðja	αχλάδια

/x/ → [ç]/ i,e → [ç]

	Αλβανόφωνος Ομιλητής	Βόρειο Ιδίωμα	
1	sci'nja	sci.'nja	σχοινιά
2	sci'ni	sci.'ni	σχοινί

/ɣ/ → [g] / o,a,,u και σύμφωνα

	Αλβανόφωνος Ομιλητής	Βόρειο Ιδίωμα	
1	'glastra	'ɣla.stra	γλάστρα
2	'grafi	'ɣra.fi	γράφει
3	'rigani	'ri.ɣa.ni	ρίγανη
4	tra'guði	tra.'ɣu.ði	τραγούδι
5	pa'gacja	pa.'ɣa.cja	παγάκια
6	'gata	'ɣa.ta	γάτα
7	ga'tula	ɣa.'tu.la	γατούλα
8	'grafume	'ɣra.fu.me	γράφουμε

9	'gala	'ya.la	γάλα
10	'gaiðaros	'ya.i. ða.ros	γάϊδαρος
11	guru'naci	yu.ru.'na.ci	γουρουνάκι
12	zogra'fja	zo. yra.'fja	ζωγραφιά
13	zev'gari	ze.'vya.ri	ζευγάρι
14	'tigris	'ti.yris	τίγρης
15	ga'moto	ya.'mo.to	γαμώτο
16	amigðala	a.'mi.yða.la	αμύγδαλα
17	gra'fio	yra.'fi.o	γραφείο
18	foto'grafos	fo.to.'yra.fos	φωτογράφος
19	pi'guni	pi.'yu.ni	πιγούνι
20	mag'niti	ma.'yni.ti	μαγνήτης
21	sgu'ro	syu.'ro	σγουρό

/ɣ/ → [ʝ] / i,e → [j]

	Αλβανόφωνος Ομιλητής	Βόρειο Ιδίωμα	
1	ʝi'neka	ʝi.'ne.ca	γυναίκα
2	ʝe'neθλα	ʝe.ne.θλα	γενέθλια
3	ʝimnasti'ci	ʝim.na.sti.'ci	γυμναστική
4	ipoloʝi'sti	i.po.lo.ʝi.'stis	(το) υπολογιστή
5	i'ʝias	i.'ʝi.as	υγείας
6	'miʝes	'mi.ʝes	μύγες
7	'maʝisa	'ma.ʝi.sa	μάγισσα

4. ΦΑΤΝΙΑΚΟ /s/ → ΦΑΤΝΟΟΥΡΑΝΙΚΟ [ʃ]

	Αλβανόφωνος Ομιλητής	Βόρειο Ιδίωμα	
1	kata'ʃcinosi	ka.ta.sci.no.si	κατασκήνωση
2	fa'raʃi	fa.'ra.si	φαράσι
3	ʃci'laci	sci.la.ci	σκυλάκι
4	kra'ʃi	kra.'si	κρασί

5. Ανύψωση του άτονου [e] σε [i]

[pelekanos] → [pili'kano] = πελεκάνος

[ʝjanena] → [ʝjanina] = Γιάννενα